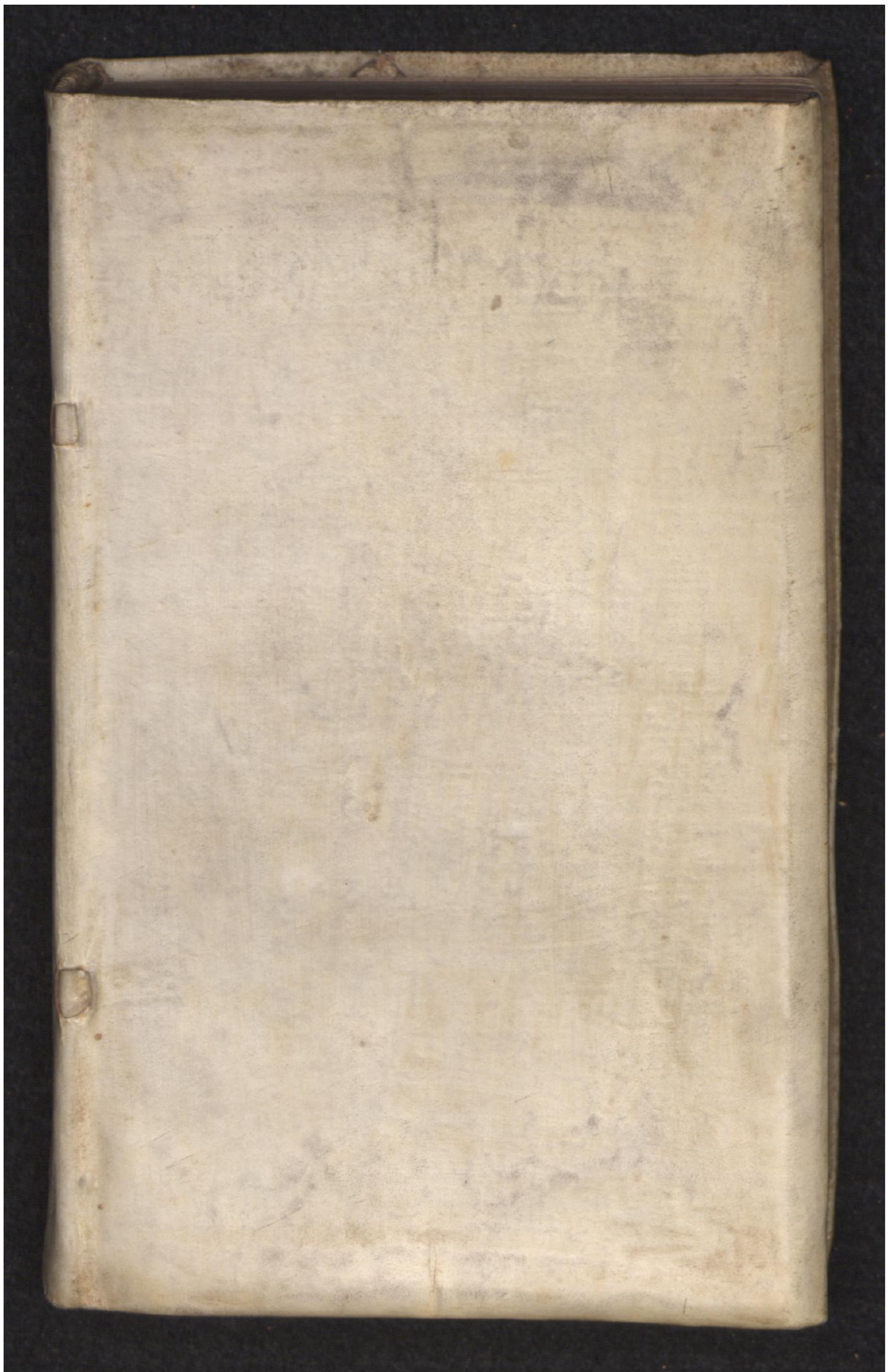
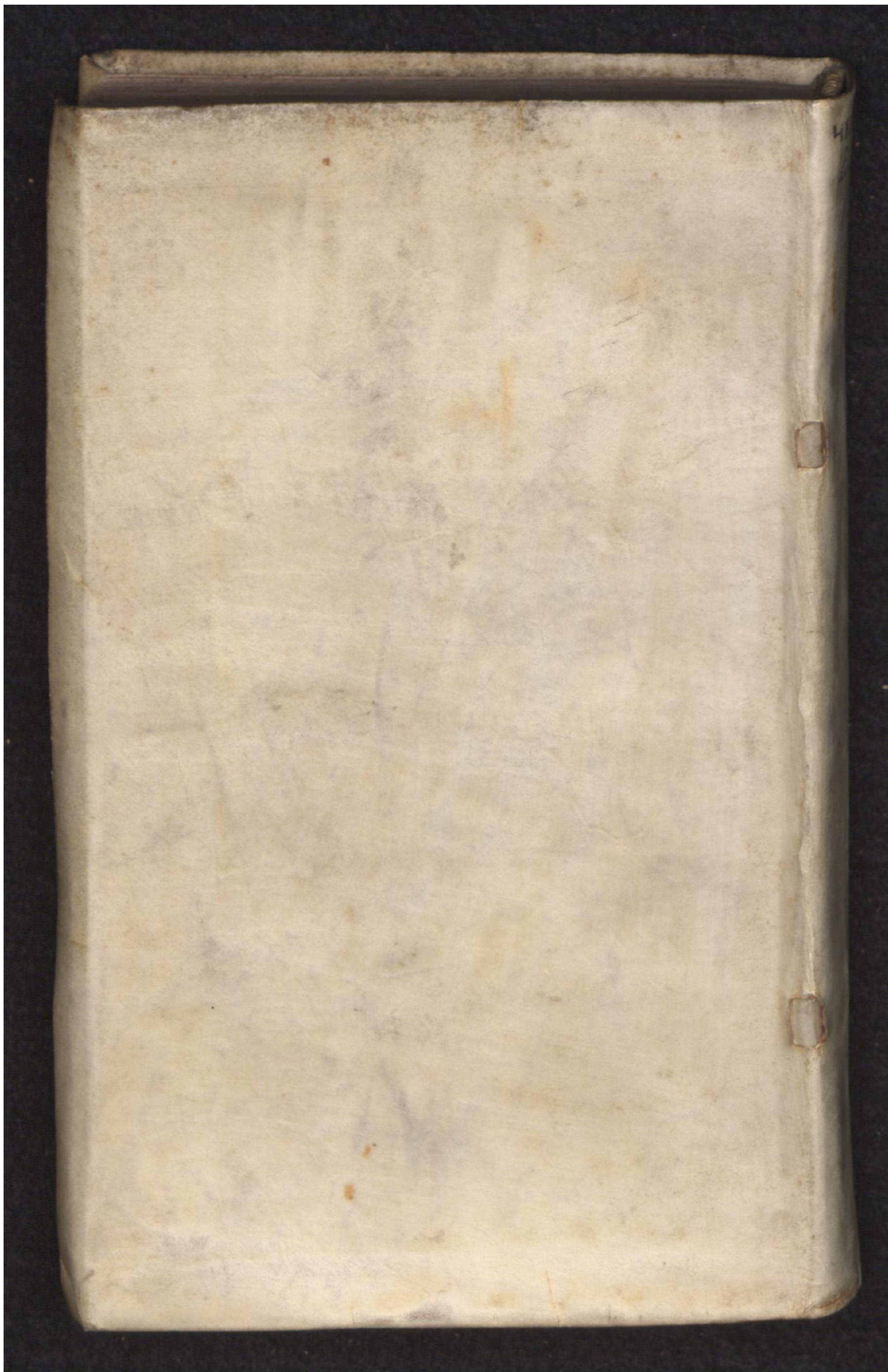
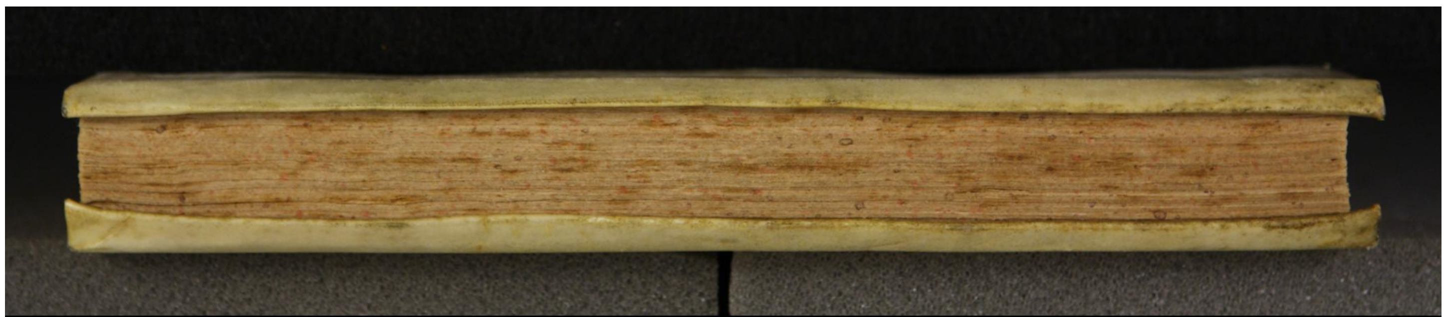

HEMMINGII
Pastor optim.
Rostochii
1590.

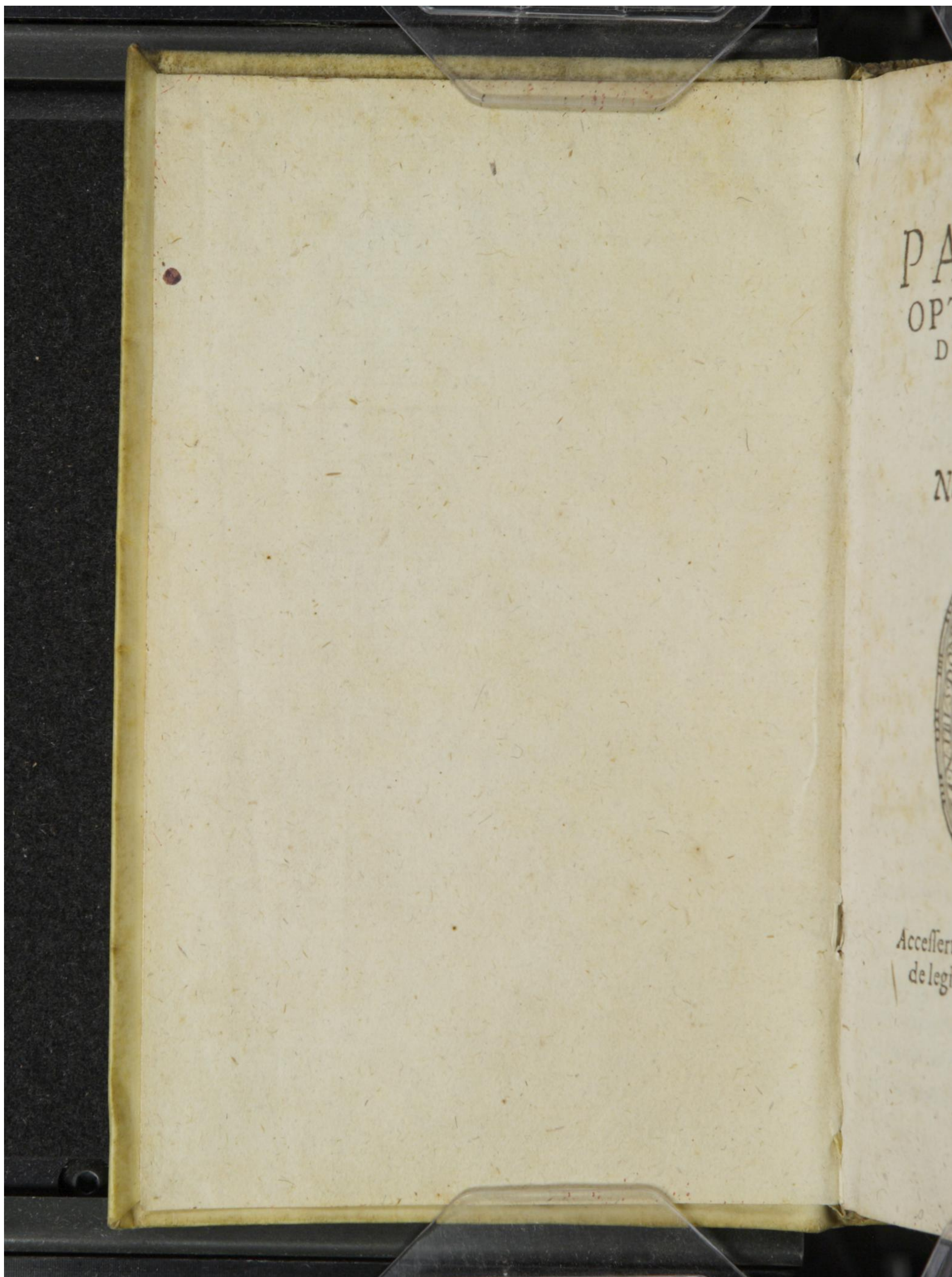

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

PASTOR
SIVE
PASTORIS
OPTIMVS VIVENDI AGENDIQVE
MODVS,

PER

Nicolaum Hemmingium.

Accesserunt huc XXXVII. propositiones de legitima veri cultus Dei ratione.

ANNO

M. D. XC.

RE
VIRO
PIETAT
STRO TYC
rum Scan
suo frat
t

N

c
c
pl
qu
bus pijs est commu
cogitantes de ve
multum: praesert
corruptissimos, p
Ecclesiae Apostolic
stolorum est secu

Etsi ante
plinam, multis E
duerunt: pau
sunt aggressi.
res plus iusto re
sunt Monachor
Eremitarum N

REVERENDO

VIRO DOCTRINA AC PIETATE PRÆSTANTI, MAGISTRO *TYCONI* ASMVNDO, *ECCLESIA*rum Scanicarum Episcopo vigilantissimo, suo fratri in Christo charissimo, gratiam & pacem precatur

Nicolaus Hemmingius.

CVM HAC PROXIMA ÆSTATE, charissime frater, vnà essemus, sæpè incidimus in iustissimam laxatæ disciplinæ Ecclesiasticæ querelam: quæ sanè querela procul dubio nobis cum omnibus pijs est communis. Fieri enim non potest, quin pij cogitantes de veteri Ecclesiæ disciplina perturbentur multum: præsertim cum videant nostri seculi mores corruptissimos, procul abesse à grauitate ac modestia Ecclesiæ Apostolicæ, & eius quæ proximè tempora Apostolorum est secuta.

Etsi autem veterem illam & laudatam disciplinam, multi Ecclesiarum gubernatores reuocare studuerunt: pauci tamen dextrè satis hanc prouinciam sunt aggressi. Multi enim nimis visi sunt rigidi, plures plus iusto remissi, plurimi superstitiosi. Hinc natæ sunt Monachorum sectæ ferè infinitæ: hinc extructæ Eremitarum Mandræ: hinc inuectat tot ἐπιτίμια καὶ ἀσκήσεις, quibus paulatim puritas doctrinæ tan-

tum non turbata est, & in locum fontis limpidissimi, effossæ sunt cisternæ humanarum traditionum fœtentes & turbatissimæ. Vt autem hæ præstigiæ magnifierent apud populum, Monachi Satanica fraude effecerunt. Nam iusticiæ, necessitatis, meriti & cultus opinione, suas ἀσκήσεις & histrionicas fabulas palliarunt: non sine ingenti in filium DEI contumelia, & infinitarum animarum certissimo interitu. Quanquam autem nostro hoc seculo istos errores taxarunt doctissimi viri, quorum veluti duces fuerunt apud omnem posteritatem piam celebrandi, Martinus Lutherus & Philippus Melancthon: qui duo viri etsi seriam purgandæ doctrinæ, & reuocandæ sanctæ disciplinæ vsq; ad extremum spiritum nauarunt operam: mores tamen hominum cum doctrina emendare non potuerunt: id quod eos conqueri sæpius cum multis audiui.

Cum autem hæc inter nos, frater, ageretur querela, quarundam Ecclesiarum meminimus: in quibus disciplina, mediocris saltem, velut ex postliminio est reuocata: idq; industria & diligentia pastorum, qui easdem Ecclesias, quarum tunc meminimus, primi post reuocatam doctrinæ puritatem, administrarunt. Hi enim cum sanctissimè vitam transigerent ipsi, facilius voce potuerunt alijs persuadere, quod ipsi vita pia & sanctis moribus expresserunt. Non enim est alia docendi ratio expeditior, quam quum regulæ congruit exemplum. Regula quid faciendum quidq; fugiendum sit monet: cuius cum viua pictura exem-

plum accedit, tenacius hæret quod docetur, & magis mouet. Hæc ergò duo, regula videlicet & exemplum, coniuncta in illis pijs pastoribus, pium permouerunt magistratum, vt vnà cum pastoribus manum adhiberet, quò coniunctis viribus disciplinam collapsam erigerent. Vt autem reuocata quodammodo disciplina maneret diuturnior & constantior, præfecerunt ei graues & cordatos viros, qui censores morum essent, ac gubernatores reuocatæ disciplinæ. Hanc felicitatem illis Ecclesiis gratulor, oroq; æternum Deum, vt indies magis abundent in omni cognitione & sensu, vt probent quæ sunt potiora, & sint sinceri ἀπρόσκοποι, & pleni fructibus iusticiæ in laudem & gloriam Dei: vtq; perpetuò ita cum regula consentiat exemplum, ne vel regula à luce Euangelij, vel exemplum à regula aberret. Nam vbi exemplum cum regula non congrüit, parum proficit docentis labor. Verè enim à poëta dictum est:

Corrumpunt vitiorum exempla domestica magnis
Cum subeant animos autoribus.

Chrysostomus de suæ ætatis sacerdotibus conqueritur his verbis: Sunt multi sacerdotes, & pauci sacerdotes. Multi nomine, & pauci opere. Videte ergò quomodo sedetis super cathedram Mosi. Quia cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum: non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos est: qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa. qui malè sederit, iniuriam facit cathedræ. Ideoq;

malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim sedes, siquidem benè vixeris & benè docueris, omnium iudex es: si autem benè docueris & malè vixeris, tui solius condemnator es. Nam benè viuendo, & benè docendo, populum instruis, quomodo debeat viuere: Benè autem docendo, & malè viuendo, Deum instruis quomodo te debeat condemnare. Hæc Chrysostomus.

Nocentissima proinde Ecclesiæ pestis est malus pastor. Malus autem est, & qui malè docet, maleq́ viuit: & qui benè docet, sed male viuit: & qui malè docet, sed benè videtur viuere. Contra autem solus is meretur audiri bonus pastor, qui vt rectè docet, ita & sanctè viuit. Is enim vtraq; manu cœlestem Ierusalem ædificat. Doctrina enim quid, exemplo quomodo agendum sit ostendit.

Hinc patere existimo, fundamentum disciplinæ ouium esse vitam pastoris, ad regulam non errantem expressam. Quamobrem nihil magis ad reuocandam sanctam disciplinam facere arbitror, quam si ministri Euangelij seriò cogitent de seipsis primum regendis pia & sancta disciplina, vt doctrina & vita pulchrè consentiant. Hoc vbi fecerint seriò, sperandum est, vt aliquando rectius agatur in Ecclesia, & minus oriatur scandalorum, quibus supra modum rudis offenditur populus.

Vtinam omnes pastores magnitudinem sui muneris cogitarent: vtinam non carnalibus tantum oculis regnum Christi intuerentur. Quando externi

hoſtes irrumpunt in alienum regnum, atq; ferro & igni omnia vaſtant, nemo non dolet: nemo non, animo generoſo præditus, arma capit, vt ſe hoſtibus patriæ opponat, eoſq; à patrio ſolo arceat: idq; ideo vt in tuto ſint corpora, & facultatulæ qualeſcunque ſaluæ maneant. Hæc animi fortitudo meritò prædicatur: hic amor paterni ſoli laude imprimis eſt dignus. Contra autem, qui in tali neceſſitate fugiunt diſcrimina, & occultant ſe, vt ſuæ tranquillitati conſulant, meritò accuſantur vt ignaui, vt timidi, vt in patriam ingrati, vt patriæ deſertores, vt aræ & foci proditores. At quando ſpirituales hoſtes multò truculentiores carnalibus iſtis, regnum Chriſti inuadunt, quid fit? plæriq; paſtores, proh dolor, dormiunt, parum memores quod excubias eos agere oporteret, & in prima acie ſtare aduerſus hoſtium inſultus. Sed, vt dixi, hæc minus curantur, quia corporalibus oculis minus cernuntur, & ab Epicuræis prorſus vt fabuloſa contemnuntur. Verum hîc ſpeculatores ciuitatis Dei, hoc eſt, Eccleſiæ paſtores decet, vt oculos ſpirituales aperiant, vt cladem Chriſtianæ Reipublicæ ſeriò animaduertant, quæ ſanè clades maior eſt quàm vt vllis verbis explicari, grauior quàm vt vllis querelis ſatis deplorari poſſit. Muri ciuitatum Dei beneficio & ſapientum gubernatorum conſilio, ſtant integri & illæſi: ſed morum munimenta & pietatis ornamenta magna ex parte cecidêre. Tecta ab ignibus ſunt libera: ſed corda funeſtioribus cupiditatibus ardent. Facultates tutò poſſidentur externæ: ſed animi veræ diuitiæ diripiuntur.

Prædia salua manent: sed præsidia cœlestis Ierusalem inuaduntur. Robora corporum augentur: sed pectora minuuntur. Matronæ & virgines vim militum non patiuntur: sed animi turpissimis voluptatum blanditijs succumbunt. Non abducuntur nobiles, non ciues, non rustici, in tristissimam Turcici tyranni seruitutem: sed, quod est multò crudelius, tot dominorum tyrannide premuntur, quot vicijs laborant. Verè enim dicit Augustinus: Malus etiamsi regnet, seruus est: non quidem vnius hominis, sed, quod est multò grauius, tot dominorum quot vitiorum. Hæc mala omnem barbaricam vastationem facilè superant: Imò ideo atrociora sunt multò, quia non corporum, sed animorum: non fortunarum, sed salutis sunt exitia. Quibus, quæso, iustè imputabuntur hæc mala? Etsi autem hæc non solis pastoribus rectè imputantur: magna ex parte tamen non pauci illorum in culpa sunt. Nam si illi exaltarent (iuxta Prophetæ consilium, imò iuxta DEI mandatum) vt tubam, vocem suam contra scelera grassantia, & obijcerent se spiritualibus istis hostibus, induti spiritualibus armis: minus vastationis morum esset in mundo, minus scelerum & minus petulantiæ & contumaciæ aduersus Deum. Multi fortè se excusari putant, quod sæpe aduersus scelera in publicis concionibus declamitent: quod sanè perinde est ac si quis se strenuum militem gloriaretur, qui tamen in aciem contra hostem prodire recusaret. Nam cum in genere tantum accusantur scelera, quilibet vel nocentissimus os tergit, ac si ad se nihil pertineret, quod dicitur. At

qui in faciem probrum obijcit, vt tyrannidem, libidinem, iniusticiam, violentiam, ebrietatem, obtrectationem, veneficia, Diabolicas artes, acceptationem personæ in iudicio, & alia huiusmodi: is verè cum hostibus conserit manus, regnum Satanæ fortiter inuadit, atque à castris regni Christi hostes pellit. Sic fecit Helias, sic Nathan, sic Ieremias, sic Petrus, sic Paulus, sic Ambrosius, sic omnes Prophetæ, Apostoli, adeoq; omnes veri pastores, hoc est, qui pluris fecerunt ouium sibi commissarum salutem, quàm aut fauorem pulueris & cineris, aut fortunas, aut deniq; propriam vitam. Quicunq; hîc pericula fugit, ac castra Christi relinquit abiectis armis, meritò vt ignauus, vt timidus, vt in Deum Patrem ingratus, vt Ecclesiæ Christi desertor, vt religionis omnis & pietatis proditor pessimus habendus est: cuius portio in resurrectione erit cum Iuda proditore, qui curam marsupij maiorem quàm legationis sibi commissæ habuit.

Cum autem huiusmodi sermones, frater charissime, inter nos conferremus, cœpisti à me petere, vt ex verbo DEI ὑποθήκας quasdam colligerem, quæ continerent solidam, quantum quidem id per me fieri posset, disciplinam, qua pius pastor regi, & cum fructu suo vberrimo, & cum auditorum suorum commodo, posset. Hoc etsi arduum & difficile mihi fore animaduerti, ideoq; id oneris in tuos potius humeros imposuissem: tamen quia te accusasti nimis impeditum grauissimis visitationibus Ecclesiarum, quæ tuæ fidei commissæ sunt, tibi idem à me sæpius efflagitanti meam

operam condixi, & promisi me conaturum, vt aliquo modo tuæ petitioni responderem.

En igitur Pastorem meum in publicum emitto. eumq; fortunæ subijcio, vt ferat quicquid & bonis & malis visum fuerit. Quodsi autem aliquem fructum ex hoc nostro Pastore, pij perceperint pastores, tibi acceptum ferant, qui & autor huius scriptionis fuisti & suasor. De Momis, quibus nihil placet, nisi quod ipsi fecerint, nihil sum solicitus. Rumpantur sanè ilia Codris.

Quod reliquum est oro æternum Deum, Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt det suæ Ecclesiæ pios & fideles pastores, & nos vnà coniungat, vt vnum simus in ipso, eum celebrantes, corde, lingua, & tota vita, quò tandem beata immortalitate donati, fruamur conspectu ἀρχιποιμένος & mediatoris nostri Iesu Christi in omni æternitate,

AMEN.

NVO.

INVOCATIO.

TE principem pastorem, Domine Iesu Christe, inuoco, qui solus animam tuam pro ouibus tuis dedisti, vt eas è faucibus lupi, qui est Diabolus, eriperes: solus oues tuas in ouile tuum humeris tuis portasti: solus sanguine tuo precioso lauasti: Spiritu tuo sancto sanas, & pabulo æternæ vitæ pascis. Tibi supplico, vt mihi indignissimo seruo tuo adesse tua gratia velis, & ea scribenti suggerere ex fontibus verbi tui digneris, quæ ad piam faciant instructionem eorum, quibus oues tuas pascendas commendasti: quibusq; nomen, quod tibi soli proprium est, communicasti, nempe vt dicantur ouium tuarum pastores, tuam solius vocem sonantes, quam solam vt oues tuæ agnoscunt: ita te solum norunt, & sequuntur pastorem. Nam in te vno omnes sinceri pastores vnum sunt: quia vna vox est omnium qua tu aggregas oues tibi, quaq; pascis

ſcis in amæniſsimis tuis pratis aggregatas, ac fontibus ſalutis liberaliſsime potas ac reficis. Vt igitur miniſtris tuis, quos paſtorum nomine dignaris optimum viuendi agendiq; modum præſcribam, tu efficito: & ſimul da gratiam, vt ipſe cum illis iuxta diſciplinæ præſcribendæ normam, vitam totam peragam: donec curriculo vitæ præſentis expleto, tibi, qui Epiſcopus animarum noſtrarum es, tradam ſpiritum quem dediſti. Tibi paſtori animarum noſtrarum, ac ſoli Deo cum Patre & Spiritu ſancto, ſit benedictio & gloria, & ſapientia, & gratiarumactio, honor & virtus, & robur in ſecula ſeculorum,

AMEN.

I.

PASTOR, SIVE
PASTORIS OPTIMVS VIuendi agendiq; modus.

PTIMVM Pastoris, hoc est, eius qui pascendo gregi Christi legitimè præfectus est, viuendi agendiq; modum & disciplinam, duobus contineri capitibus arbitror: quorum vnum ad personam, alterum ad officium pastoris pertinet.

In PERSONA quidem pastoris spectentur tria. Priuata & solitaria vita, quæ soli Deo patet. Domus propriæ, & familiæ adminstratio. Et externa, quæ in oculos hominum incurrit, vita & conuersatio.

In OFFICIO verò, legitima pascendi ratio, cum suis partibus consideretur.

Erunt itaq; quatuor nostræ institutionis partes.

PRIMA, vita pastoris priuata & solitaria.

SECVNDA, domus pastoritiæ, ac familiæ administratio.

TERTIA, conuersatio pastoris politica & externa.

QVARTA, officium pastorale, seu legitima pascentarum ouium Christi ratio.

De hiſce quatuor partibus, ad perſonam & officium Paſtoris dominici gregis ſpectantibus, eo, quo à nobis propoſitæ ſunt, ordine dicturus, perſpicuas de ſingulis regulas tradam: quas ſi ſecutus fuerit Paſtor, quem inſtruendum ſuſcipimus, non ſolùm in hac vita fructus vberrimos percipiet, verum etiam in futura coronam immarceſsibilem, quam Princeps Paſtor promiſit, reportabit.

DE PRIMA PARTE QVÆ EST VITA PASTORIS *Priuata & Solitaria.*

PASTOR ouium CHRISTI, omnium primùm seriò cogitet, ſe nuſquam ita occultari poſſe vllis latebris, ſiue ſolus ſit, ſiue cum alijs, quin perpetuò pateat, & conſpectui Chriſti Paſtoris (pro quo legatione fungitur, cuiusq; vices agit) & oculis Satanæ hoſtis Chriſti, & aduerſarij humani generis. Quorum ille quidem puritatem hominis amat, atq; impuritatem abominatur. Hic verò contrà, vt impuritate hominis ſummè oblectatur: ita puritate eiuſdem grauiſsimè offenditur. Quemadmodum enim Chriſtus ipſa lux eſt, ideoq; luce delectatur: Sic Sathan tenebrarum princeps, tenebras amat, ijsq; afficitur.

Pro-

Proindè tu quiſquis es Chriſti Paſtor, eiq; dediſti nomen, caue ne cum ipſius aduerſario, cui in Baptiſmo primùm, deinde officij ratione renunciâſti, colludas: exiſtimans cælari poſſe, quod intra parietes tuos agitur. Imò hoc potiùs ſit tuum perpetuum ſtudium, vt quæ grata ſunt ei, cui iurâſti & cuius vice fungeris, facias. Iam autem nihil quicquam gratius eſt illi, quàm puritas mentis & corporis: & contra nihil ipſum magis offendit, quàm animi ſordes. Atq; ea de cauſa Paulus commendat ſuo Paſtori Timotheo puritatem, cum inquit: Te ipſum purum exhibe, 1. Timoth. 5.

Etſi autem hæc puritas Paſtori & ouibus communis eſſe debet: vt quæ prouenit ex virtute ſanguinis ſummi Paſtoris, quo abluti ſunt vtriq;, modò verè in Chriſtum credant: Tamen Paſtori vel ideò ſtudioſiùs eſt ſectanda, quia alijs ſuo miniſterio puritatem commendare debet. Manum enim illam mundã eſſe oportet, quæ alienas diluere vult ſordes, ne tactu ſuo quæ mundari deberẽt, fœdiùs inquinet. Meritò ergò Apoſtolus Paſtorem Epheſiorum inſtruens ait: Attende tibi ipſi. Quo mandato oſtendit ſingularem in Paſtore requiri diligentiam, vt ſe purum & immaculatum ſeruet.

Quæ hactenus de puritate paſtoris diximus generatim, placet particulatim explicare, vt clarè pateat in quibus ſita ſit iſta, quam

in

in paſtore noſtro requirimus, puritas.

Cùm itaq; puritatem requirit Apoſtolus in paſtore ſuo, vult abſq; omni dubio, vt & animus ſit purus, & corpus caſtum, adeoq; vt totus homo vt noua creatura ſe Deo ſubijciat in vera ſanctitate.

Quantum autem ad animum attinet, in eo ſpectentur hæ partes: *M*ENS, COGITATIO, *A*FFECTVS, *V*OLVNTAS, *S*TVDIVM. Ita enim hæ partes natura deuinctæ ſunt, vt ab vna in aliam puritas vel impuritas promanet & deriuetur. Vt enim mente contaminata, contaminantur cogitatio, affectus, voluntas, ſtudium: ita eadem purgata, & reliqua purgari incipiunt.

Quò autem commodiùs diſciplina his partibus adhiberi poſsit, ſpectandum eſt, & quid has partes inquinare, & contrà quid eaſdem purgare poſsit. De principe igitur parte, quæ mens eſt, primùm dicamus.

*M*ENS, inquit Bernhardus, bona, precioſa poſſeſsio. Sed Paulus infidelium mentem & vanam & inquinatam pronunciat. Tito enim ſcribens ait: Quorum (infidelium) mens & conſcientia inquinatæ ſunt. Ad Epheſios longiùs progreditur, cum ita ait: Gentes ambulant in vanitate mentis ſuæ, excæcatæ in intelligentia, alienatæ à vita Dei, propter ignorantiam, quæ in ipſis eſt, propter duritiem cordis

eorum.

eorum. Hîc Paulus apertè omnium hominum, qui non sunt conuersi ad Deum, mentem vanam esse affirmat. Quæ cùm fons sit, vnde cætera manant, facile iudicare est, ex impuro fonte impuros manare riuulos. Complectitur autem mentis vox tria. PRIMVM, intelligentiam contemplantem, in qua collocatur συντήρησις ea scilicet quæ προτάσεις, hoc est, propositiones suppeditat. DEINDE, intelligentiam practicam, in qua collocatur conscientia, quæ assumptiones promit. TERTIO, τό κριτήριον, quod ex propositionibus, & assumptionibus conclusiones extruit. Verùm cum nunc, teste Apostolo, mens sit vana & inquinata, quales, quæso, conclusiones erunt? nonnè vanæ? nonnè inquinatæ? Certè fieri non potest, vt ex impuro fonte limpida & pura hauriatur aqua. Quare Pastor hîc videat, & quæ sit mentis illa inquinatio hæreditaria, & vnde puritas petenda, qua mens purgari possit, quo ex fonte purgato, puræ depromantur aquæ.

Sanctus Maximus libro tertio de charitate, Capitulo 34. quibus rebus mens hominis contaminetur, exponit his verbis: Mentis impuritas est in his quatuor sita: PRIMVM, si in ea sit falsa & erronea de vlla re persuasio. DEINDE, si ignoret id quod sciri oportuit. TVM, si cogitationibus affectibus obnoxijs langueat. POSTREMO, si peccato assentiatur.

Etsi autem hic Autor generaliùs accipit mentis vocabulum, quàm nos facimus: tamen pulchrè quæ sint inquinamenta eius ostendit, nempè ignorantia recti, & persuasio falsi: quæ vicia cum in omnibus hominibus sint, qui non sunt edocti verbo Dei, Paulus hortatur conuersos, ne conforment se huic mundo: sed transfigurentur in nouitatem mentis suæ, & probent quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta. Hîc Paulus nouam mentem requirit, & cur id faciat ostendit, videlicet quòd nemo possit sine nouitate, id est, purgatione mentis probare quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta. Hûc proinde pius Pastor contendat, vt impura sua mente valere iussa, transfiguretur in nouitatem mentis.

Sed vnde fit hæc transfiguratio? seu quomodo ex impura mente pura fieri poterit?

Verbum Dei purissimus ille fons est, qui rectè applicatus, sordes animi abstergit: hic mentem contemplantem illustrat: hic intelligentiam practicam reformat: hic τὸ κριτήριον gubernat. Lex Domini (inquit Dauid) immaculata, conuertens animam: Testimonium Domini est verax, sapientiam præstans paruulis: Mandata Domini sunt recta, letificant cor: Præceptum Domini purum, illuminat oculos. Et Psal. 119. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen pedibus meis. Lectio proinde & „ medi-

meditatio doctrinæ cœleſtis dum fide recipitur, purgat mentem, vt & rectè intelligere, & quæ rectè intelligimus accommodare ad vſum incipiamus.

Verùm quia noſtra lectio, & noſtrum ſtudium, niſi Princeps ille Paſtor ſuo Spiritu nobis legentibus aſpiret, fruſtrà ſuſcipitur: ſequi debet pius Paſtor Dauidis exemplum, qui oratione impetrauit, quod operatione obtinere non potuit. Ita enim Pſal. 25. ait: Vias tuas Domine oſtende mihi, & ſemitas tuas doce me, deduc me in veritate tua, & doce me, quoniam tu es Deus ſalutis meæ, te expecto tota die.

Vt ergò mens Paſtoris ſit pura, tribus opus eſt: *POENITENTIA*, *LECTIONE*, & *ORATIONE*. *POENITENTIA* facit ne imputentur ſordes reliquæ. *LECTIO* mentis nubeculas diſpellit. *ORATIO* impetrat digitum Dei, quo mens ad diſcendum formetur.

Hoc cùm animaduerteret vetuſtas, pio conſilio ordinauit in Eccleſia lectiones Prophetarum, & Pſalmorum, & potiſsimùm ea elegit, quæ & optimè docerent, & maximè homines ad precandum excitarent. Verùm cùm cœpit paulatim legendi & orandi ſtudium refrigeſcere, acceſsit lex pontificia de neceſsitate & opinione cultus, & coacti ſunt ſacrificuli in Papatu certum numerum Pſalmorum quotidiè recitare, manè, meridie & veſperi. Qui huic

pontificio decreto ſatisfecerunt, putârunt ſe iſto opere aliquid à Deo mereri. Contra qui hoc neglexerunt, exiſtimârunt ſe mortaliter peccare. Atq; hoc potiſsimùm factum eſt, poſtquam humanis traditionibus obſtructa eſt doctrinæ puritas.

Etſi autem rectè taxata eſt à pijs Doctoribus iſta conditio Pſalmorum decantatio, quæ partim ab impijs, partim à non intelligentibus fiebat: tamen vtile eſſet reuocare conſuetudinem & diſciplinam veteris Eccleſiæ. Habet enim multò maiorem fructum quàm vulgus cogitat. Nam non ſolùm homini canendi conſuetudine ſcriptura fit familiarior, & vſu ad intelligendum facilior, modò aſsit pius animus: verumetiam, fides, inuocatio, ſpes, dilectio, & aliæ virtutes excitantur & confirmantur, ac ita mentes eorum, qui ſe ita abſq; ſuperſtitione exercent, redduntur purgatiores.

Baſilius Magnus in ſuis Eccleſijs ordinauit, vt Pſalmi canerentur ita, Vt ſibi inuicem reſponderent canentes alternis verſibus, idq́; non cultus cauſa, ſed diſciplinæ gratia. Putauit enim ſanctus Vir iſto pacto faciliùs & Pſalmos diſci poſſe, & tædium recitantium viciſsitudine leuari. Verùm quia iſta pſallendi conſuetudo vbiq; ſeruari non poteſt, nolumus noſtro Paſtori iſtam canendi legem imponere, conſilium tamen dabimus, quod vtile fore ſperamus.

Noſtrum

Noſtrum itaq; conſilium hoc eſto. Librum Pſalmorum quàm familiariſsimè omnibus pijs Paſtoribus notum eſſe cupio. Hunc Baſilius ille Magnus vocat κοινὸν ταμῶν ἀγαθῶν διδαγμάτων, hoc eſt, commune promptuarium bonorum documentorum. Nam antiqua (vt inquit) animarum vulnera ſanat: recentia citò corrigit: quod languidum eſt & morbidum reficit: quod integrum eſt, conſeruat: & affectus, qui variè animabus in vita hominum moleſti ſunt, quantum fieri poteſt, tollit, &c. Hæc cùm ſit Pſalmorum incomparabilis vtilitas, velim in eorum lectione præcipuè occupatum eſſe pium Paſtorem, idq; hoc modo.

Quindecim Pſalmi, qui graduum vocantur, ſint familiariſsimè noti, ac ita legantur à Paſtore, vt ſingulis ſeptimanis ſemel finiantur. Pſal. 25. cuius initium eſt: Ad te Domine animam meam leuaui: & 51. Miſerere mei Deus: alternis vicibus ſubijciantur precationi matutinæ. Facto prandio quotidiè recitetur Pſalmus 147. qui incipit: Laudate Dominum, quoniam bonum eſt pſallere Deo noſtro. A cœna legatur, Pſalm 23. Dominus Paſtor meus. Precationi veſpertinæ, Pſalm 130. De profundis, ſubijciatur. Diebus feſtis Pſalmus 119. Beati immaculati, ſeruiat.

Reſtant iam Pſalmi 129. quos ordine velim recitari, ita vt ſemel in menſe abſoluantur.

Porrò etsi multæ & doctæ extant Psalmorum versiones: tamen meo Pastori commendo versionem Georgij Maioris, quia hæc & plana est, & scholia habet in marginibus addita, quæ vice iustorum commentariorum esse possunt. Hoc nostrum consilium esto de lectione Psalmorum, sequatur qui volet.

Præterea pium Pastorem asʃidua manu versare oportet Epistolas Pauli, ad Romanos, Galatas, Ephesios, Timotheum, & Titum. Item Euangelium Iohannis, cum eiusdem Epistola prima. Hæc noui Testamenti scripta optarem ordine legi à pio Pastore, ita vt ad minimum vnum Caput legeretur quotidiè, donec ad finem ventum esset, vnde ad principium redeundum: non tamen hoc volo, vt cætera scripta noui Testamenti non legantur, sed cupio hæc quàm maximè familiaria esse.

In veteri Testamento præ alijs legi cupio Genesin, Prouerbia Salomonis, Isaiam Prophetam, & Danielem, idq́; eo modo, vt de precipuis noui Testamenti libris dictum est. Reliqui libri veteris & noui Testamenti per ocium legãtur, ita vt semel finiantur intra anni aut biennij spacium.

Hæc legendi disciplina non solùm mentem purgatiorem reddit, verumetiam alios vberrimos fructus afferet ijs, qui hoc meum consilium non contempserint.

Hactenus de lectione sacrorum librorum dictum

ctum eſt: Iam de commentarijs ſcriptorum Eccleſiaſticorum aliquid adijciendum videtur.

Etſi autem Paſtorem antè ſuſceptum tàm auguſtum officium inſtructum eſſe velim in doctrinæ corpore: tamen iudico Paſtori ſemper eſſe vtile, vt integrum doctrinæ corpus ſubinde ordine euoluat. Nam illud ſatis diſci nunquam poteſt. Diligenter enim (vt rectè monet Cicero) cauendum eſt, ne incognita pro cognitis habeamus, ijsq; temerè aſſentiamus, ſed adhibeamus ad conſiderandas res, & tempus & diligentiam. Si hoc Cicero in rebus humanis, quæ rationi ſubiectæ ſunt, neceſſarium iudicauit, profectò hoc multò magis requiritur in doctrina Eccleſiæ, cuius fides rationis fines, humanæ naturæ vſum, experientiæ terminos, vt teſtatur Bernhardus, transgreditur.

Proponat itaq; ſibi Paſtor integrum doctrinæ corpus, illudq; ſæpiùs euoluat: hac adhibita amuſsi, vt nihil recipiat, quod non quadrat ad Canonicam Scripturam: nihil abſurdum iudicet, quod claro Dei verbo traditum eſt: tribuat Deo cum Abrahamo laudem veritatis, etiamſi tota rerum natura, id quod legit in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, improbare videatur.

Verùm etiamſi multa multorum ſcripta extant, quæ integrum doctrinæ corpus continent:

tamen meo paſtori inprimis commendatum volo Corpus doctrinæ, á ſanctiſsimo viro, Philippo Melanchthone, ſcriptum. In eo enim nihil eſt obſcuri, nihil ambigui, nihil falſi: ſed omnia clara & certa, extructa ex ipſis ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis. Hûc adijciat paſtor alios commentarios ab eodem Viro ſcriptos, quos legat ſtudiosè. Nam in illis plus ſolidæ pietatis & eruditionis inueniet, quàm fortè in multorum Veterum, Latinorum & Græcorum ſcriptis. His ergò ſi contentus fuerit ſimplex paſtor, qualem ego inſtruo, plus proficiet, quàm ſi plurimorum ſcriptorum veterum & recentium lectione ſe fatigaret.

Nihil tamen hîc detractum volo, aliorum doctiſsimorum Virorum ſcriptis, quæ & magnifacio, & legenda iudico, ſed ab ijs potiſsimùm, quorum & iudicium magis confirmatum eſt, & quibus tempus ob Eccleſiarum curam ſuppetit. Ego enim nunc ſimplicioribus & occupatioribus do conſilium, quod iudico ijs maximè profuturum. Nam ea quæ aliquis ſæpiùs & familiariùs agit, fiunt veluti domeſtica, & difficiliùs veniunt in obliuionem, iuxta illud Senecæ:

Dediſcit animus ſerò, quod didicit diu.

Hæc ſunt dicta de purgatione mentis, quæ fons eſt aliorum motuum & actionum. Quæ (vt rem vniuerſam in ſummam contraham)

na-

naturæ prauitate inquinata, & vana effecta, renouanda eſt iuxta Pauli conſilium, & abluenda ſanguine Chriſti, atq; ita perpetua pœnitentia, aſsidua lectione, & ardenti precatione inſtauranda: vt quotidiè magis magisq; purgetur, donec in hac vita ſumus. Quamdiu enim hoc mortale corpus circumferimus, nunquam ita purgabitur mens noſtra, quin aliquid ſemper purgandum reſtet. Quare rogandus eſt noſter Chriſtus, ne maculas præſentes nobis imputet, ſed vt quotidiè ſuo Spiritu, & verbo magis nos purget.

COGITATIONVM principia tria facit Damaſcenus, cùm ita ait: Illud ſanè præ omnibus noſſe debemus, tria cogitationum noſtrarum eſſe principia. Sunt enim aliæ cogitationes à Deo, aliæ à Diabolo, aliæ ex nobis ipſis.

A Deo quidem ſunt cogitationes ſalutares, quibus homines excitat Deus, ad ea, quæ pia & ſalutaria ſuut, agenda, iuxta mandata expreſſa.

A Diabolo ſunt pernicioſæ cogitationes, quæ ſunt via ad interitum. Cogitatio Iudæ de prodendo Domino, fuit à Diabolo. Nam ita clarè ſcribitur: Et cœna facta cùm iam Diabolus miſiſſet in cor Iudæ Simonis Iſcharioth, vt traderet Dominum. Et iterum: Poſt buccellam introiuit in illum Sathanas. Hoc & Petrus teſtatur loquens Ananiæ: Quare (inquit) tentauit Sathanas cor tuum, vt mentireris Spiritui ſancto.

Ex nobis autem oriuntur cogitationes, cum ea quæ gerimus, aut gessimus, aut audiuimus, recordamur.

Primum ergò genus cogitationum, vtile & salutare est, medium & vltimum noxium. Nam sicut fumus Apes, sic prauæ cogitationes, si illis locus datur, fugant Spiritus sancti gratiam. Neq; enim leue existimandum est, perniciosis cogitationibus locum dare. Videntur quidem leuiora peccata, sed si non vitantur, certum interitum afferunt. Nam semper maiora peccata superueniunt nobis, & vim inferunt animabus nostris, cum quæ minora videntur, non vitantur. Sæpè homicidium commisit, qui iræ cessit: Sæpè adulterium perpetrauit, qui impuræ cogitationi locum fecit. Vt ergò qui minima contemnunt corporum vulnera, sæpè mortem incurrunt: Ita qui animorum exiguas plagas despiciunt, in maiora labuntur crimina. Principijs ergò obstandum est.

Porrò vt præsentius remedium Pastori nostro contra insultus malarum cogitationum dare valeamus, causas huiusmodi cogitationum, & modos altius examinemus.

Bernhardus tres facit formas cogitationum, quæ ex nobis sunt. QVÆDAM, inquit, sunt omninò ociosæ, videlicet, quæ ad rem non pertinent. Has tàm facile abijcere, quàm recipere potest animus. Atq; hoc genus cogitationum

ocio-

ocioſarum, luto confert, ſed ſimplici, hoc eſt, nec inhærenti, nec fœtenti, modò moram non fecerit. ALIÆ, inquit, ſunt violentæ, magis & fortiùs adhærentes: vt quæ ad neceſsitatem naturæ pertinent. Hoc genus confert Bernhardus luto non ſimplici, ſed limoſo & viſcoſo, non tamen fœtenti, ſi modum naturæ non exceſſerit. QVÆDAM, inquit, cogitationes ſunt immundæ ac fœtidæ. Hoc tertium genus confert luto adhærenti immundiſsimo ac fœtidiſsimo, quod genus, nulla ratione admittendum eſſe monet. Nam animam coinquinat, & ad interitũ ducit.

Harum pernicioſarum cogitationum, quarum peccatum hæreditarium fons eſt, cauſas (quò remedium arte adhibeatur) particulares enumerabo varias. Aliâs enim Diabolus huiuſmodi cogitationes ſuggerit (vt paulò antè attigimus.) Aliâs oriuntur à ſenſu: Aliâs à memoria: Aliâs à complexione ortum habent. Hæ quatuor cauſæ ſunt pernicioſarum cogitationum.

Verùm quia vicia aliter curari non poſſunt, niſi radices & cauſæ eorum extirpentur, de ſingulis generibus dicam.

Diabolus hoſtis humani generis, qui præcipuè aduerſatur paſtoribus gregis dominici, aliâs doctrinæ, aliâs, moribus inſidiatur, ſuggerit cogitationes pernicioſas, nunc in doctrina, nunc in moribus.

Quando itaq; doctrinæ inſidiatur, & obijcit

cogi-

cogitationes pugnantes cum fundamento, triplex eſt modus ſuperandi huiuſmodi cogitationes.

PRIMVM opponatur verbum, potentia & veritas Dei. Quicquid enim ſuboritur in cogitationibus noſtris contra articulos fidei, verbo Dei obruendum eſt, & ſuperandum.

DEINDE opponatur Catholicæ Eccleſiæ conſenſus, hoc eſt, ſanctorum hominum ſuffragia & exempla.

AD HÆC, in toto conflictu aduerſus huiuſmodi cogitationes opponatur ardens& ſeria inuocatio.

Sæpè turbat animos piorum cogitatio de reſurrectione mortuorum: ſed hanc premet & ſuperabit clarum Dei verbum, quod certum decretum Dei de excitandis mortuis proponit, cui nihil impoſsibile eſt. Poteſt enim quicquid vult: vult autem quicquid certò decreuit ſe facturum. Hoc verbum fortiùs premet iſtam cogitationem, vbi acceſſerit conſenſus omnium piorum, qui inde vſq; à mundi exordio, præcipuam ſuam conſolationem collocârunt in fide reſurrectionis. Huic conſenſui ancillatur inuocatio, ne Sathanas vlla ſophiſtica nos à fide reſurrectionis abſtrahat. His igitur armis vtatur Paſtor, aduerſus cogitationes quæ Sathanam immediatè autorem habent.

COGITATIONES ortæ à ſenſu, ſunt quæ ab

ab obiectis, quæ in ſenſus incurrunt, animis imprimuntur : ſeu quæ generantur quoties res nobis offeruntur, quibus animi noſtri ad cogitandum excitantur : vt cùm Dauid vidit nudam fœminam, lauantem ſe, commouetur animus, & quomodo eius amore potiatur, cogitat. Hûc illud Auguſtini pertinet, qui in quodam loco dicit : Mortem per quinq; ſenſus, tanquam per feneſtras, ad animam noſtram ingredi. Quod quàm verum ſit, docet experientia (proh dolor) in multis. De his ergò quinq; feneſtris ordine dicam, & ſimul oſtendam ex ſcripturis, quomodo pius Paſtot eas occludere debeat, & adhibere ſolertem cuſtodiam, ne hoſtis per ipſas ingrediatur.

PRIMA feneſtra eſt viſus. Hîc præ cæteris ſingularem habet vim. Vnde Chriſtus apud Matthæum : Si oculus tuus fuerit nequam, totum corput tenebroſum erit. Syracides: Nequius oculo quid creatum? memento quoniam malus eſt oculus nequam. Tritum eſt quoq; prouerbium : Animum habitare in oculis. Hûc illud Auguſtini : Impudicus oculus, animi impudici eſt prænuncius. Hæua vidit pomum eſſe pulchrum aſpectu, mox cogitat de eo fruendo, & per oculos concupiſcentia in animum prorepſit. Dauid viſis nudis Berſabeæ pedibus, mox de ea comprimenda cogitat. Samſon viſu ad amandam alienigenam eſt illectus. Auguſtinus

nus exemplo Terentiani Chereæ vſus eſt, qui incitatus pictura ſtupri Iouis, virgini vicium intulit.

Quomodo quæſo, hæc feneſtra occludenda? Occludetur iſta feneſtra, ne mors per eam ingrediatur, varijs modis.

PRIMVM, cogitatione prohibitionis. Qui enim verè de pietate cogitat, diuinis prohibitionibus tangitur inprimis. Prouerb. 23. Ne intuearis vinum quando flaueſcit, & cùm ſplenduerit in vitreo calice color eius. Syra. 9. Auerte oculos tuos à fœmina comta. Et Pſal. 118. Auerte oculos tuos, ne videant vanitatem. Ambroſius: Cùm videris aliena monilia, aurum, argentum, & concupieris vt extorqueas, intrauit mors per feneſtram: claude ergò hanc feneſtram.

DEINDE, claudetur hæc feneſtra exemplis Sanctorum. Pepigi, inquit Iob, fœdus cum oculis meis, ne alienam mulierem concupiſcerent. Moſes, Ioſeph, Daniel, & multi alij hanc feneſtram amore caſtitatis clauſerunt. Vt igitur paſtor meus habeat ipſe caſtam coniugem cupio, ne alienarum viſu periclitetur.

AD HÆC, cogitatione periculi obſtruetur hæc feneſtra. Qui enim quid mali mala concupiſcentia gignere attendit, maiori cura aduigilabit, ne incautus capiatur.

POSTREMO omnium maximè hîc requiritur, vt fugiamus occaſiones: & ſi quan-

do

do grauiùs pulſauerint obiecta mentem & cogitationem, confugiendum eſt ad Deum ſeria precatione, is non ſinet nos tentari ſupra vires noſtras.

SECVNDA feneſtra eſt auditus. Per hunc enim blanditiæ, adulationes, prophanę & turpes cantilenæ ingreſſæ, cogitationes excitant, & venena in cor transmittunt. Hinc Propheta: Tibia & tympanum in conuiuijs veſtris, & opus Domini non reſpicitis. Ambroſius: Intrat etiam mors per feneſtras aurium, ſi acquieſcas loquenti. Occludenda eſt ergò & hæc feneſtra Paſtori, adeoq; omnibus pijs, ne inde in exitium ruant: Salomon Prouerb. 1. ait: Fili, ſi inuitauerint te peccatores, ne audias. Syracides: Sepi aures tuas ſpinis, ne audias linguam nequam.

TERTIA feneſtra, eſt Odoratus.

QVARTA, Guſtus.

QVINTA, Tactus.

Ab his minus periculi eſt Paſtori meo, niſi fortè à guſtu, de quo dicam, vbi agetur de eius externa conuerſatione & ciuili.

COGITATIONES ortę à memoria, ſunt quãdo ea reuocamus, quæ aliquando vel geſsimus ipſi, vel audiuimus, vel vidimus. Harum rerum memoria, primùm nudam cogitationẽ ad mentem pertrahit: quæ poſtquam aliquandiu moram in animo fecerit, excitatur affectus: huic ſi indulſeris pauliſper, voluntatem ſecum rapit, vt

iam

iam frustrà voluntatem imperantem retrahere coneris. Quare vbi talis cogitatio ex memoria rerum nascitur, mox ad aliud aciem mentis conuerte, ne figat pedem.

COGITATIONES ortæ à complexione hominis, sunt variæ. Alijs enim cogitationibus obnoxius est Melancholicus, alijs Phlegmaticus, alijs Cholericus, alijs Sanguineus. Hîc vt Pastor senserit suum morbum, occurrat maturè, ne malum nimium serpat. Qui scit se Cholericum esse, ideoq; magis iracundum, refrenet naturam, cuius morbum nouit, & sic de alijs.

Dixi de cogitationibus malis, & ostendi aduersus eas remedia, & summa hûc redit, vt illis occurramus legendo, canendo, orando, laborando, ocium omne fugiendo. Verùm cùm non habeamus nisi malas cogitationes: Nam, vt Paulus inquit, 2. Cor. 3. Non sumus idonei ad cogitandum quicquam tanquam à nobis: debet pastor totis viribus puluerem malarum cogitationum, præcipuè oratione, excutere, & Deum seriò orare, vt ipse nobis pias & salutares cogitationes suggerat. Is enim solus creat cor mundum.

Iam ad Affectus veniamus, de quorum proximis causis hactenus est dictum. Quæ quia de natura humana non possunt ita euelli, quin quædam vestigia relinquant: fit vt sæpè suboriantur etiam in Sanctis praui affectus, atq; omninò

ninò accidit, ſicuti quidam ex ſanctis Patribus ait: Quemadmodum paſſerculus, pede alligatus, volare incipiens, in terram funiculo detrahitur: ſic quoquè mens hominis, nondum affectibus liberata, & ad rerum cœleſtium meditationem volare contendens, ab affectibus ducitur, & in terram detrahitur.

Affectuum ſuborientium diſciplinam tradituri, initium ſumamus à diuiſione affectuum. Sunt itaq; affectuum quidam CORPORALES, qui ab ipſo corpore ſuas habent occaſiones: quidam ANIMALES qui è rebus externis proueniunt. Primùm de priori dicamus genere.

CORPORALIVM AFFECTVVM mater eſt φιλαυτία, quam definiunt eſſe immoderatum & cœcum corporis amorem, & verè eam affirmant omnium malorum matrem, cuius primæ quidem proles ſunt: crapula, auaricia, & vana gloria: quæ occaſiones ferè ex neceſsitatibus corporis ſumunt. Ex his deinde naſcitur omnium malorum ac vitiorum catalogus. Φιλαυτία enim, primùm corporis curandi & gubernandi prætextu, facit, vt homo ſenſim in voluptatis, & intemperantiæ foueam prolabatur. Hanc peſtem (φιλαυτίαν dico) oportet Paſtorem inprimis quantum fieri poteſt, contundere, ne propter nimium corporis amorem conijciatur anima in gehennam. Caſtigo, inquit Paulus, corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne

quo modo cum alijs prædicauerim, ipſe ſim reprobus.

Vides mi Paſtor, quantum periculi cum philautia coniunctum ſit. Quare grauiter contra illam depugnandum eſt, ſobrietate animo præſenti contento, & verba humilitate.

PRIMA huius filia, quæ eſt γαστριμαργία, guloſitas ſeu crapula, corpori quidem grata eſt, ſed grauat corda. Vnde Chriſtus: Cauete ne grauentur corda veſtra crapula, & ebrietate. Et ſapiens: Vinum & ebrietas auferunt cor.

SECVNDA filia auaritia eſt, non minus pernicioſa ſuis amatoribus, quàm prima illa. Hanc Paulus vocat idololatriam, quia facit vt homo loco Dei ſuis diuitijs confidat. Quare pij Paſtoris eſt cauere, ne huius deterrimæ peſtis veneno inficiatur, ac ita ſalute miſerè excidat.

Sed quodnam affert Paſtor contra iſtam peſtem remedium? videamus finem, quo impellitur quis ad auarè cumulandas diuitias. Hic autem triplex eſt. PRIMVS, amor voluptatis, quæ græcè φιληδονία dicitur. SECVNDVS, eſt κενοδοξία, gloriæ inanis affectatio. TERTIVS, propulſatio inopiæ, quam fortè metuit.

Voluptati deditus amat diuitias, vt earum adminiculo indulgeat delicijs.

Ambitioſus, & inanis gloriæ cupidus, aurum expetit, vt eius præſidio clarus, & magnus, & honorandus habeatur.

Homo

Homo metuens futuram inopiam, cumulat per fas & nefas, vt eas conditas & celatas conſeruet, aut famem,aut ſenectutem,aut morbum, aut exilium pertimeſcens, atq; in ijs plus ſpei habet repoſitum, quàm in Deo omnium rerum conditore, qui vel extremorum & minutiſsimorum animalium curam habet.

Fines habemus, quos ſibi proponit auarus animus in cumulandis diuitijs, voluptatem, ambitionem, inopiæ propulſationem. Hos ſi Paſtor contemnere potuerit, & è mente ſua euellere, ipſam auaritiam haud difficulter contemnet. Videamus proinde ordine remedia aduerſus iſta mala.

Quid ergò remedij habes aduerſus voluptatis plagam? Primùm conferat pius Paſtor turpitudinem huius peſtis, cum dignitate hominis, qui Chriſti ſanguine ablutus & redemptus, iam templum Dei viuentis eſt. Gentiles Philoſophi dixerunt, nullam capitaliorem peſtem, quam voluptatem, datam eſſe mortalibus. Quare & eandem affirmant indignam eſſe homine, ſed concedendam eſſe beſtijs. Quid iam, quæſo, indignius eſt, quàm maculare ſtolam illam ſanctam, quam induiſti in baptiſmate? quid fœdius, quàm Dei templum iſto fœtore Sathanæ conſpurcare? In pio Paſtore fides, charitas, patientia, modeſtia, iuſticia,& cæteræ virtutes eſſe debent. Quid, obſecro, in hoc vir-

ginum honeſtiſsimo cœtu, faceret turpiſsima & fœdiſsima meretrix voluptas? Verè dicit Plato: Voluptatem eſcam malorum eſſe. Sed multò verior is, qui affirmat præſentem vitam hamum eſſe Diaboli, opertum abominabili voluptate tanquam eſca, per quam ſeducti, ad profundum trahuntur inferni.

Vide mi frater, qualis in ſe ſit Voluptas: vide quid cum ea coniunctum ſit: vide eius finem: vide pœnam. Ipſa turpis eſt, coniunctam habet infamiam, famem ſui habet, & transacta non ſatiat, finis eius eſt mala conſcientia, pœna, infernus. Hæc mi paſtor ſi perpendas, facilè hanc deterrimam peſtem deteſtaberis, modò ores, ieiunes, legas caſta, ac ocia vites, iuxta illud noſtrum diſtichon:

Ores, caſta legas, ieiunes, ocia vites,
Si ſeruare voles corpora caſta Deo.

Dixi de primo fine, cur auarus animus diuitias cumulet, & quomodo is contemni poſsit.

Sequitur ſecundus, qui eſt κενοδοξία, hoc eſt, gloriæ inanis appetitio. Hæc, quia ex diametro pugnat cum Chriſtianiſmo, deberet meritò ab omnibus pijs contemni, non ſecus atq; cœnum fœtens, imò veluti virus Diaboli perniciosiſsimum. Non enim poteſt cum ſiti inanis gloriæ, ſtare Chriſtiana humilitas.

Hanc inanem gloriam Bernhardus Baſiliſco comparat. Ita enim ait: De Baſiliſco quid dice-

dicemus? monſtroſius cæteris, ſolo viſu hominem inficere & interficere perhibetur. Ni fallor vana gloria eſt. Videte ne (inquit) iuſticiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab ijs. Ac ſi dicat: Cauete oculos Baſiliſci. Sed cui nocere dicitur Baſiliſcus? Ei qui non viderit Baſiliſcum: alioqui ſi prior eum videas, iam non tibi nocet (vt aiunt) magis moritur ipſe. Ita eſt, fratres non videntes, necat inanis gloria, cœcos & negligentes, qui ſe ei oſtentant, qui ſe exponunt, & non potiùs ipſi inſpiciunt, non attendunt, non diſcutiunt illam, non vident deniq; quàm ſit friuola, quàm ſit caduca, quàm vana, quàm inutilis. Si quis eum intueatur hoc modo, moritur Baſiliſcus. Nec iam occidit eum gloria, ſed occiditur magis, & accidit ei, quodammodo verſa in puluerem, imò redacta in nihilum. Hæc ſcitè & eleganter à Bernhardo ſunt dicta, quibus ſatis graphicè turpitudo inanis gloriæ deſcribitur. Hûc addamus & vocem Prophetarum. Ieremias ait: Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia cordis tui. Cûm enim (inquit Salomon) ſuperbia, venit & ignominia. Et Petrus: Deus ſuperbis reſiſtit. Dominus in Euangelio: Qui ſe exaltat, humiliabitur.

Hæc & huiuſmodi alia oracula Dei, paſtorem refrenare debent, ne ſinat ſe, inanis gloriæ ſtimulis incitari. Quæ ſi viderit parum proficere,

re, consideret suas sordes, consideret pœnam imminentem, proponat sibi exempla sanctorum Patrum, qui istam beluam confecerunt: cogitet eam esse nunciam Sathanæ, & prænunciam mortis. Ad extremum confugiat ad seriam inuocationem, & meminerit illius dicti: Qui se exaltat, humiliabitur.

Tertius finis, cur auarus animus sibi diuitias cumulandas censet, est propulsatio futuræ inopiæ, quæ à diffidentia oritur. Hac ergò impulsus homo, sibi in futurum prospicere cogitat. O quàm iniquum est tantam corporis habere curam abiecta omni salutis solicitudine. Diffidentiam damnat Christus, & tu qui vice Christi fungeris, diffidentia tua excitaris, ad quærendas opes per fas & nefas? An non apertè contemnis mandatum Christi? An non manifestè promissionem ipsius conculcas pedibus? Mandatum est: Nolite soliciti esse, quid edatis, & quo vestiamini. Mandatum est: Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam eius, hoc est, Dei. Promissio est: Pater cœlestis alit volucres cœli, nonnè vos multò præstatis eis? Item: Nouit Pater vester cœlestis, quòd indigeatis his omnibus. Promissio est: Et cætera omnia adijcientur vobis. Sequatur ergò pius verbi minister mandatum pastoris sui: Ne sitis soliciti de crastino. Abijciat Ethnicam diffidentiam, ac certò statuat, quod Christus non velit

lit se deserere, præsertim cùm scriptum sit: Non in abundantia hominis vita eius. Auarus enim plerunq; inter medias opes esurit. Solent homines auari vitæ suæ præsidia in opibus collocare, adeò vt quò quisq; ditior est, eò minùs omnia pericula, atq; adeò ipsam mortem reformidet. Hûc illa diuitum arrogantia & supinitas, quasi Deum ipsum in cistis & horreis inclusum habeant in potestate. Contrà verò ostendit Dominus Lucæ 12. vt quispiam sit locupletissimus, adeò vt omni opum genere redundet: tamen quòd viuit, hoc minimè debere acceptum opibus suis, cum ipsius vitam, ne temporis quidem momento, possint vllæ bonorum copiæ conseruare. Vnus enim Deus qui vitam dedit, eam scilicet, quamdiu libuit, & fouere & extinguere, pro suo iure potest. Quorsum igitur quispiam à diuitijs pendeat, vt ij solent, qui ijs accumulandis tantoperè sunt soliciti. Memineris ergò ô Pastor, huius summi Pastoris præcepti: Videte & cauete ab auaricia. Abijce itaq; diffidentiam, CHRISTVM veracem esse statue.

Atq; hi sunt fines, cur homines studeant cumulandis diuitijs, voluptas, inanis gloria, & propulsatio imminentis inopiæ. Hos qui extremè contempserit, facilè animum suum ab auariciæ sordibus purgabit.

Sed quî fit, quòd hæc tria, quæ scriptura

abijcienda esse monet, adeò tamen hominum animos moueant, vt quàm paucissimi inueniantur, qui istis non capiantur? Caro nostra illa amat, ijsq; mens excæcatur eò magis, quò caro minus imperio Spiritus subijciatur. Excitetur proinde Spiritus, vt magis magisq; auctus viribus, carnis ferociam domare, & suo imperio subijcere possit.

Hæc sint breuiter dicta de affectibus corporalibus, de philautia, eiusq; filiabus, â quibus omnia oriuntur mala & vicia: & de remedio aduersus venenum, quo homines incautos ista pestis inficere soleat.

Sequuntur AFFECTVS ANIMALES, Ira & Concupiscentia, de quibus nonnulla breuiter adijciemus.

IRA quid sit, notum est, eius genera tria numerantur. Bilis, χόλος. Iracundia, μῆνις. Et Infensio, κότος. Bilis citò & facilè commouetur, sed & leuiter sedatur. Iracundia, diuturnior animi commotio, ex frequenti mali illati, iniuriæq; recordatione, continuum sumit pabulum, & maius incrementum: & hæc magis animo occultatur, abditaq; latet, quàm exteriori prodatur indicio. Infensio, est exulcerati animi perturbatio grauior opportunitatem vindicandi illatam iniuriam de industria quærens & nancisci studens. Atq; ideò κότος dicitur, quia κεῖται, hoc est, iacet, donec occasionem

nem fuerit nacta. PRIMVM genus, sæpè necessarium est Pastori: debet enim irasci vitijs. SECVNDVM genus, malum est, à quo alienum meum Pastorem opto. TERTIVM, est pessimum, quod in sanctis diuturnum esse non potest. Pugnat enim cum leuitate, & patientia Christiana. Quare velim pium Pastorem meminisse dicti Pythagorici. Ollæ vestigium cinere turbato. Quo symbolo significat iræ non indulgendum esse. Et huius Pauli, Ephes. 4. Sol non occidat super iracundiam vestram. Hîc Paulus vult, ne nos nox iracundos deprehendat. Quoniam autem fieri non potest, quin in hac infirmitate sæpè irascamur, sequatur Pastor consilium Dauidis & Pauli: Irascimini, & nolite peccare: hoc est, si contigerit irasci, iram ita cohibete, vt ad facta non prosiliat, aut moram aliquam in vestris animis faciat. Verùm vt hoc malum studiosiùs caueri possit, Pastor iniuria læsus, hæc meditetur. PRIMVM, cogitet, quoties ipse Deum offenderit, & tamen veniam expetierit. SECVNDO, meminerit, quòd vbi non sit remissio iræ & offensæ, illîc nec venia peccati apud Deum: iuxta parabolam de Debitore, Matthæi 18. TERTIO, recordetur se etiam hominem esse, & posse alios offendere, ideoq; oportere se æquiorem esse in alios. QVARTO, perpendat, quòd iratus sibijpsi maximè noceat, turbando animnm. QVINTO, æstimet malum

quod inde ſequi poteſt. Vir iracundus, inquit Salomon, rixas prouocat: qui verò patiens eſt, mitigat ſuſcitatas. SEXTO, ſciat quòd magna ſit virtus, iram reprimere. Vnde Ambroſius: Præclarum eſt, motum temperare conſilio, nec minoris virtutis dicitur, cohibere iracundiam, indignationemq́; compeſcere, quàm omninò non iraſci, cùm plerunq; hoc leuius, illud fortius æſtimetur. SEPTIMO, de damno, quod ſequitur iram, cogitet. Per iram, inquit Gregorius, ſapientia perditur, vt quid quoue ordine agendum ſit neſciatur. Idem: Per iram, Spiritus ſancti ſplendor excutitur, qui ſuper humilem & quietum requieſcere dicitur. Quia cum ira ſubtrahit quietem, Spiritui ſancto habitationem claudit.

Hæc quæ hactenus de ira à me dicta ſunt, volo intelligi de ira, quam impatientia generat, non de illa laudabili ira, quam zelus pius excitat. Illa enim ex vicio: hæc ex virtute generatur. Ira per vicium oculos mentis excæcat: Ira per zelum, turpitudini iraſcitur, vt Phinees, Paulus, Chriſtus, & ſancti multi ſæpè zelo Dei ſancto iraſci leguntur. Verùm cauendum eſt, ne vicium virtutis larua pingamus, fallentes noſmetipſos. Videat ergò Paſtor, & diligenter examinet cor ſuum, an ira qua æſtuat, ex amore Dei ſit, an ex vicio impatieutiæ.

Affectus animalis, qui Concupiſcentia dicitur, eſt duplex: Naturalis & non Naturalis.

CON-

CONCVPISCENTIA naturalis triplex est. Aut enim circa cibum & potum, aut circa ἀλυπίαν, vt quis dolore omni sit vacuus, aut circa amorem Venereum versatur. Hi affectus naturales quidem sunt, quatenus φόβῳ νόμῳ καὶ ὀρθῷ λόγῳ, vt Plato ait, reguntur & frenantur. Nam aliâs naturam corrumpunt, & Deum grauiter offendunt.

NON NATVRALIS Concupiscentia, est rei alienæ appetitio, quæ peculiari lege Dei prohibetur: Nec concupisces domum proximi tui, nec desiderabis vxorem eius, nec seruum, nec ancillam, nec bouem, nec asinum, nec omnia, quæ illius sunt. Syracides: Ne zeles gloriam, & opes peccatoris. Non enim scis, quæ futura sit illi subuersio. Hoc duplici freno volo pastoris mei concupiscentiam reprimi.

Est & alia diuisio Concupiscentiæ apud Paulum Galat. 5. vbi ait: Caro concupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem. CARNIS vocabulo per metonymiam intelligit corruptionem, & viciositatem humanæ naturæ, & impetus inde pullulantes, qualis omnium est, qui nondum sunt regeniti. SPIRITVS significat regenerationis gratiam, quàm Spiritus Dei operatur in renatis, & impetus excitatos à Spiritu sancto in credentibus.

Breuiter, Concupiscentia carnis, est concupiscentia veteris hominis. Concupiscentia Spiritus,

Spiritus, eſt concupiſcentia noui hominis, hoc eſt, regenerati, quatenus regeneratus eſt.

Concupiſcentiam veteris hominis, definit Paulus Epheſ.2.eſſe per quam inclinatur homo, ad faciendum ea, quæ libent carni & menti: hoc eſt, ad viuendum ad ingenij mentisq; arbitrium.

In hac definitione Pauli, duæ ponuntur partes veteris hominis, Σάρξ & διάνοια. Σάρξ, caro, ea eſt animi pars, quam Philoſophi ἄλογον vocant. Διάνοια, mens quam illi τὸ λογικὸν appellant. Sed frequentiſsimè carnis vocabulo, totus vetus homo ſignificatur.

Conconcupiſcentiam noui hominis definio eſſe, qua renati moliuntur deponere veterem hominem, & induere nouum, ex quo fit, vt iuſticiæ & ſanctimoniæ verè ſtudeant. Effecta vtriusq;, hoc eſt, & Spiritus carnis, recitat Apoſtolus, Epheſ. 4. & Galat. 5.

Bonus itaq; Paſtor ſpiritum pijs excitabit exercitijs, iuxta illud Pauli, 2. Timoth. 1. Commonefacio te, vt exuſcites donum Dei, quod in te eſt. Eſt autem donum Dei, viua quædam flamma, in cordibus renatorum accenſa, quam nituntur caro & Sathan ſuffocare. Paulus igitur ſuum Paſtorem commonefacit, vt illam flammam ſopitam magis foueat & exuſcitet. Nam vt flamma facilè extinguitur, niſi flabello, impoſitis ſubinde nouis lignis, excitatur: Ita dona

dona Dei, & Spiritus in renatis paulatim dispereunt, nisi assiduè exuscitantur.

Sed dicas. Quomodo excitentur illa dona? Homo renatus, donatus est Spiritu sancto, qui non est in homine ocium, sed flamma & agitatio diuina, repugnans Diabolo & carni, & accendens motus tales, qualis ipse Spiritus sanctus est.

Huiusmodi motus Spiritus, *PRIMVM* omnium cogitatione doctrinæ mouentur. *DEINDE*, in inuocatione per Spiritum excitantur. *POSTEA*, augentur exercitijs pœnitentiæ, consideratione nostræ infirmitatis, repugnando subitis incendijs affectuum, sustinendo certamina & pericula in officio & confessione. In huiusmodi exercitijs excitatur Spiritus, crescunt dona, & apparet imperium Spiritus aduersus carnem. Quare hortor Pastorem meum, vt diligenter insidias Sathanæ & carnis caueat, ne extincta flamma Spiritus, rursus Sathanæ & carnis laqueis implicetur.

Quidam ex Patribus dehortaturus Christianos à carnali concupiscentia, hanc pulcherrimam prosopopœiam facit. Quilibet Christianus in se habet Paradysum. Adam, voluptatem Paradysi, & serpentem. Paradysus, est verbum Dei, quo veluti fragrantia dulcissima, afficitur pia anima. Adam, est vetus homo & rea natura, quæSathanæ fraudibus exposita & obnoxia est.

Volup-

Voluptas Paradysi, est participatio Spiritus sancti, qua mirum in modum afficitur anima sancta. Serpens, est carnalis voluptas, cui qui obedierit, mortem sibi sua accersit culpa. Igitur non secus cauendæ sunt insidiæ mundanarum & carnalium concupiscentiarum, quàm ipsius Serpentis: quibus si aliquando captus fueris, maturè accurre ad arborem vitæ, Iesum Christum, ne mors te apprehendat.

Hactenus sit dictum de affectibus, quantum quidem nostro instituto deseruire videtur. Sequitur DISCIPLINA VOLVNTATIS, de qua ideò breuiùs dicam, quia mentis, cogitationum, & affectuum motibus & consilijs obedire solet.

Est autem VOLVNTAS, facultas naturalis, qua aut appetitur, quod placet, aut declinatur, quod displicet. Quatenus autem naturalis facultas est, à Deo est, & quò ad substantiam semper bona. Verûm quantum ad habitum attinet, variat. Nam est voluntas mala, est & voluntas bona. Malam habemus ex corruptione naturæ, bonam ex gratia. Mala sequitur mentem, cogitationes & affectus carnis: bona comitatur mentem, cogitationes & affectus spiritus. Iam quicquid homo facit, bonum esse non potest, nisi ex bona procedat voluntate. Quare vt Pastor carnis voluntati renunciare: ita Spiritus voluntatem facere, operosè studebit.

bit. Quæ Spiritus voluntas, perpetua ad imperandum Domina esse debet. Norma autem imperij verbo Dei continetur.

Sequitur STVDIVM, quod inter partes eas, quas animo subiecimus, postremum locum occupat. Hoc nihil aliud est, quàm vt Pastor, renunciata carne perpetuò studeat, vt pulcherrima harmonia consentiant, mens, cogitatio, affectus, & voluntas, vnicum scopum Deum sibi proponentes: Vt, quæ mens rectè intelligit, cogitet sedulò animus: quæ animus cogitat, ad illud rapiantur affectus: quæ pij affectus suadent, hæc seriò imperet voluntas.

Hactenus de disciplina animæ: nunc de corpore pauca subijciemus.

In corpore suo Pastor curabit, ne vel mollitie torpescat, vel duritie seu austeritate frangatur. Sicuti enim Deus vetat, ne præter modum indulgeamus corpori: ita quantum necesse est, illi dari præcipit, ne nimia inedia & duriori disciplina frangatur. Hûc pertinet dictum Pauli Col. 2. honorem habere corpori pro modo necessitatis præcipientis. Debetur autem honor corpori, quia domicilium & organon est Dei. Quare cauendum est inprimis, ne vel crapula, vel inedia, aut nimis rigido ieiunio destruatur. Vt autem Pastor meliùs intelligat, quid sentiendum sit de corporis disciplina, genera exercitiorum corporis recitabo, quorum quæ-

quædam laudabilia ſunt, quædam extremè vituperanda.

Eſt itaq; quadruplex exercitium corporis. Epicureum: Phariſaicum: Politicum: Chriſtianum.

EPICVREVM exercitium peſsimum eſt, & planè hominis dignitate indignum. Nam qui huic ſe dederunt, potando & ſuauiter edendo, & molliter veſtiendo ſe ſaginant, ac delicijs varijs quaſi corpora ſua emaſculant. Verè enim dictum eſt: *Scortatio, vinum, & ebrietas, auferunt cor.* Et Homerus ait? δὶ ἀυτῷ πρώτῳ κακὸν ἔυρετο οἰνοβαρείων. Hoc eſt, ſibi ipſi primo malum inuenit vino grauatus. Et Eſaias minatur malum ijs, qui ebrietatem ſectantur, dicens: Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem.

Cùm ergò Epicureum viuendi genus, & valetudinem lædat, & infame ſit apud ſanos Philoſophos, & verbo Dei damnetur, vt quod reddat hominem inutilem prorſus ad omnia hominis officia: ſit miniſter parcus in cibo, temperans in potu, veſtibus ne luxuriet, vt poſſit eſſe idoneus ad cogitationes de Deo, & ad motus diuinos, & vt corpus poſsit eſſe durabilius & firmius in ſenecta.

PHARISAICVM exercitium eſt, quo ſuperſtitioſi omiſſa doctrina de vera iuſticia, remiſsione peccatorum, & ſatisfactione pro peccatis,

catis, se macerârunt ieiunio, longis preculis, chameunijs, & alijs asperrimis laboribus: putantes huiusmodi opera esse cultum Dei, iusticiam, & satisfactionem, & mereri remissionem culpæ & pœnæ. Hinc manauit Monastica vita & Eremitica, eorum qui in mandris suis durissimam vitam vixerunt, vt Iosaphat, Auenniri regis filius malè instructus ab hypocrita Barlaam suo magistro. Hic enim patre mortuo regni diadema suscepit quidem: sed subditis commendata religione Christiana, se abdidit in Eremum, vbi multis annis squalore, ieiunio, & durissimo victu se macerauit, vt isto pacto cœlum mereretur. Sic multi reges, & homines alij non mali, monasticam vitam elegerunt, vt in ea, ieiunio, preculis ad certam mensuram recitatis, sordidis vestibus, duris cubationibus satisfacerent pro peccatis suis, & mererentur cœlum.

Hoc suo facto quadrupliciter peccauerunt. PRIMVM, læsione corporum, quibus Paulus præcipit honorem haberi. DEINDE, falsis opinionibus. TERTIÒ, contumelia in filium Dei, cuius satisfactionem contempserunt. POSTREMO, malo exemplo, quod cum multi secuti sunt, cum suis autoribus malè perierunt.

Sciat ergò pius pastor, quo in loco habenda sint huiusmodi hypocritarum exercitia, & potiùs vnum Abrahamum sequatur, qui

absq; omni dubio absolutum Christianæ perfectionis exemplar exhibet.

POLITICVM exercitium est, quod suscipitur, vel habitus alicuius induendi gratia, vt palestricum, gladiatorium, technicum, vel sanitatis conseruandæ gratia, vt ambulationes, labores, &c. Huiusmodi exercitia non improbantur, imò vtilia, & in omni vitæ genere sunt laudabilia.

CHRISTIANVM exercitium est, quod ex fide proficiscitur in bonum finem, exclusa opinione cultus, iusticiæ, meriti & necessitatis. Hoc genus potissimùm suscipitur à pijs, quando sentiunt sua corpora pigriora effici, & veluti languere circa desideria carnis. Tùm enim pij solent vigilijs, ienunijs, laboribus, lectionibus longioribus se excitare, vt caro imperio Spiritus subijciatur. Verùm hoc exercitium duabus rebus regulis regi debet: quarum vna est Pauli, qui præcipit honorem, hoc est, curam habere corporis, seruato modo necessitatis. Altera est Athanasij. Bonum (inquit) est exercitium corporis, modò vera scientia & moderatione fiat. Vera scientia est, vt non suscipiatur cultus, aut meriti gratia: sed vt eo tantùm corporis ferocia reprimatur, ne sit Spiritui nimium molestum. Moderatio necessaria est, vt nec impediat necessaria officia, nec valetudinem lædat.

Dictum

Dictum eſt de diſciplina animi & corporis, & oſtenſum eſt quid Paſtor noſter debeat fugere, vt quod contaminet corpus & animam, & quod debeat ſectari, quo corpus ſeruetur caſtum, & animus purus. Iam vtrunq; coniungendum eſt. Neq; enim animus mundus eſſe poteſt, niſi caſtum ſit corpus: neq; corpus caſtum, niſi animus ſit purus.

Sit ergò animus purus, & corpus caſtum, vt alterius puritas alterius teſtetur caſtitatem: vt fiat id, quod Paulus optat ſuis Theſſalonicenſibus, cum ait: Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos, vt integer veſter Spiritus, & anima, & corpus inculpatè in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruentur. Glorifica ergò & tu ô paſtor, Deum corpore tuo, & Spiritu tuo quæ ſunt Dei, vt ita integer ſis totus: caue ne impunè putes te euaſurum, ſi oculos hominum lateant tua facta. Ipſe enim Deus imaginem futuri iudicij, in vnoquoq; noſtrûm reliquit.

Nullus (fortè dicis) accuſat, nullus eſt teſtis factorum meorum, quis iudicabit? quis puniet? Conſcientia tua iudicatrix eſt, eam audi, auſculta quid dicat: Memoria tua eſt teſtis factorum, vt ea negare nequeas: Ratio iudex præſens eſt, etiam in denſiſsimis tenebris: Timor carnifex intus in te eſt, & ad caſum cadentis folij ſe prodit. Quod enim conſcientia accuſat, memoria teſtificatur: & quod ratio iudicat, timor excruciat.

Quare hæc ita in te diuinitùs fiunt? vt hoc domeſtico iudicio admoneat te Deus futuri ſui iudicij, quod nequaquam euades, niſi illud matura pœnitentia anteuertas.

Dictum eſt, vt opinor, ſatis de prima parte noſtræ inſtructionis, in qua oſtendimus, quæ conueniat diſciplina animæ Paſtoris, & quæ corpori: & quomodo totus homo debeat integer eſſe, quò ſanctificetur Deus, & corpore, & Spiritu Paſtoris. Iam coronidis loco adijciam precandi formulam, qua pius Paſtor ea precabitur quotidiè, quæ in priuata eius vita, noſtra requirit inſtructio.

PRECANDI FORMVLA.

DVLCISSIME DOMINE IESV CHRISTE, te inuoco: tu enim lux mea es: tu vita: tu ſalus: tu Deus meus viuus: Pater meus ſanctus: Deus meus pius: Magiſter meus viuus: Paſtor meus bonus: Adiutor meus optimus: Te deprecor, tibi ſupplico, te rogo, vt per te ambulem, ad te perueniam, in te requieſcam: fac vt per tuum auxilium ſanctè, piè, & rectè viuam: mentis meæ tenebras diſcute: cogitationes prauas cohibe: affectuum malorum flammas extingue: voluntatem peruerſam tuo reprime imperio, ac luce tua mentem illuſtra: cogitationes pias ſuggere: affectus bonos accende,

cende, & voluntatem meam ad te conuerte, vt quæ tu vis, velim & ego. Præterea, cûm corpus meum domicilium ſit animæ meæ, fac quæſo, vt illud tuo auxilio caſtum & mundum conſeruem: quò anima purgata in corpore mundo habitet: quò integer ſim, anima, ſpiritu, & corpore: & te perpetuò in corpore, & in anima mea glorificem: tibi Paſtori meo, ac ſoli Deo, cum Patre & Spiritu ſancto ſit benedictio & gloria, & ſapientia, & gratiarumactio, honor & virtus, & robur in ſecula ſeculorum Amen, Amen: *FIAT*, *FIAT*.

DE SECVNDA PARTE, *QVE CONTINET INSTRVctionem, iuxta quam Paſtor ſuam domum & familiam regat.*

INSTRVXIMVS Paſtorem noſtrum ſolitarium, & oſtendimus quali cupiamus eum gubernari diſciplina, quando ſolus ſecum agit, atq; eius vita ſoli Deo patet. Nunc ipſi de ſolitudine educto domum committamus, monſtremusq; qua deceat ipſum diſciplina domum ac familiam adminiſtrare. Quàm autem ſit domeſtica hæc diſciplina neceſſaria Paſtori, Paulus oſtendit 1. Timot. 5. cum inquit: Si quis ſuos, & maximè domeſticos non curat, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Et Bernhardus in-

quit: Ne maledictio intret domum, custos in porta disciplina ponenda est.

Cum itaq; Pastori pio incumbit, vt suam domum & familiam, pia & sancta regat disciplina, Capita certa proponam, ad quæ totam disciplinam domesticam referam. Sunt autem hæc Capita:

I. Qualis vxor ducenda parocho.
II. Affectus Pastoris ergà vxorem.
III. Instructio vxoris & tractatio.
IIII. Educatio liberorum.
V. Tractatio familiæ, hoc est, seruorum & ancillarum.
VI. Cura & prouidentia de victu & necessarijs.
VII. Liberalitas in pauperes.
VIII. Totius domus precandi ratio, & tempus.

QVALIS VXOR DVCENDA PAROCHO.

SALOMON dicit: Domus & diuitiæ, hæreditas patrum est: à Domino autem accipitur vxor prudens. Hæc verissima gnoma monet, vt Pastor ducturus vxorem, ante omnia Deum roget, vt sibi vxorem adiungat, cum qua pacificè, & in timore Dei viuere possit. Multi iustas pœnas luunt, qui non à Domino, sed à Bacho, & Venere, vxores accipiunt. Quare Pastor,

Paſtor, cùm primum animum ad coniugium applicuerit, ſeriò & ardenter oret Deum, vt ipſe ſibi monſtret, quæ futura eſt commoda: Deniq; vbi à Domino cœpit vxorem petere, conſilia amicorum, ac præcipuè piorum adhibeat. Nam amor ſæpiſsimè, etiam in pijs, cœcus eſt. Et iuxta Theocriti dictum: Quæ non ſunt pulchra, amori pulchra apparent. Opus eſt ergò hîc amicorum oculis & conſilio.

Poſtquam autem monſtrata eſt perſona placens, rurſus ad orandum ſe conuertat Paſtor, vt Deus, ſi futurum eſt è re ſua, coniungat animos vera ſtorga. Hoc autem cùm ſenſerit, non more Lenonum animum puellæ, aut viduæ explorabit: ſed honeſta legatione amicorum, petet ipſius conſenſum. Qui ſi negatus fuerit, non eſt, quam Deus illi donare decreuit: ſi conſentit, ſperet eam diuinitùs ſibi monſtratam fuiſſe. Verùm interim hoc Paſtori diligenter cauendum, ne ſpontè accerſat ſibi malum: hoc eſt, ne eam ducat, quæ vel publicè anteà corpus ſuum proſtituit quæſtus gratia, vel ab alio eſt ſtuprata, aut eſt ſuſpecta. Qui autem hoc facit, prolibus ſuis, antequam naſcantur, inurit infamiæ notam, ac domum propriam perpetua ignominia dehoneſtat: vt interim taceam, vix fore tutam vitæ ſociam, quæ alios anteà turpiter amauit. Fieri autem poſſe fateor, vt quæ fuit corrupta, pœnitentiam agat, fiatq; pia &

honeſta matrona: tamen nolim Paſtorem meum tali ſpe periclitari.

Leuit. 21. Lex proponitur leuitico Sacerdoti, his verbis: Mulierem meretricem aut ſtupratam non accipient, neq; mulierem repulſam à Viro accipient, quia ſancti ſunt Deo ſuo. Neq; hoc tantùm propter typum factum eſt, ſed multò magis propter publicam honeſtatem, vt rectè Procopius interpretatur. Non enim ſolum Paſtoris eſt, vt fugiat manifeſta mala: ſed etiam vt declinet illa mala, quæ famam ipſius ſuggillant. At quidam dicunt opus miſericordiæ eſſe, ſi quis errantem reuocauerit, & ex vili ſcorto fecerit honeſtam matronam: Imò, quod melius eſt, è ſchola Sathanæ in ſcholam Chriſti receperit. Nam Paſtoris domum ſcholam Chriſti eſſe oportet. Fateor quidem iſta magna eſſe. Verùm vt rarum eſt è ſcurra fieri bonum patremfamilias: ita rarum eſt, ab impudica fœmina, fieri pudicam matronam. Χαλεπὸν, inquit Theocritus, χορίων κῦνα γεῦσαι, hoc eſt, difficile eſt canem guſtaſſe inteſtina. In ſcholam Chriſti recepta meretrix, haud dubiè pudicitiam & caſtitatem diſceret, vt Lupus fertur in ſcholam receptus, didiciſſe ſyllabicare, pa & ter, interrogatus quid facerent p, & a, reſpondit pa: rurſus quid facerent t, e & r, reſpondit ter. Hactenus non infeliciter in ſchola verſatus eſt Lupus. Verùm cûm idem

iuſ-

iussus sit coniungere syllabas, pa, & ter, respondit, agnus. Quare ita? quia aliud os, animus aliud loquebatur. Os Præceptoris vocem secutum est, sed quod in animo latuit tandem erupit. Simile periculum timendum iudico, si in scholam pietatis recepta meretrix, iuberetur syllabas facere, ex c & a, s, t, & i. & t, a, s. diceret quidem primùm ca: deinde sti: tùm tas. Sed iussa coniungere has tres syllabas in dictionem, haud dubiè sonaret Amasius. Sed sit sanè quòd subitò ex meretrice fieret matrona, ex impudica, pudica, ex publica fœmina, vno contenta: (etsi huiusmodi metamorphosis est rara) tamen in pastoris domum nolim tale periculum sponte recipi, præsertim cùm debeat esse alijs exemplum pietatis, pudicitiæ, & honestæ famæ: vt interim taceam nonnullam labem adhærere ministerio, ex vxoris moribus vitiosis.

Quare nullo pacto ferendum iudico, vt is qui ad sanctissimum ministerium vocatus est, cuiusq; domus debet esse veluti officina quædam omnis pietatis, castitatis & veritatis, ducat vxorem quæ publica infamia laborat, aut quæ alioqui ob aliquod crimen suspecta est.

Qualem ergò iudicas ducendam esse? Pastor ducturus vxorem, quatuor hæc diligenter examinet. Num pij & honesti sint parentes puellæ, quæ placere cœpit. An puellæ mores graues & honesti sint. An ipsa aliquod artifici-

um ſciat. An obnoxia ſit publicæ famæ. Parentes requiro pios & honeſtos, cum propter futuram affinitatem, tùm propter ſpem de pietate & honeſtate vxoris ducendæ. Nam à bonis naſci boni ſolent. Deinde, mores in puella graues & honeſtos poſtulo. Sæpè enim fit, vt quæ nata eſt ex bonis parentibus, & cuius fama eſt illæſa, prodat tamen ſignis externis, qualis intùs lateat animus. Philoſophus quidam ait, non multùm referre, qua in parte corporis quis ſit impudicus. Aliquando vultus & oculi, interdum inceſſus, nonnunquam veſtitus, haud rarò lingua animum impudicum prodit. De impudicitia ex oculis cognoſcenda, hoc modo Syracides: Impudicitia mulieris elucet in elatis ipſius oculis, atq; in palpebris eius cognoſcitur. Hîc Syracides mulieris oculos, libidines eius indices, & in ſupercilijs certa ſigna eſſe dicit. Atq; ita vultu & oculis, prodit puella, quod occultum eſſe putat. Benigni oculi, ſummam animi pulchritudinem comitari ſolent: procaces oculis, animo etiam procaci ſunt vt plurimùm.

Quare Paſtor vxorem ducturus, pudicis oculis præditam quærat. Ea enim videtur ingenio ad temperantiam, iuſticiam, pudicitiam, continentiam, ad omnem deniq; virtutem nata. Inceſſus quoq; haud rarò animi vicia prodit. Nam & ſuperbiæ & impudicitiæ ſignum eſt, arte veluti formatus inceſſus. Multæ cùm

ince-

incedunt, in vndarum more torquent corpus: multæ aërem occipitio feriunt: aliæ alias ineptias exprimunt, quibus impudicum produnt animum. Præterea Vestitus & pudicitiæ & impudicitiæ testis esse solet. Quæ enim fœminæ nimium cultui vestium student, & præcipuè si status sui & conditionis non habent rationem, libidinem animi in veste pingunt. Maximè omnium lingua & sermo, animi character est. Loquaces fœminæ apud omnes, infames sunt: Contrà singulare mulierum ornamentum, est silentium, sicuti & Aiax suæ obiecit loquaci fœminæ: Pauca, inquit, mihi loquere, & grauia. Mulieribus enim silentium ornamento est.

Hactenus de moribus. Summa hûc redit, vt puella ducenda pastori in vxorem, sit pudica facie, incessu composito ad pudicitiam & grauitatem, vestitu decenti, & lingua minimè petulanti. De artificio restat. Non est vtile pastori eam ducere, quæ tantùm nata ad deuorandum videtur. Quare eam quærat, quæ muliebria artificia nouit, pro conditione suæ personæ, quæ assueuit in parentum ædibus ea curare & administrare, quæ ad matronarum officia pertinere videbuntur. Breuiter, sit talis, quæ, si res postulauerit, victum honestè quærere posit suis manibus, honesto aliquo artificio. Non enim decet, vxorem Pastoris ocio deditam esse: quales solent esse, quæ apud parentes nimis teneræ sunt

educa-

educatæ. Nam Paſtor cum ſua vxore, ad quamuis fortunam paratus eſſe debet.

Sequitur fama publica, cuius etiam rationem habere debet Paſtor. Etſi enim cum ea ſint ſalua, de quibus iam diximus, hoc eſt, ſi nata eſt puella ex honeſtis parentibus, ſi bonis moribus eſt prædita, ſi honeſtum aliquod artificium nouit, fama honeſta comitari ſolet: tamen vtile eſt, eam etiam in conſilium adhiberi. Illa enim verè honeſta eſt, de qua fama veretur mentiri. Verùm ſi fama aliquid contra ea, quæ foris videntur, ferat, prudenter circumſpiciendum, vt quid veri ſit inquiratur. Nam ſæpè vſu venit, homines vana loqui, idq; vel beneuolentiæ, vel odij affectu ductos, vt verè Nazianzenus refert. Hîc prudens circumſpectio adhibenda eſt.

Dixi qualem velim Paſtorem meum quærere ſponſam, quam cùm nactus fuerit, debet in timore Dei & ſponſalia & nuptias celebrare, & inuitare filium Dei ſuis precibus, vt aſpera, quæ fortè inciderint in iſta noua ſocietate, velit mollire, & aquam in vinum conuertere, hoc eſt, tenues ipſorum facultates, ſua benedictione proſequi & augere.

AFFECTVS PASTORIS ERGA VXOREM.

VT

VT autem Paſtor ſciat, qualem affectum oporteat ipſum habere ergà vxorem, quam iam accepit, reſpiciat cùm ad Deum, à quo vxorem petijt, tùm ad primam coniugij inſtitutionem.

Si ad Deum reſpexerit, admonetur amoris ergà donum Dei. Non enim debet vt vilem contemnere, quam ſcit ſibi â Deo datam eſſe: imò potiùs vero & ſincero charitatis affectu proſequi.

Si ad primam coniugij inſtitutionem reſpexerit, animaduertet Heuam de coſta Adam extructam eſſe, & datam fuiſſe Adamo in vxorem. Debet igitur eam amare, vt propriam carnem: debet eam fouere, vt propriam coſtam: debet illam imbecillem refocillare, vt proprium membrum. Quis enim tàm crudelis eſt, vt ſuam ipſius carnem amare, fouere & reficere non velit?

Deinde, quia Heua non de Adæ capite, neq; de pedibus eſt facta, ſed ex latere eſt formata, admonetur Paſtor de rebus tribus: videlicet, quòd vxor non ſit domina ſua, quia de capite non eſt ſumpta: Nec ſerua, quia non eſt de pedibus formata. Sed quòd ſit ſocia, quia de medio, hoc eſt, de latere prodierit. Vt igitur non debet Paſtor, imperium in vxorem habere vt in ſeruam, nec illi ſubijci vt ſeruus: ita debet ex lege inſtituti coniugij, eam vt propriam car-

nem, atq; sociam vitæ, intimo amore complecti. Hîc amor fundamentum erit reliquorum officiorum in tota vita.

INSTRVCTIO VXORIS.

INSTRVCTIONEM vxoris, hîc intelligo eam informationem, per quam consuetudo coniugum amabilis, dulcis, & sine omni molestia reddi possit. In primo enim congressu, iaciendum est fundamentum futuræ consuetudinis in tota vita.

Primùm itaq; Pastor vxorem nactus, diligenter instruat eam, & veluti de nouo paciscatur cum ea, de constantia & perseuerantia in vera pietate: hoc est, quòd velint vnà Deo obedire, statuantq; se pietatem omnibus rebus mundi velle anteponere. Hoc iacto primo instructionis fundamento, omnia posteà erunt faciliora.

Hinc amicitiam mutuam pendere doceat. Nulla enim stabilis & firma amicitia esse potest, nisi à Deo ortum habeat. Admoneat omnem inimicitiam inter coniuges, cum pacto pietatis pugnare, quod pactum violare summa temeritas est. Adhæc ex eodem fundamento doceant vxorem, quòd virtus ac morum probitas, inter coniuges mutuam oblectationem pariat.

Quare

Quare vt paſtor ipſe virtutis ac probitatis exemplum, vxori eſſe debet: ita eandem ſedulò hortetur, vt in eius vita morum quædam probitas reluceat, doceatq; non in auro & ſplendidis veſtibus, ſed in morum probitate, præcipuum honeſtæ matronæ ornamentum eſſe ſitum: iuxta hoc inſigne Cratetis dictum, de ornatu mulierum. Ornatus eſt, inquit, quod ornat. Ornat autem quod ornatiorem vxorem facit: facit autem ornatiorem neq; aurum, neq; ſmaragdus, neq; coccus, ſed quæcunq; grauitatis, modeſtiæ, & ingenui pudoris indicium addunt. Hoc comprobet paſtor verbis Petri, 1. Pet. 3.

Inſtituat præterea paſtor vxorem, de mutua ἐπιεικέια, hoc eſt, de æquitate & moderatione, qua vterq; alterius æqui boniq; conſulat mores & errores. Hanc æquitatem omninò neceſſariam eſſe doceat. Nam in hac naturæ imbecillitate multa errata incidunt, quæ niſi mutua condonatione tegerentur, horrendi tumultus orirentur, & citò fieret alienatio animorum inter coniuges: præſertim cum Diabolus inſidiatur coniugibus, & præcipuè incumbit, vt coniuges ſuo veneno inficiat: quò poſteà inde prodeant homines apti ad propagandum Sathanæ regnum. Mutus ergò ſit paſtor, præſertim adhùc primo amore feruente, in commendanda vxori hac mutua ἐπιεικέια toto vitæ tempore neceſſa-

necessaria. Hanc moderationem amor mutuus alet, fouebitq; : faciat quoq; , vt coniuges non nimis acutè alter in alterius vicia introspiciant: sed vt multa aut non animaduertant, aut si animaduerterint, amore mutuo tegant. Si quando necessaria est admonitio, efficiendum vt ea ex amore proficisci videatur. Ad hæc doceat vxorem, si opus esse videtur, vt piè & sedulò præstet officium, non tanquam in conspectu hominum, sed vt in conspectu Dei. Postremò & voce, & exemplo, doceat pastor vxorem pietatis exercitia, inuocationem, gratiarum actionem, sacras Ceremonias reuereri, &c. de quibus rebus infrà fortasse plura.

Hæc sit breuis instructio, qua pastor suam vxorem, quam ducit iuuenculam, informare potest: qui tùm demùm efficaciter eam instruet, si ipse præierit exemplo, & quod ab vxore requirat, ipse primus faciat.

Sed vnum ferè prætermisissem, quod nequaquam omittendum fuit. Vxor Pastoris vbi conceperit, admoneatur à marito, vt siue cubitum eat, siue surgat, Deo commendet, quod benedicente Deo concepit: Petat vt ipse sua potentia & bonitate assit, tueatur, ac foueat quod conceptum est. Quomodo autem infans natus educari debeat, iam dicendum est.

EDVCATIO LIBERORVM.

POST-

POSTQVAM Paſtor videt benedictione Domini auctam familiam, non ceſſabit Deo gratias agere, pro tanta benedictione, & orabit, vt Deus quod dedit clementer tueri velit.

In educatione autem puerorum, ſit primum fundamentum, inuocatio Dei pro pueris. Niſi enim Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtrà laborat, qui ædificat eam. Fruſtrà itaq; omnis cura educandæ ſobolis ſuſcipitur, niſi Deus manum adhibeat, & dederit pueris aduerſus Sathanam angelos cuſtodes.

Deinde, hoc iacto fundamento de inuocatione Dei pro pueris, ſumma paſtoris cura eſſe debet, vt vnà cum lacte natus infans incipiat balbutire IESV nomen. Illa enim dulcis appellatio, prima cùm fuerit in infantis ore, ſpes eſt vt in reliqua tota vita illîc maneat, non ſine maximo fructu. Vbi autem puer fari cœperit, mox precandi formulam à Chriſto præſcriptam diſcat, eamq; ſæpiùs recitet, & præcipuè cùm itur cubitum, cùm ſurgitur manè, & in principio & fine prandij & cœnæ. Hanc vbi aliquo tempore vſu firmauerit puer, addatur Symbolum: mox Decalogus: poſtremò doctrina de Sacramentis.

Porrò vbi ætas maior acceſſerit, hoc eſt, circa ſeptimum annum, pater incipiat puerum docere, de creatione, de lapſu primorum pa-

rentum, de peccato propagato à primis parentibus in totum genus humanum. Deinde proponat Christi beneficia, quomodo ipse propiciator peccati sit, cuius propiciationis testimonium & sigillum est ipse Baptismus. Hîc doceat pastor puerum accuratè de Baptismo: ostendat Baptismum testimonium esse ablutionis peccatorum, per sanguinem Christi: ostendat Baptismum perpetuam concionem pœnitentiæ esse: ostendat Baptismum, signaculum esse beneficiorum Christi, & vitæ æternæ. Admoneat puerum de candida veste, quæ ipsi imposita fuit in Baptismo, quæ ipsum in tota vita admonebit, quòd & sit vestitus iusticia Christi, & quòd debeat in posterum candidam & sanctam vitam meditari. Hæc omnia meliùs discunt pueri, si patris vitam videant doctrinæ respondere.

His iactis pietatis rudimentis, masculæ proli proponat pater literas discendas, modò ad eas apta videatur: fœmellæ opera muliebria: nisi fortè placet, quòd non improbo, eam institui in literis, vt possit aliquando sacros libros, vernaculo sermone scriptos, legere. Nam vt latinè discant puellæ non suadeo.

Præterea habeat Pastor singularem curam morum in liberis. Si quid quod non decet agant, puniat: si officium faciant, laudet: moneat quàm

at quàm honestè domi ergà parentes & familiam se exhibeant: quàm modestè foris ergà alios se gerant: qua reuerentia excipiant senes: quo candore cum paribus conuersentur.

Cæterùm vt rem ad numeros reuocem, quatuor potissimùm in institutione puerorum spectanda sunt, quæ Paulus, etsi in diuersis locis, de puerorum educatione tradit.

Primum, quid parentes debeant pueris, exponit.

Deinde, quid caueant parentes in puerorum educatione docet.

Tum, quid in pueris sit culpandum admonet.

Postremo, quorum puerorum mores sint laudabiles, monstrat.

Ad Ephesios sexto, quid parentes debeant pueris his indicat verbis: Patres educate liberos vestros in disciplina, & correptione Domini. Breue quidem præceptum est, sed multa continet. Vult enim vt a curis liberi sancta institutione formentur, ac sanis admonitionibus corrigantur subinde: vult eos enutriri in disciplina & correptione, non quauis, sed Domini: vult vt discant præcepta pietatis, ciuilia morum instituta: vult eos proficere in

timore Dei: vult eos informari in veritate, iuſticia, temperantia, pudore.

Proinde Paſtor, cui prolem donauit Dominus, in his ſit ſedulus: enutriat ſuam ſobolem in diſciplina, & monitis Domini, & ſimul addat domeſticum exemplum, ne quid turpe dictu à ſe audiant, ne quid turpe factu in ſe videant: imò potiùs det operam, vt ſe viuum exemplar omnis pietatis & probitatis habeant.

Quid parentes in puerorum educatione cauere debeant, Apoſtolus in eodem capite oſtendit, cùm inquit: Vos patres ne ad iram prouocetis filios veſtros. Vult Paulus ne immodica ſæuitia parentes filios exaſperent. Hinc enim naſcitur odium: ex quo fit demùm vt iugum prorſus exçutiant. Ideò ad Coloſſ. additur: Ne deſpondeant animum. Ingenua enim tractatio & moderata, magis liberos retinet in parentum timore, atq; etiam obſequendi ſtudium & alacritatem illis auget: contrà durities & illiberalis auſteritas, eos ad contumaciam inflammat, & pios affectus extinguit. Studeat ergò Paſtor, vt diſciplina puerorum ſuorum comitate ſit temperata, ne nimia ſeueritate vſus, pueros perdat.

Quid in pueris culpandum ſit, idem Paulus in Epiſtola ad Titum, vbi agit de eligendo Epiſcopo, hoc eſt, Paſtore oſtendit. Liberos

beros habens non obnoxios crimini luxus, aut contumaces. Duo vitia grauiſsima notat, ἀσωτίαν & inobedientiam. ἀσωτία omnem intemperantiam ſignificat, vt luxuriam, laſciuiam, prodigalitatem, heluationem, &c. Clemens in ſecundo Pædagogi, dicit ἀσωτίαν dici quaſi ἀσωσίαν, vt ſignificetur finis eorum, qui luxuriæ, laſciuiæ, heluationi dediti ſunt. Illis enim nulla ſalus reliqua eſt, ſeipſos ſua intemperantia extremè perdunt. Aliud vitium quod culpat in pueris, eſt in obedientia, ex qua priùs illud naſcitur. Cùm igitur Paulus non vult eligi vllum paſtorem, cuius liberi ſunt luxurioſi & contumaces, det operam paſtor, vt prudenti moderatione, pullulantia in liberis vitia corrigat. Si enim tempeſtiua & prudens diſciplina adhibetur, nemo tàm diſtorta eſt natura, quin flecti poſsit. Verùm ſi inueteratum fuerit malum, fruſtrà corrigere ſtudebis. Principijs ergò obſta. Laudabiles mores puerorum qui ſint, indicat Paulus 1. Timoth. 3. vbi loquitur de eligendo paſtore. Qui (inquit) filios habet, cum omni ſubiectione, & reuerentia ſeu honeſtate, & caſtitate. Omnia enim hæc græca vox σεμνότης complectitur. Vult ergò in ſumma, liberos paſtoris moribus eſſe ad omnem obedientiam, reuerentiam, caſtitatem, modeſtiam, & grauitatem compoſitis, ita vt Patris quaſi ingenium referant.

TRACTATIO FAMILIÆ, SERVORVM ET ANCILLARVM.

GENERALIS regula, iuxta quam oportet Christianos dominos agere cum suis seruis & ancillis, traditur Ephes. 6. hisce verbis: Et vos domini eadem facite ergà seruos, remittentes minas, seu laxantes iracundiam, scientes quòd & vester ipsorum Dominus est in cœlis, & personarum acceptio apud Deum non est. Huic generali regulæ subesse debet Pastor. Præterea etiam cogitabit, quòd non sit tantùm Dominus in sua familia, verumetiam Propheta & Episcopus, qui debet curam animarum suæ familiæ habere. Curet igitur ante omnia, vt sua familia sit pia, sit honesta, sit fidelis. Neq; ferat seruum & ancillam, qui disciplinæ modesticæ, etiam quantum ad religionem attinet, subesse recusant. Solent vt plurimum serui accommodare se moribus dominorum suorum: quantò magis par est, vt pij Pastoris mores exprimat pia familia.

Hæc sit ergò PRIMA regula, vt Pastor curet vt habeat piam familiam, eamq; assuefaciat ad humanitatem, temperantiam, castitatem, & alias virtutes.

DEIN-

DEINDE iuxta Pauli regulam Paſtor placidè & amanter foueat ſeruos & ancillas ſuas, tanquam conſeruos Dei. Habent enim domini & ſerui communem Dominum, quem ſuſcipere debent vtriq;.

TERTIO iuxta præceptum Pauli reddat Paſtor ſuis ſeruis & ancillis, τὰ ἀυτὰ, hoc eſt, τὰ δίκαια, iuxta diſtributiuam iuſticiam. Neq; enim ſic habeat Paſtor obnoxios ſibi ſeruos, quin ſciat ſe vicißim illis obnoxium eſſe. Seruis laborantibus reddat iuſtam mercedem, eos foueat ac complectatur in Domino.

QVARTO & poſtremò, curet Paſtor vt ſui ſerui publicas ceremonias frequentiùs accedant. Hac enim ratione & ſeruis præſtat paternum beneficium, & alios exemplo inuitat, ad ſimilem humanitatem ergà ſuos.

CVRA ET PROVIDENTIA DE VICTV ET NECESSARIIS.

CVM hæc vita opus habeat neceſſarijs adminiculis, vt conſeruari poßit, non debet Paſtor ea media contemnere, quæ Deus ordinauit,

Qui in vrbe habitat Paſtor, ſtipendium ſuum certum nouit, quod vt rectè diſpenſet,

opus est singulari prudentia, ne vel sordidus videatur, vel prodigus. Vtrunq; vitium indignum est Pastore. PRODIGALITATI medebitur, si perpendat & computet exactè, quantum per annum requiratur ad honestam familiæ sustentationem. AVARITIÆ si Deo fidat, non creaturæ, & statuat ex benedictione Domini robur esse pani. Qui autem ruri habitat pastor, & habet agros & decimas, potest suis rebus studere, vt habeat quo suis & alijs possit benefacere. Sed non discedat à regula Christi, qui ait: Quærite primùm regnum Dei: meminerit primam curam & præcipuam esse debere salutis.

Quia autem, vt dixi, hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem, quærere potest pastor facultates, eisq;, quæ ad cultum victumq; necessaria sunt, operam dare, modò intra limites sui officij maneat. Quòd autem hoc liceat pastori, testatur promissio Dei, qui promittit benedictionem piè laborantibus. Proinde & lucrum, quod pastori ex suis agris & decimis accedit, potest & debet pastor, vt prudens œconomus conseruare, & posteà vt res postulauerit, prudenter dispensare.

Quòd si facultates creuerint, agat Deo gratias, ac simul Deum precetur, ne sibi in spinas & laqueos conuertantur: quod sanè vsu venire solet ijs, qui solidum fiduciæ in Deum funda-

fundamentum non iecerunt. Qui enim fiduciam collocant in diuitiarum incertitudinem, naufragium fidei fecerunt, & viua fiducia in Deum vacui sunt.

Consilio proinde Dauidis obtemperet pastor. Si affluent, inquit, diuitiæ, noli cor apponere.

Est itaq; Præcipuum, ne diuitiarum huius seculi cupiditate ducatur pastor.

Deinde, ne ijs animum aut fiduciam adijciat.

Tum, vt pro ijs gratias datori agat.

Præterea, vt eas nec auarè cumulet, ac retineat, nec prodigaliter effundat: sed eas dispenset iuxta regulam fidei, & charitatis.

Postremo, vt sit paratus eas à se abdicare, quoties Deo libuerit.

Liberalitas in Pauperes.

De officio pastoris quantùm ad curam eleëmosynarum attinet in vsus pauperum, suo loco dicetur: Hîc tantùm de eleëmosyna ac liberalitate agam, quam ipse de suo faciet, & præstabit egenis. Nam & pastor communi præcepto subest, quo iubemur esse liberales ergà pauperes.

Præceptum autem hoc eſt: Frange eſurienti panem tuum,& egenos vagoſq; induc in domum tuam. Si videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Et peculiariter Paulus præcipit ſuo paſtori, vt ſit hoſpitalis, ſeu, vt in Græco eſt, φιλόξενος: hoc eſt, amanter complectens peregrinos, eos fouens, ac recreans ſuis facultatibus.

Vt autem meus Paſtor magis ad liberalitatem excitetur, hûc adijciam, quæ in omni eleëmoſyna ſpectanda ſunt, vt ſunt: cauſæ eleëmoſynæ, affectus dantis, modus dandi, fines & præmium eleëmoſynæ, liberali pectore præſtitæ.

Cauſæ, quæ impellent Paſtorem noſtrum ad liberalitatem ergà egenos, ſunt multæ & variæ, quarum nonnullas recitabo.

PRIMA. Chriſtiana profeſsio requirit, vt abundent pij in omni opere bono. Nunc autem eleëmoſyna eſt vnum ex præcipuis operibus, quibus proximo commodare poſsimus, quare paſtor ſciat ſe huic communi legi ſubeſſe.

SECVNDA. Mandatum Dei, quod ſæpiùs in Propheticis & Apoſtolicis literis repetitur. Frange eſurienti, inquit Eſaias panem tuum. Chriſtus: Date eleëmoſynam, ac ecce omnia munda vobis. Huius mandati admonet nos Syracides capite 29. Propter mandatum,

tum, inquit, aſſume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.

TERTIA. Exempla Sanctorum, vt Abraham patris noſtri, & aliorum multorum. Iob de ſua ergà pauperes liberalitate teſtatur, cùm ait: Foris non permanſit peregrinus, oſtium meum patuit peregrino, cap. 13.

QVARTA. Eleëmoſynæ puræ æſtimatio apud Deum, 2 Corinth. 6. λειτουργία dicitur. Ad Hebr. 13. θυσία, hoſtia appellatur.

QVINTA. Proximus ipſe, qui caro tua eſt. Propheta dicit: Et carnem tuam ne deſpexeris. Qui enim indigentem proximum non iuuat, ſe omni charitate vacuum oſtendit. Hûc illud Iohannis dictum: Qui habuerit ſubſtantiam Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſsitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

SEXTA. Cogitatio pœnæ eorum, qui non tanguntur calamitate egenorum.

Primùm enim incurrunt in iram Dei. Ab inope, inquit Syracides, ne auertas oculos tuos propter iram. Deinde maledictioni pauperum ſubiacent, iuxta illud: Maledicentis tibi in amaritudine animæ exaudiatur deprecatio eius. Præterea, ſi implorantí te non ſuccurris, idem à Domino expectabis.

bis. Prouerb. 21. Qui obturat aures ſuas ad deprecationem pauperum, ipſe clamabit, &non exaudietur. Adhæc, Impius in pauperes ſpoliabitur donis, quæ habuit, iuxta illud: Non habenti auferetur ab eo quod habet: hoc eſt, ei, qui non vtitur donis Dei rectè iuxta voluntatem Dei, auferuntur ei dona. Exempla multa ſuppeditant hiſtoriæ, & quotidiana experientia. Prouerb. 3. Qui deſpicit deprecationem pauperis, patietur inopiam. Breuiter, cum ira Dei & maledictione omne malum coniunctum eſt. Omitto pœnam, quæ in poſteritatem extenditur. Qui enim crudelis eſt in pauperes, eius liberi aliquando aut mendicabunt, aut aliam calamitatem experientur. His cauſis perpenſis, Paſtor ſit pro ratione ſuarum facultatum in egenos & exules liberalis.

Affectus dantis eleëmoſinam, ſit purus & caſtus, non infectus hypocriſi aut κενοδοξίᾳ: quæ vitia, omnia opera, ratione præcepti bona, inficiunt, ita vt habeantur abominabilia in conſpectu Dei.

Ardeat itaq; affectus, amore Dei, & amore proximi: ſit hilaris animus dantis. Hilarem enim datorem diligit Deus: præluceat fides: ſit ſcopus gloria Dei.

In modo eleëmoſinarum ſpectentur, quantitas, ἰσότης, æſtimatio dati, diſcrimen hominum, dominium dantis.

Quan-

Quantitas eleêmoſynarum moderetur ad regulam. Tob. 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, ſi parum, libenter impartiri ſtude. Et 2. Corinth. 8. Nunc verò & facto perficite, vt quemadmodum promtus eſt animus voluntatis, ita & perficiendi ex eo quod habetis. Etenim ſi priùs aſsit promtus animus, is acceptus eſt pro eo, quod habeat aliquis, non pro eo quod non habet.

Ἰσότης requiritur etiam in modo eleëmoſynæ, iuxta illud 2. Cor. 8. Sed pari conditione hoc tempore, abundantia ſuppleat illorum defectum, vt & illorum abundantia veſtrum defectum ſuppleat, vt ſit æqualitas: quantùm quidem ad vſum attinet, non quantùm ad poſſeſsiones. Hæc æqualitas non requirit paria pro paribus ab eo, cui das eleëmoſynam: ſed ſpectat ſymmetriam totius corporis Eccleſiæ. Hæc enim eſt in Eccleſia iuris analogi ratio, vt dum vltrò citroq; ſinguli inter ſe communicant pro menſura donorum & neceſsitatis, ex mutua collatione efficiatur apta ſymmetria, tametſi alij plus, alij minus poſsideant, & diſtributa ſint inæqualiter dona.

Æſtimatio datæ eleëmoſynæ, non pendet ex doni magnitudine, ſed ex animi liberalitate: vt vidua quæ miſit in Gazophylacium duo æra, præfertur à Domino ijs, qui maximas donationes obtulerunt. Si enim aſsit promti-

promtitudo, ex eo quod quis habet acceptus eſt.

Diſcrimen quoq; oportet habere hominum, in quos eleëmoſyna eroganda eſt. Etſi enim omni indigenti ſuccurrendum eſt, iuxta parabolam de Samaritano: tamen diſcernendum eſt inter domeſticos fidei, & hoſtes religionis. Illis quidem, vt Chriſti membris, primùm eſt dandum, iuxta regulam Pauli Galat. 6. Dum tempus habemus, ſimus benefici ergà omnes, maximè verò ergà domeſticos fidei. Vocat autem eos domeſticos fidei, qui per fidem ſunt in eadem, in qua nos, familia Domini: Hoc eſt, in Eccleſia eundem Chriſtum, & eandem fidem nobiſcum profitentes. Eſt enim fides character familiæ Dei. His verò, quia homines ſunt, ſuo quoq; loco eſt ſuccurrendum, ne fame & nuditate pereant. Sed omnium primum inchoandum eſt à ſummo beneficio, vt tuis precibus & doctrina conuertantur ad Deum.

Quantùm autem ad dominium attinet, quod in modo etiam ſpectandum dixi, hoc teneatur præceptum. Dominium ſit penes te, iuxta Salomonis conſilium: Fontes tui deriuentur forâs: & tu Dominus eorum eſto. Idem requirit ſeptimum legis præceptum. Peſsimè ergò faciunt Anabaptiſtæ, qui volunt æqualitatem bonorum ἐν κλήσει, hoc eſt, in poſ-

in possesione: cum eam Paulus tantùm requirat in χρήσει, hoc est, in vsu.

Fines eleëmosynæ Pastoris debent esse hic.

PRIMVS. Gloria Dei. Hanc enim in omni opere nostro principaliter spectare oportet. Iste erit scopus omnium nostrarum actionum, vt paulò anteà admonui. Debes ergò non tuam gloriam quærere, vt prædiceris ab hominibus liberalitatis nomine, sed Domino da gloriam, qui te œconomum fecit, vt iuxta ipsius verbum dispenses quæ dedit.

SECVNDVS finis, est relaxatio inopiæ proximi, quem non ex specie, quæ incurrit in oculos, æstimabis, sed ex ea quam intus gerit, qua refert imaginem Dei, & est membrum eiusdem corporis tecum, cuius caput est Dominus noster Iesus Christus.

TERTIVS finis esse potest prouocatio aliorum ad similem ergà egenos liberalitatem. Hûc Christi dictum Matthæi 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum qui est in cœlis. Et illud Pauli 2. Cor. 9. Et ex vobis zelus prouocauit complures.

Quòd autem Christus dicat, Matth. 6. Non nouerit sinistra tua quid faciat dextra: non hoc vult vt nemo te videat liberalem

esse

esse ergà pauperes, sed vt non, sicut hypocritæ faciunt, quæras tuam laudem & gloriam.

Præmium eleëmosynæ, liberali pectore præstitæ, est multiplex. 2. Cor. 9. promittitur vt liberales in pauperes, in omne opus bonum abundent. Ita enim clementissimus Pater rectum vsum vnius doni, compensat multis nouis donis, iuxta illud Matth. 6. Dominus dabit mercedem in propatulo. Et Psal 41. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit eum Dominus. Salomon: Fœneratur Domino qui miseretur pauperi, & vicissitudinem suam reddet illi. Paulus 2. Corinth. 9. Qui seminat in benedictionibus, in benedictione & metet: hoc est, qui benignè liberalis est, benignitatem consequetur. Esaiæ 58. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt vt meridies, & requiem tibi dabit Dominus Deus tuus semper.

TOTIVS DOMVS PASTORIS PRECANDI RATIO ET TEMPVS.

QVOTIDIE manè fiat in ædibus Pastoris precatio, præsentibus vxore & liberis cum ipso Pastore.

Pueri

Pueri PRIMVM alta voce recitent Catechiſmum, hoc ordine.

Primùm, Decalogum.

Deindè, Symbolum Apoſtolicum.

Tertiò, verba inſtitutionis Baptiſmi.

Quartò, verba cœnæ.

Poſtremò, Dominicam orationem, idq; flexis genibus & complicatis manibus, vt in conſpectu Dei.

DEINDE ſequatur vxor eodem modo.

Quod vbi factum fuerit, addat Paſtor exhortationem ad vxorem & liberos, vt diem iſtum tranſigant in timore Dei, ſcientes ſe ambulare coram oculis Dei.

AD HAEC precentur pueri, ante prandium & poſt prandium, ante cœnam, & à cœna.

Ituri cubitum, rurſus recitent, vt manè, totum Catechiſmum. Quo facto Pater commendet ipſos Deo breui oratione.

Hoc ipſum, quod de pueris dixi, optarim etiam in reliqua familia fieri. Neq; deberet hîc auaritia Paſtorum tanta eſſe, vt hoc piiſsimum familiæ exercitium negligerent. Verùm ſi hoc impetrare non poſſum à meo Paſtore, hoc ſaltem iure peto, vt omni Sabbato veſperi examinet ſuam familiam, & audiat ſingulos recitare doctrinam Catechiſmi: diebus quoq; Dominicis & Feſtis exploret,

quid vxor, quid liberi, quid reliqua familia didicerit ex Euangelica lectione, quæ eo die est proposita.

Hæc breuiter sint dicta de secunda parte nostræ instructionis, in qua exposuimus, quomodo pius Pastor debeat suam familiam piè & sanctè administrare. Verùm quia omnis labor noster inanis est, nisi Dominus nobiscum operetur, velim vt quotidiè Pastor suam Deo commendet familiam hac oratione.

PRECANDI FORMVLA.

QVONIAM nulla domus, nisi te, Domine Iesu Christe, conseruante, stare potest: te supplex rogo, vt domum meam, vxorem, liberos & familiam, tua protectione conseruare digneris. Da, quæso, vt ego, vxor mea, liberi, ac tota familia secundum tuam voluntatem, singuli nostrum officium faciamus. Cùm enim tu nos pascis, nihil nobis deest: cùm tu nos regis, securi sumus, & nemo nobis nocere potest: cùm tu nos laborantes adiuuas, fructum laborum percipimus vberrimum. Nobis igitur adesse digneris: pelle Diabolos, hostes ordinationis tuæ: da nobis custodes, sanctos tuos Angelos: ac rege nos semper tuo Spiritu, vt te perpetuò in hac vita, & futura celebremus, Amen, Amen: Fiat, Fiat.

DE TERTIA PARTE, DE CONVERSATIONE PASTORIS POLITICA ET EXTERNA.

AVTOR Epiſtolæ ad Hebræos ait: Confidimus quòd bonam habemus conſcientiam, in omnibus cupientes honeſtè conuerſari. Permagni enim refert, qualis ſit Paſtoris conuerſatio: quæ ſi fuerit honeſta, & congruat cum ſana doctrina, vtraq; manu putandus eſt ædificare Eccleſiam Dei, hoc eſt, & ſana doctrina, & honeſta vita. At ſi conuerſatio cum doctrina pugnat, quod dextra manu, hoc eſt, doctrina, extruit, id ſiniſtra, hoc eſt, mala vita, deſtruit & demolitur.

Volo igitur diſciplinæ publicæ conuerſationis præcepta, meo Paſtori præſcribere, vt in ſingulis partibus habeat quid ſequatur.

Præcepta generalia multa extant, quæ præcipiunt ſanctam & honeſtam conuerſationem, vt benè audiat verbum: & prohibent malam conuerſationem, ne verbum malè audiat apud hoſtes doctrinæ. Et Paulus vult, vt in tota vita ita agamus, vt retineamus fidem & bonam conſcientiam: quam qui repudiant, naufragium circa fidem faciunt. Hûc & illud Domini dictum: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ, per prudentiam

(vt pius quidam interpretatur) caput ſaluum ſeruate: per ſimplicitatem caſtos mores amate. Serpentes ſitis in cauendis malis: Columbæ in ſimplicitate morum, & vitæ innocentia. Per prudentiam deuitate falſam doctrinam: per ſimplicitatem deuitate mala opera hominum. Hûc & illud Chriſti ad Apoſtolos, quibus paſtores ſuccedunt: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent Patrem veſtrum, qui eſt in cœlis.

Cur autem paſtoris vita, & externa conuerſatio ſit maiori cura regenda, ipſe Dominus rationem reddit, Matthæi 5. his verbis: Vos eſtis Sal terræ. Item: Vos eſtis Lux mundi. Et Paulus: Eſto typus fidelium, in ſermone, in conuerſatione, in charitate, in ſpiritu, in fide, in puritate. Et ad Titum 2. Teipſum præbe typum bonorum operum.

Huiuſmodi præcepta paſsim occurrunt, quæ à paſtoribus requirunt ſanctam & honeſtam conuerſationem, & pacificam cum omnibus hominibus vitam.

Verùm quia hæc generalia dicta, non poſſunt à quouis rectè accommodari ad ſingulas partes vitæ in externa conuerſatione, volo eas ſingulis actionibus particulatim accommodare, & oſtendere, quid in vita communi, quid in cœtu Eccleſiaſtico, quid in conſilijs & deliberationibus ſpectandum ſit. De

his

his tribus capitibus, eo quo propoſita ſunt, ordine dicam.

QVID IN VITA COMMVNI SPECTANDVM SIT PASTORI.

HOc Caput etiam diſpertiamur in plures partes, vt, veluti in anatomia, ſingula conſpiciantur diſtinctiùs. In vita itaq; communi ſciat Paſtor quomodo cum maioribus, paribus, & inferioribus agendum ſit, vt honeſta cum illis & laudabilis ſit eius conuerſatio: ſciat quoq; qualis adhibenda ſit moderatio in veſtitu, geſtibus, verbis, cibo, & potu, ſeu in conuiuijs, vbi inuitatus fortè fuerit: ſciat præterea, qualis in contractibus candor requiratur. His explicatis qualis debeat eſſe couerſatio Paſtoris, quantùm quidem ad communem vitam attinet, conſtabit.

Quomodo ergò cum maioribus, paribus, & inferioribus aget Paſtor? Quoties cum maioribus in congreſſu ſiue colloquio agendum eſt, habere oportet Paſtorem rationem & dignitatis & ætatis eorum, cum quibus agit.

Si in dignitate aliqua conſtituti ſunt natu grandiores, vt ſuperiores omnes, tribuendus eſt illis honor, quem lex præcipit: Honora præpoſitos tuos, hoc eſt, ijs, qui tibi in aliquo dignitatis gradu conſtituti, præſunt, honorem

debitum exhibe: Hîc non ſpectanda eſt perſonæ qualitas, ſed officij dignitas. Reddat igitur Paſtor Magiſtratui ciuili, Regi, Præfectis, Conſulibus, & alijs, qui publico Magiſtratu funguntur, debitum honorem, idq; corde, verbis, & corporis geſtu.

Qui in nulla dignitate ſunt, ſed tantùm ætatæ antecedunt, vt Patres ſunt complectendi, & Patrum nomine, ſi nulla laborant infamia, compellandi. Ita enim præcipit Paulus ſuo Timotheo, 1. Timoth. 5. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt Patrem.

Hæc comis & affabilis cum maioribus conuerſatio, conciliat Paſtori hominum animos, facitq; vt libentiùs audiatur, vbi ad ea, quæ officium Paſtoris concernunt, ventum fuerit.

Verùm contrà, cùm Paſtor nec Magiſtratum honorat, nec ætatem reueretur, odioſus redditur omnibus, & ſua temeritate animos hominum à ſe alienat, & in ſuſpicionem & notam ſuperbiæ incurrit: quod vbi factum fuerit, actum eſt poſteà de toto ipſius miniſterio.

Quando cum iunioribus agendum eſt, eadem ſpectanda ſunt, dignitas & ætas.

Si in dignitate aliqua eſt iunior ætas, præſtetur ei debitus à Paſtore noſtro honor & reuerentia, nulla habita ætatis ratione, ſed officij, cuius cauſa honorandus eſt.

Si abſq;

Si abſq; dignitate publica aliquis viuit, fraternum affectum ergà ipſum declarabis, ac non ſecus quàm fratrem tractabis. Hóc quoq; præceptum Pauli eſt, 1. Timoth. 5. Iuniores, inquit, vt fratres. Hæc pia & blanda compellatio, animos iuniorum ad mutuum amorem flectit.

Si agendum eſt cum mulieribus grandioribus natu, tractandæ ſunt vt matres blandè & ciuiliter.

Si cum iunioribus, tractandæ ſunt vt ſorores.

At ſi cum pueris, eos excipias filiorum & filiarum compellatione.

His humanitatis teſtimonijs in congreſſu quotidiano conciliabit ſibi Paſtor bonorum animos, & parabit ſibi viam & autoritatem, ad ea demùm cum fructu agenda, quæ ad officium ipſius pertinere videbuntur.

Hæc ideò breuiùs à me dicta ſunt, quia meliùs in laudatis exemplis conſpiciuntur quotidiè.

Sequitur de moderatione ſeruanda Paſtori in veſtitu, geſtibus, verbis, cibo, & potu, ſi fortè ad bonorum honeſta conuiuia vocatus fuerit. Nam in his requiritur ſingularis diſciplina: præſertim in hac morum corruptione, quando diſciplina eſt magis quam oporteret laxata, & languidior natura.

Veſtitus Paſtoris, grauitatem & modeſtiam præ ſe ferat: ſicut decet miniſtrum Dei. Cogitet pius Paſtor de primorum parentum primis veſtibus, vt inde admoneatur humilitatis & timoris Dei.

Adam innocens, nudus inceſsit: poſtquam autem lapſus fuit in peccatum, turpitudo animi in corpore reliquit veſtigium, quam folio fici tegere conatus eſt. Verùm quia oculos Dei fallere non potuit, obiurgatur primùm: deinde data promiſsione ſeminis, noua à Deo donatur veſte, nempè pellicea: quæ typus fuit veſtis, qua agnus Dei tegit hominum peccata.

Hinc Paſtor cogitet, veſtem qua tegitur, ſymbolum eſſe cùm peccati, tùm gratiæ. Prima veſtis peccati nos admonet, ſecunda gratiæ, modò gratiæ veſtem induamus.

Quoties igitur Paſtor manè ſe induit, humiliat ſe coram Deo, cogitans ſe lapſum fuiſſe in Adamo, & peccatum non potuiſſe tegi folio fici, hoc eſt, induſtria & arte hominis. Deinde cogitet de filio Dei, qui nos ſua innocentia tegit, in cuius rei typum olim pelliceæ veſtes datæ ſunt primis parentibus.

Si hæc prudens Paſtor cogitauerit, facilè intelliget, quid in veſte deceat, & quid non.

His nihil adijcerem, niſi viderem mores quorundam paſtorum nimis leues eſſe: qui nec

nec quid natura, nec quid ſua conditio requirat, perpendunt.

Bernhardus conqueritur, ſuo tempore multos magis ſtuduiſſe cultui veſtium, quàm virtuti. Id nos longè rectius conqueri, imò deflere poſſemus. Nam illa diſciplina, quæ Bernhardi adhûc tempore viguit, prorſus eſt abolita. Videmus enim, in nullo hominum ordine, ſeruari iſtam veterem in veſtitu grauitatem: ſed quotidiè nouas veſtiendi formas excogitari, quibus proditur animi inconſtantia & leuitas: & oſtenditur quòd maſcula illa virtus extincta iam ſit, quæ fuit in noſtris maioribus.

Sed de his fruſtra conqueror. Vix enim ſperandum eſt, vt reuocet mundus pedem, ab iſta ſua leuitate & inconſtantia; præſertim cùm iam natura eſt languidior, & diſciplina, vt dixi, diſſolutior.

Etſi autem parùm me effecturum, hac noſtra de veſtitu inſtructione confido: tamen ſpero bonos meum conſilium non contemturos. Dicam igitur quid ſentiam.

In veſte conſideranda ſunt duo: τὸ πρέπον perſonæ, ſiue decorum, & vſus veſtis.

Τὸ πρέπον ſeu decorum, eſt vt Paſtor cogitet, quid ſe deceat pro ſuæ perſonæ conditione. Aliud eſt τὸ πρέπον militis, aliud nautæ, aliud mulieris, aliud nobilis, aliud ciuis, aliud

rustici, aliud Pastoris: & quod vni est ornamento, alij sæpè dedecori est. Tantùm valet decorum personæ.

Militi conuenit, vestem gestare breuissimam, & iam in hac morum corruptione non datur apud multos vitio, si vela caligarum infrà genua se etiam extendant. Hic si oblonga vteretur veste, meritò se alijs deridendum propinaret.

Nautæ congruit, laxas & dependentes gestare caligas, & veste talari absq; omni plicatura vti. Hic si militis vestem sumeret, τὸ πρέπον suæ personæ non seruaret: nisi fortè leuitas isti generi hominum decorum afferat.

Mulieri nobili si sinuoso syrmate terram verrit, hodiè non datur vitio. Si idem faceret Pastoris vxor, maximum probrum esset.

Cùm nobilis se catenis aureis & annulis ornat, maximè si in Senatu sit Regni, aut eques auratus, (nam aliorum luxui patrocinari nolo) decorum suæ personæ seruat: quod nec Deo, nec hominibus (modò absit animi superbia) displicere potest. Idem si imitaretur ciuis aut rusticus, quid magis culpandum?

Ita ciuis, rusticus, artifex, &c. decorum in vestitu conueniens suæ personæ seruantes, laudantur. Qui contrà faciunt meritò ridendi sunt.

Ad eundem modum, imò multò magis decet Paſtorem, vt ſeruet decorum, ſuæ perſonæ & officio conueniens.

Relinquat igitur militi veſtem nates non tegentem, velaq́; caligarum: relinquat aulico acuminatos illos & oblongos pileos: relinquat nautis, ſuos pannos: relinquat nobilibus matronis ſua ſyrmata, ſuas catenas, holoſericum, margaritas, annulos, & reliquum ornatum, qui iam penè maior eſt, quàm vt ſtultitia & leuitas mundi aliquid adijcere poſsit. Relinquat & ciuibus ſuum decorum.

Quid ergò à Paſtore requiris? τὸ πρέπον.

Quodnam eſt illud? Hoc ſitum-eſt in veſtis forma, precio, & colore.

Formam appello decentiam quandam, conuenientem grauitati perſonæ: (vt quæ ſit conſtantiæ & Chriſtianæ humilitatis indicium) vt veſtis nimis non diffluat, nec nimis ſit ſtricta, nec quolibet alio modo ad vanitatem parata. Corona induſij non feriat occipitium, vt in multis videmus. Manicæ non ſint ſectæ tranſuersè, & rurſus filis ſericis connexæ. Caligæ non ſumtuoſæ, nec velis, quæ ſunt leuitatis Symbola, defluentes. Breuiter, forma veſtium componatur ad grauitatem, conſtantiam, humilitatem, iuxta laudatorum paſtorum exempla: & ſummo ſtudio caueatur luxus.

Precium

Precium etiam in decoro ſeruandum eſt, de quo facilè erit ſtatuere, modò ſuperbia de mente exulat, & ibi vera & Chriſtiana humilitas locum habet. Petrus veſtes nimis precioſas in fœminis repræhendit, quis ergò eas in miniſtro verbi feret? Quare relinquat Paſtor alijs holoſericum, vndulatum pannum, & alia quæ ad pompam & ad ſuperbiam facere videntur.

Poſtremò, color in decoro ſpectandus eſt. Nec alba, nec rubra, nec viridia, nec cærulea congruunt paſtori, ſed nigra potiùs, aut alterius coloris, qui minimè ad pompam facere videtur. Verùm hîc conſuetudo & laudata exempla adhibeantur in conſilium. Aurum, argentum, vniones, & precioſos lapides relinquat Paſtor alijs: hæc enim ipſum non ornant, ſed turpiter fœdant, & alijs deridendum propinant.

Verùm hîc quæri poteſt de gradibus miniſtrorum, alij ſunt ſuperintendentes, alij præpoſiti, alij paſtores, alij ſacellani, vt vocant: an non igitur decorum in his gradibus ſeruandum? Reſpondeo. Si ſunt omnes paſtores vt audire volunt, ſtudeant ſe inuicem antecellere, virtute, pietate, laboribus in officio, vera humilitate, & mutua beneuolentia, & non quærant ſibi autoritatem, auro, gemmis, precioſis veſtibus, annulis aureis, &c. Hoc conſilium di-

um diui Iacobi eſt, quod meo etiam paſtori commendatum volo.

Hæc ſint de veſtibus Paſtoris & ornatu dicta, iuxta τό πρέπον perſonæ.

Sequitur vſus, qui eſt duplex.

*P*RIMVS, vt tegat corpus, & eas partes quas natura iubet tegere.

*S*ECVNDVS, vt arceat frigus.

Sed huic duplici vſui ita accommodanda eſt veſtis, ne violetur τὸ πρέπον.

Monachorum & Eremitarum impia ſomnia deteſtamur, qui religionis non minimam partem in forma, vilitate & duritie veſtis collocârunt.

*G*ESTVS ſequuntur, de quibus admonebo breuiter. Syracides cap. 19. in hanc ſententiam ait: Ab aſpectu quiſq; cognoſcitur, & ex vultus obiectu intelligitur cordatus. Suus cuiuſq; habitus, ac rictum diducens riſus, inceſſuſq; hominis, qualis ſit, indicant. Hac ſententia ſignificat ſapiens, quod vt quiſq; animo eſt affectus, ita externa corporis conformatione maximè oſtendit. Hinc multa indicia prudentiæ, ſtultitiæ, grauitatis, leuitatis, cæterorumq; morum & motuum animi. Quare oportet paſtorem geſtuum corporis ſingularem rationem habere. Geſtus enim externi & vitia animi produnt, & virtutes indicant.

Vt au-

Vt autem gestus eò rectiùs à Pastore formentur, duo tradam præcepta, quæ si seruentur, gestus videbuntur ad virtutem compositi. PRIMVM præceptum sit: Singula membra corporis suum teneant officium, neq; vsurpent alienum. SECVNDVM: Singula membra suum opus decenter & modestè perficiant. Nam si membra actiones suas & officia confundunt, aut etiam id, quod iustè agere debent non explent, viciosus redditur & culpabilis gestus. Hinc est quòd Salomon inquit: Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pedibus, loquitur digito, prauo corde machinatur malum.

Oculorum ergò sit PRIMA disciplina, vt illi modestiam singularem præ se ferant. Conditi enim sunt oculi, vt eis videamus: hoc munere fugantur decenter.

SECVNDA, sit faciei seu vultus. Nam cum facies disciplinæ sit speculum, temperanda est & moderanda in gestu suo, vt nec proteruè exasperetur, nec molliter dissoluatur, sed habeat semper rigidam dulcedinem, & dulcem rigorem.

TERTIA, sit cæterorum membrorum, videlicet vt singula suis fungantur officijs, nec munera confundant. Vt autem quid velim meliùs intelligatur, exempla subijciam, quibus peccatur contra nostram regulam.

Sunt

Sunt quidam, qui niſi buccis patentibus auſcultare neſciunt, &, quaſi per os ſenſus verborum ad cor deſcendere debeat, palatum ad verba loquentis aperiunt. Nonnulli in agendo vel audiendo, quaſi canes ſitientes linguam protendunt, & ad ſingulas actiones velut molam labia torquendo circumducunt. Alij inter loquendum digitos ſcalpunt, ſupercilia erigunt, & oculos in orbem rotantes ineptiunt. Sunt qui rem aggreſſuri caput iactant, comam excutiunt, veſtimenta expandunt. Haud pauci quaſi ambæ aures ad audiendum factæ non ſunt, alteram tantùm collo detorto, voci venienti exponunt. Inuenias quoſdam, qui inter loquendum, vno oculo clauſo, alterum apertum habent. Nec deſunt qui dum fari incipiunt, corrugant nares. Multi adeò inepti ſunt, vt incedentes, nauigent brachijs, volent corpore, ac triforme monſtrum vno eodemq; tempore exprimant. Pedibus enim deorſum cùm in terra ambulant, lacertis remigant, & corpore in aëre volant. An non hoc monſtri ſimile, fingere in ſe ſimul & hominis inceſſum, & nauis remigium, & nauis volatum. Quid referam illos, qui ſcapulas inter eundem erigunt ad aures ferè vſq;.

Quid dicam? mille ſunt laruæ hominum vanorum, qui fœdè inter loquendum, audiendum,

dum, incedendum, cubandum, & quiduis agendo leuitatem animorum produnt.

Ab his turpibus geſtibus, quorum alij laſciuiam, alij negligentiam, alij pigritiam, alij inconſtantiam, alij ſuperbiam, alij iracundiam, alij leuitatem declarant, cupio vt abſtineat Paſtor, ac in omnibus actionibus naturam ducem, & exempla bonorum virorum, quorum mores ſunt laudabiles, imitetur. Iam ad diſciplinam verborum veniamus.

De ſermone Paulus in hunc modum præcipit. Epheſ. 4. Nullus ſermo putris ex ore veſtro egrediatur, ſed ſi quis eſt commodus ad ædificationem, quando opus eſt, vt gratiam auditoribus afferat. Et ad Coloſ. 4 Sermo veſter ſemper cum gratia ſit ſale conditus, vt ſciatis quomodo oportet cuiq; reſpondere. Ex his Pauli verbis quinque licebit colligere ſermonis præcepta. Quorum primùm continet, qualis ſermo ſit vitandus. Secundum, qualis ſermo deligendus. Tertium, quale condimentum ſermonis ſit adhibendum. Quartum, quibus accommodandus ſit ſermo. Quintum, quis ſit ſermonis finis. De quibus ordine dicam.

Qualis, quæſo, ſermo eſt vitandus? Putris, hoc eſt, talis, à quo aut nullus fructus, aut malus certè expectandus eſt. Ex ſcurrili ſermone & inſulſo nullus fructus prouenit. Scurrilitas impudentiam, & vanitatem habet coniunctam.

iunctam. Insulsitas verò stupor est nimius, & indignus homine. Inter hæc duo vitia Philosophi collocant medium,quod est lepos,qui est in sermone hilaritatis & asperitatis moderatio. Ex sermone obscœno, iactabundo, virulento, sycophantico, & falso, pessimus nascitur in auditoribus fructus. Quare Pastor in quotidiano congressu hominum, fugiat huiusmodi sermonem.

Qualis sermo est deligendus? Bonus & commodus ad ædificationem, quando est opus. Vt enim putris sermo dicitur, à quo aut nullus aut malus fructus prouenit, vti dictum est: ita commodus seu bonus is dicitur, à quo fructus ædificationis sperari potest. Alludit Apostolus ad arbores, quarum aliæ sunt putres, aliæ bonæ & integræ. Ab illis aut nullus aut malus, ab his semper bonus fructus expectatur. Cogitet ergò Pastor, tùm demùm loquendum esse,quando quod dicat facit ad ædificationem.

Quidam cùm interrogaretur in conuiuio, cur non loqueretur alijs omnibus loquentibus: Quia inquit, nihil habeo silentio melius. Et apud Euripidem extat hic versus: ἢ λέγε τι κρεῖττον σιγῆς, ἢ σιγὴν ἔχε, hoc est, aut loquere quicquam silentio melius, aut tace.

Quale debet esse sermonis condimentum? Respondit Paulus: Sermo vester semper

cum gratia ſit ſale conditus. Quare ſic? Ne corruptionis odor ad alios veniat. Veteribus ſal amicitiæ ſymbolum fuit durationis gratia. Corpora enim ſolidiora facit, & diutiſsimè conſeruat? vndè hoſpitibus ante alios cibos apponi ſolitum, quo amicitiæ firmitas ac perſeuerantia ſignificaretur. Quare pleriq; ominoſum habent, ſi ſal in menſam profundi contigerit: contra verò fauſtum, ſi vinum atq; id merum effuſum ſit. Hinc intelligi poteſt condimentum ſalis eò ſpectare, vt ſermo ſit ſolidus, non leuis aut inconſtans: ſit ſapidus, non inſulſus aut ineptus: ſit cuſtodia ac conſeruatione dignus, non dignus vt vnam aurem ingreſſus abeat per aliam.

Breuiter ſermo ſale conditus, ſignificat ſermonem à recto iudicio profectum, tempeſtiuè enunciatum, & commodè rebus, de quibus agitur, applicatum.

Eſt & dignum memoria, quod vetuſtas diſcernat ſalem candidum à nigro, & candidum dicit eſſe Mercurij, vt ſunt dicta, quæ beneuolentiam augent. Vt Alexandri dictum: Regium eſt benefacientem ferre maledicta. Nigrum autem ſalem dixerunt eſſe Momi, vt ſunt venenatæ reprehenſiones. Hunc ſalem Momi vult Paulus abeſſe, cùm dicit: Cum gratia ſit ſale conditus ſermo. Alludit enim ad cibos, qui tùm demùm grati ſunt, quando

nec in-

nec inſulſi ſunt, nec ſalſiſsimi. Hûc illud Pythagoricum pertinet: Salem ne tranſgrediaris.

Quibus accommodandus eſt ſermo? Auditoribus, inquit Paulus. Inciuile enim eſt verba profundere, vbi nullus eſt qui auſcultat. Inciuilius adhùc loqui, vbi omnia perſtrepunt clamoribus. Quare Paſtor tùm demùm loquatur, vbi auditores aures benignas & patentes præbent.

Sed quis huius ſermonis conditi finis? Duplex finis in Paulo proponitur, Scientia, & Gratia.

De ſcientia ait: Vt ſciatis quomodo oporteat cuiq; reſpondere. Hæc ergò ſcientia duo continet commoda, vnum eius qui loquitur, alterum eorum cum quibus loquitur.

Quantùm autem ad illum qui loquitur, hoc precipitur commodum. Qui ſe aſſuefacit circumſpectis ſermonibus, non incidit facilè in multas abſurditates, in quas ſubindè labuntur homines loquaces & garruli.

Quantùm autem ad auditores attinet, ex continuo vſu acquiret ſibi rectè & appoſitè reſpondendi peritiam. Aliter enim potentibus mundi eſt reſpondendum, aliter mediocribus, aliter humilibus: aliter rurſus manſuetis, aliter iracundis. Nathan aliter agit cum Dauide adultero, quàm egiſſet cum Stabulario: eiuſdem ſceleris reo. Hæc non adulationis ſunt

 indicia,

indicia, sed prudentiæ ſigna & modeſtiæ, quæ præcipuè in oratione Paſtorum requiruntur.

Gratiam præterea requirit Paulus in ſermone, ne dicacitate & ſcurrilitate auditoribus ſimus moleſti, ſed potiùs vt eò noſtrum dirigamus ſermonem, vt pium fauorem & beneuolentiam nobis conciliemus, ac ea quibus gratia nobis piè accedit, cum omni modeſtia dicamus: ita tamen ne huius gratiæ prætextu officium, quod ſæpè requirit aſperiorem ſermonem, negligamus.

Dixi ex Pauli ſententia quid ſit in ſermone vitandum, quid ſectandum, quale condimentum adhibendum, quibus accommodandus ſermo, & qui ſint ſermonis fines. Nunc autem quò plenior ſit ſermonis diſciplina, diſtinctionem eorum, quæ ad ſermonem requiruntur, cum breui declaratione ſubijciam.

In ſermone itaq; hæc ſunt obſeruanda. Quid, cui, vbi, quando, & quomodo dicatur.

Quid autem dicendum ſit, primùm hac generali diſtinctione diſcernatur. Noxia, inhoneſta, inutilia, nunquam dicatur à Paſtore: Contrà quæ proſunt, & quæ ſunt honeſta, & vtilia prudenter dicantur.

Noxia voco, quæ animos auditorum, vel in errorem, vel in prauitatem perducunt, vel etiam quæ aliorum famam lædunt.

In

Inhonesta appello, quæ vel illius qui loquitur, vel illorum, de quibus fit sermo, vel absentis dignitati non conueniunt.

Inutilia sunt, quæ nec loquentibus, nec audientibus prosunt.

Contrà prosunt, quæ vel ab errore liberant, vel à prauitate abducunt, vel alienæ famæ parcunt.

Honesta sunt, quæ dicentis, audientis, & absentis dignitati congruunt.

Vtilia, quæ prosunt, & aliquid commodi afferunt auditoribus.

Deinde, Cui dicatur, obseruandum. Nam qui narrat verbum non audienti, quasi excitat dormientem de graui somno. Ideò prudentia singularis etiam hîc adhibenda est, iuxta hanc distinctionem.

Qui cum alio loquitur, primùm consideret, an propter se, vel propter illum loquatur. Si propter se, hoc est, suam vtilitatem, vtpote doctrinæ, aut consilij causa, videat an ille, cum quo loquitur, talis sit, qui vel doctrina, vel consilio sibi vtilis esse posit. Nihil enim stultius est, quàm à rudi doctrinam, & consilium à stulto petere. Si propter illum, qui audit loquitur quis, dispiciat an talis sit ille, qui vel suo sermone non indigeat, vel ita malignus, vt oratione melior reddi non posit. Salomon enim dicit: Qui arguit impium, gene-

rat malum ſibi. Noli arguere deriſorem, ne oderit te. Argue ſapientem, & diliget te. Item: Doce iuſtum, & feſtinabit accipere.

Deinde periturus conſilium ab alio, regulam ſequatur, quam præſcribit Syracides cap. 37. Ne conſilium capias cum muliere de ipſius pellice: de bello, cum meticuloſo: de permutatione, cum mercatore: de venditione, cum emtore: de gratitudine, cum homine maligno: de humanitate, cum inhumano: de quouis opere, cum pigro, de perfectione inſtituti operis, cum annuo mercenario: de opera multa nauanda, cum ignauo ſeruo: ne attendas his in vlla deliberatione ſuſcepta.

Hîc proponit ſapiens certa hominum genera, cum quibus non eſt deliberandum, conſiliumq; capiendum. Ex quibus regula generalis colligitur: Neminem qui alicuius priuati commodi ſtudijuè rationem propoſitam habet, ea in re, de qua deliberandum eſt, eſſe in conſilium adhibendum: Animum enim omni ira, amore, inuidia, cupiditateq; vacuum, conſiliarius ad deliberationem afferre debet.

Quare & Paſtor meus diligenter caueat, ne ab ijs conſilium petat, qui affectibus indulgent potiùs, quàm ratione & prudentia conſulunt.

Ter-

Tertiò obſeruandum dixi, vbi dicatur. Nam non eſt decorum, quæ ad forum ſpectant, in locis ſanctis tractare. Vnde Augustinus in Orario nihil agendum eſſe dicit, præter id quod ſacrum eſt. Paſtor igitur in templo loquatur de rebus, ad religionem ſpectantibus: extra templum, cùm de religione, vbi res poſtulauerit, tùm de alijs rebus vtilibus. Loca autem in quibus vana, ocioſa, & ſuperflua dici debeant, inueniri non poſſunt, quia Domini eſt terra & plenitudo eius.

Quartò obſeruandum propoſui, quando dicatur. Eſt tempus tacendi (inquit Salomon) eſt tempus loquendi. Idem ait: Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo, Prouerb. 25. Etſi autem tempus loquendi quod ſit, prudens docebit experientia, & experta prudentia: tamen quædam hûc ex Salomone & Syracide aſſcribam dicta.

Salomon dicit: In multiloquio non deerit peccatum: Qui autem moderatur labia ſua, prudentiſsimus eſt. Proinde nunquam eſt tempus multiloquio. Item: Labia iuſti conſiderant placita, & os impiorum peruerſa. Item: Qui priùs reſpondet quàm audiat, ſtultum ſe eſſe demonſtrat, & confuſione digniſsimum. Et Syracides: Si eſt tibi intellectus, reſponde proximo: ſin minus, ſit manus tua ſuper os tuum. Idem: Priuſquam interroges, ne vituperes

quenquam: & cùm interrogaueris, corripe iustè. Priusquam audies, ne respondeas verbum, & in medio Seniorum ne adijcias loqui. Et rursus Salomon: In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Item: Ne contendas cum pessimis, & ne æmuleris impios. Item: Vir sapiens si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.

Hæc de tacendi & loquendi tempore confusiùs dixi, quia prudens experientia, & experta prudentia, vt dixi, hæc meliùs docebit.

Restat quod vltimo loco proposui, Quomodo dicatur. Modus autem loquendi, vt ait Gregorius, in tribus consistit. In gestu, in sono, in significatione.

GESTVS sit modestus & humilis. Sonus demissus & suauis. Significatio verax & dulcis. Modestiam debet habere gestus loquentis, vt nec inordinatè, nec impudicè nec turbulentè inter loquendum membra moueat, ne vel oculorum nutibus, vel aliqua minus decenti conformatione, siue transmutatione vultus, gratiam sermonis fœdet. Debet & humilitatem habere gestus loquentis, vt apud auditores gratiam sermo eius inueniat. Thrasonicam in dicentibus arrogantiam, omnes oderunt.

SONVS

SONVS loquentis ſit demiſſus, ne vel ſtrepitu, vel immoderato clamore auditores ſuos, aut iniuſtè terreat, aut iuſtè offendat. Suauis quoq; debet eſſe ſonus, ne pronunciationis aſperitate, tantò fiat animus audientium oneroſior, quantò ad aures durior venit, & iniucundior.

SIGNIFICATIO, hoc eſt, ſermonis ſenſus, ideò debet eſſe vera, quia fallax verbum etſi compoſitè, ornatè, & facundè dicitur, tamen noxium eſt, ideoq; vt in primo diuiſionis membro diximus eſt fugiendum. Debet præterea ſignificatio eſſe dulcis, quia plærunq; & veritas auditori amara efficitur, vbi dulcedo non eſt in verbis loquentis.

Hæc ſint de diſciplina ſermonis dicta, quæ ſi Paſtor obſeruauerit, gratiam ſibi & amicitiam, & grauitatis laudem ſermone ſuo conciliabit.

Sequitur de diſciplina Paſtoris in conuiuijs ſeruanda. Etſi præcepta quæ hactenus dedimus, etiam Paſtorem in conuiuio gubernare poſſunt: tamen ſeorſim hac de re nonnihil adijciam. Video enim complures in hac parte grauiter peccare.

In conuiuijs itaq; ſpectentur hæc: Locus, tempus, conuiuij genus, conuiuæ, colloquia, edendi bibendiq; modus, hilaritatis moderatio, & morandi tempus. Ad hæc membra

referamus præcepta de disciplina Pastoris, quam seruandam esse in conuiuijs iudicamus.

Locus conuiuij si fuerit obscurus, aut infamis, fugiendus est Pastori. Nullo enim pacto decet, vt Pastor in tabernis, aut lupanari, aut in hominum infamium domo conuiuam agat. Nam hac ratione non solùm suæ personæ, verumetiam ministerio inureret infamiæ notam, ac ita suam famam periclitari permitteret, & ministerium probro afficeret. Quare si quando ad huiusmodi loca fuerit inuitatus Pastor, modestè se excuset, cum declaratione gratitudinis & beneuolentiæ, & simul precetur, vt conuiuis ipsis cedat conuiuium benè, & caueatur omnis Dei offensio.

Tempus conuiuij sit opportunum. Opportunum dico, quod nec noctu fit, nec tempore sacrorum in templis, nec tempore communis luctus.

Nocturna conuiuia semper fuerunt infamia. Videntur enim potiùs turpitudinis gratia instituta, quàm honestæ hilaritatis.

Sacrorum tempore celebrata conuiuia, in contumeliam cedunt ministerio. Illis ergò interesse debent nulli pij, nedum Pastores Ecclesiastici.

Tempore communis luctus conuiuijs operam dare, signum est malignæ naturæ, quæ calamitatibus publicis non afficitur. Hoc enim tem-

tempore, melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij, iuxta Eccleſiaſtæ ſententiam, cap. 7.

CONVIVIORVM genera ſunt duo: Honeſta, & Inhoneſta.

*H*ONESTA dico, quæ vel amicitiæ ineundæ confirmandæuè cauſa, vel honeſtæ hilaritatis gratia, vel gratulationis ergò, vel moris gentis ſeruandi cauſa inſtituta ſunt. Hæc tantiſper honeſta voco, donec locus & tempus ſeruantur debita, & non iuſtæ hilaritatis modum Conuiuæ transgrediuntur. Conuiuia amicitiæ cauſa inſtituta à Græcis dicuntur ἀγάπαι, propterea quòd in eis mutua fouebatur charitas.

Hoc nomine etiam dicuntur conuiuia, quæ pauperibus refocillandis inſtituuntur: qualia ſolent in Lolandia patria mea crebrò fieri. Qui enim illîc aut nuptias celebrant, aut puerperia, aut alioquin ſolennia conuiuia, pauperibus menſas aptant, fercula apponunt non minùs lauta quàm alijs conuiuiis. Ac ſi quis conuiuator pauperes non admitteret, aut non benignè tractaret, non ſolùm auarus, verum etiam in Deum impius, in pauperes crudelis haberetur. Hunc morem etiam in Scania, Iutia, Fionia, & Selandia, in quibuſdam eſſe locis conſtat. Hunc more commendabit paſtor, & inuitabit conuiuatores ad humanitatem ergà pauperes, commendans ipſis præceptum Domini,

qui

qui ait : Cùm facis conuiuium, voca claudos, pauperes, cæcos : & beatus eris, quia non possunt vicem rependere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Hac sententia multa continentur. Primùm, probantur à Christo honesta & pia conuiuia. Deindè, monemur vt cùm hilares esse velimus cum amicis & familiaribus, non negligamus pauperes, sed eos quoq; in nostrum recipiamus conuiuium. Tertiò, promittitur merces à Deo, quia pauperes non possunt vicem rependere: eamq; mercedem dicit reddendam esse in resurrectione iustorum.

Quòd autem Dominus dicit. Cùm facis prandium, noli vocare amicos tuos, non eò pertinet, ac si Dominus vetaret, conuiuia agitari inter cognatos & familiares: quod sanè barbarum & nimis austerum esset. Quid enim, quæso, inhumanius, quàm à mensa hospitali excludere amicos, & homines arcere ab omni comitate ? Sed hoc tantùm vult Dominus ostendere, officijs in mundo vsitatis, minimè veram probari charitatem. Quare hortatur ad veræ charitatis officia ergà pauperes. Probat itaq; sic conuiuia Christus, si pauperes non excludantur.

Hilaritatis honestæ causa instituta conuiuia non improbantur: sed inter honesta numerò, quæ potissimùm exhibere solent homines,

nes, poſt aliquem laborem honeſtè peractum. Idq; potiſsimùm reficiendarum virium cauſa, per honeſtam & moderatam hilaritatem.

Gratulatoria conuiuia, qualia ſunt nuptiarum & puerperiorum, commendantur exemplis ſanctorum Patrum. Illi enim ſolebant gratulationis ergò, amicos conuiuijs excipere. Laban nuptiarum ſolenni more dies celebrauit. Abraham in die ablactationis filij Iſaac, grande conuiuium fecit.

Solent etiam conuiuia fieri ex conſuetudine gentis, certo anni tempore, qualia nos in noſtra patria vocamus fraternitates. Hæc conuiuia modò abſit ſuperſtitio, & inſana ebrietas, culpari non poſſunt. Verùm in huiuſmodi conuiuijs modum ſeruari ſuadebit pius paſtor.

Ad hoc genus refero ea conuiuia, quæ in Synodis agitari ſolent à Paſtoribus, finitis conſultationibus & ſacris, de quorum modo probo ſententiam D. Petri Palladij piæ memoriæ, qui in ſuis Synodalibus de illis præcepta conſcripſit. Hactenus de honeſtis conuiuijs.

INHONESTA conuiuia voco, quæ libidinis & ingurgitationis cauſa inſtituuntur, quæ potiùs porcis Epicuri conueniunt, quàm Chriſti ouibus. Ab his dehortatur Salomon Prouerb. 23. Noli, inquit, eſſe in conuiuijs potatorum, neq; in commeſſationibus eorum. Commeſſationes autem dicuntur, nocturna poſt

cœnam

Comus.

cœnam instituta conuiuia, & alia quæuis intempestiua & inhonesta. Habent autem nomen commessationes à Como, quem Deum agnouit gentilitas, & præsidem nocturnarum saltationum. Hic dicebatur coli à iuuenibus, qui coronati noctu cum facibus musicisq; instrumentis, ad amicarum fores saltandi canendiq; gratia concurrebant, procaciterq; lasciuiebant, vt fores nonnunquam effringerent. Hunc morem turpissimum, in hac clara Euangelij luce, non pauci sola ganea nobiles reuocant.

Huiusmodi itaq; Lapitharum conuiuia, pius verbi præco nunquam vel præsentia, vel signo approbet, imò potiùs cordatè reprehendat ac damnet, non veritus alicuius personam. Multos (proh dolor) licet audire gloriantes, quòd possint compotatores suos potando superare, ac non minus eo nomine sibi tribuunt, quàm olim Achilles qui Hectorem pugna vicit. Sed Esaias illis canit: θρηνῶδες ἐπίφθεγμα: Væ vobis (inquiens) qui consurgitis ad ebrietatem sectandam, & potandum vsq; ad vesperam, vt vino æstuetis. Item: Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

Pastor ergò potiùs auscultet Syracidi, qui ait: In vino virum te non exhibeas. Vinum enim multos perdidit.

Hæc

Hæc ſint dicta de generibus conuiuiorum: ſequuntur colloquia conuiualia.

COLLOQVIA CONVIVALIA ſeruiant honeſtæ hilaritati, & ædificationi mutuæ. Abſit futilitas, abſit garrulitas, abſit acerbitas, abſit malè de abſentibus loquendi libido, ſit Paſtor moderatus in verbis, & ſibi Catonis diſtichon vt regulam proponat.

Inter conuiuas fac ſis ſermone modeſtus,
Ne videare loquax, dum vis vrbanus haberi.

Et illud Syracidæ: In conuiuio vini ne arguas proximum, nec eum in ſua lætitia vituperes. Hîc recolat Paſtor præcepta diſciplinæ ſermonis, de quibus ſuprà dictum eſt.

Qualem autem oporteat in conuiuijs honeſtis eſſe *E*DENDI *E*T *B*IBENDI *M*ODVM, ex ijs, quæ dixi, facilè intelligitur. Sed hoc addo, quòd concertationes potandi, & ἀριθμοποτίαι, quę (proh dolor) iam nimis vſitatæ ſunt, nequaquam ſint ferendæ inter Chriſtianos.

Quidnam merito apud Homerum laudatur, qui conuiuijs ſuis vina abundè appoſuit: ſed neminem neq; ad bibendum, niſi per quam humaniter in initio conuiuij inuitauit, neq; ad certamen potandi conuiuas compulit. Eſt enim nimis barbara conſuetudo certare poculis, nequaquam hominis dignitati conueniens, nedum filijs Dei, & paſtoribus gregis Chriſti, qui vice Chriſti funguntur.

Hanc

Hanc ergò barbaram conſuetudinem, Deo inuiſam, homini probroſam, Paſtor relinquat Lapithis & barbaris, qui Chriſti nomen ignorant: neq; hîc ſinat ſe conſuetudine vinci.

Hilaritatis Moderatio neceſſaria eſt in conuiuijs. Nam cùm hilaritas modum excedit, in inſaniam vertitur. Hûc illud Anacharſis, qui primum quidem poculum ſanitatis: Secundum voluptatis: Tertium contumeliæ: Quartum inſaniæ eſſe dixit. Atq; ideò non immeritò pythagoras, ebrietatem inſaniæ meditationem affirmauit.

Non igitur oportet bibendi modum excedere iuſtæ hilaritatis limites.

Homerus hilaritatem conuiuiorum in cantu & ſalutatione collocauit, quæ vocat ἀναθήματα δαιτὸς, ornamenta conuiuij, ad exhilarandos conuiuas adhibita.

Syracides cap. 31. potum vini ad hilaritatem non vituperat, cùm ait: Lætitiam animi & hilaritatem parit potus vini iuſtus, & opportunus. Iuſtum vocat, qui modum non excidit. Opportunum, qui temporis habet rationem. Homerica illa anathemata, ſi fuerint moderata, Paſtor in alijs ne reprehendat: ſed ipſe ab ijs prorſus abſtineat.

Quid ergò de philotheſijs, & ſymperiphoris ſentiendum? Philotheſias, quæ ſunt cum amicitiæ ſignum præbibimus alicui, ac deinde

inde poculum porrigamus, laudo: modò ad exhauriendum nemo cogatur. Neq; ſymperiphoras, cum ordine dicitur, canitur, bibitur, in honeſto conſortio reprehendendas iudico: modò conuiuæ maneāt intra modeſtiæ terminos.

Sed quia difficilè eſt modum ſeruare, ſuadeo vt Paſtor Socratem imitetur, qui ait: Alij viuunt, vt edant & bibant, ego verò edo & bibo, vt viuam.

Ego ſoleo inter piorum & Epicureorum conuiuia, hoc diſcrimen ſtatuere. Boni viri & integri, ſæpè bibunt vt ſedeant diutiùs, honeſtæ & piæ collocutionis ergò. At porci de grege Epicuri, hoc eſt, homines ventri dediti, & voluptatis mancipia, ſedent diutiùs, vt bibant copioſiùs. Hinc ſæpè accidit, vt non nihil hilaritatis modum excedant pij & boni viri, quod in illis tametſi vicio omninò non caret: non tamen eſt temerè damnandum, modò in fœdam ebrietatem non fuerint prolapſi. Nam illud Pauli præceptum Catholicum eſt ſeruandum in omnium piorum conuiuijs. Ne inebriemini vino, in quo luxus eſt: ſed impleamini ſpiritu loquentes inter vos mutuò per Pſalmos, & Hymnos, & cantiones ſpirituales, canentes & pſallentes in corde veſtro Domino. Hîc Apoſtolus ἀναθήματα recitat conuiuij Chriſtiani ignota Homero, quæ ſunt Pſalmi, Hymni, & cantiones ſpirituales: & anti-

tithesin facit inter hilaritatem ex ebrietate ortam, & hilaritatem sanctam, quæ ex pijs carminibus & Psalmis in piorum cœtu oritur. Cùm autem in corde dicit, non hoc vult Apostolus, vt quisq; intus & apud se sine lingua canat, sed affectum requirit.

Duo ergò in cantionibus piorum coniungi debent, pius cordis affectus, & lingua quæ affectibus excitandis seruit. Hæc de hilaritatis modo sint dicta.

MORANDI IN CONVIVIO TEMPVS, non protrahatur ad insaniæ initium, sed tantùm ad hilaritatis medium: præsertim Pastori, in quem alij oculos conijciunt.

Nihil fœdius esse, aut dici potest, quàm Pastorem insaniæ pocula exhaurire, & postremum esse qui domum abeat. Qui talis est, mihi videtur indignus, qui caprarum curam habeat, nedum ouium CHRISTI. Huiusmodi à Iuda Apostolo, maculæ in fraternis conuiuijs dicuntur: vt qui pro voluptate ducentes in diem frui delicijs, & se miserè maculant, & alijs macularum occasionem præbent.

Iam locus postulat, vt disciplinam præscribamus, quæ in contractibus Pastori est seruanda.

Primùm itaq; caueat Pastor, ne quærat sordidum quæstum, seu, vt Paulus loquitur, ne sit αἰσχροκερδής, hoc est, turpis lucri cupidus.

Deindè

Deindè, ne implicet ſe negotijs ad ſe non pertinentibus, qui hoc faciunt πολυπράγμονες ſunt, quas vel Iſocrates damnat, qui πολυπραγμοσύνη opponit ἡσυχίαν, ad quam Paulus Theſſalonicenſes hortatur, obteſtans eos per Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM.

Tùm, ne ſuo exemplo comprobare videatur, quæ in alijs culpet: ne ſit caupo: non exerceat mercaturam: non emat, vt maioris rurſus vendat: ſed ſit αὐτάρκης, & ſua vocatione contentus: viuat ex ſuis decimis & agris. Si quid autem ſuperſit, partem iuſtè vendat: partem reſeruet in vxoris & liberorum vſum: partem eroget, ſicuti ſuprà dictum eſt, in vſus pauperum.

Caueat ne quicquam cuiquam debeat, niſi quod naturali iure debeat omnibus, hoc eſt, dilectionem & beneuolentiam.

Vice plurium præceptorum, ſint honeſtorum paſtorum exempla.

Præterea, paſtor fugiat forenſes lites, ac potiùs mediocrem patiatur iacturam, quàm vt lites ſequatur, quæ miniſterio non parùm obfuturæ ſunt.

Breuiter, in omnibus actionibus & contractibus ſit paſtor candidus, nihil auarè agat. Debet enim auaritiæ non ſolùm crimen, verum etiam ſuſpicionem magis fugere, quàm vllam

peſtem. Auaritiæ enim labes, cùm miniſtros ipſos exponit obtrectationibus hominum, tùm miniſterio ipſi probrum conciliat & inuidiam. Caueat igitur paſtor, ne ſua auaritia & ſeipſum perdat & miniſterium reddat hominibus inuiſum.

Hactenus viſi ſumus nobis ſatis dixiſſe, de diſciplina ſeruanda paſtori in communi vita, & familiari hominum conſuetudine. Nam & oſtendimus quomodo agendum ſit cum ſingulis hominum generibus, & qualis eſſe debeat moderatio in veſtitu, geſtu, verbis & conuiuijs. Atq; etiam declarauimus qualis candor requiratur à paſtoribus, in omnibus vitæ actionibus & contractibus. Nunc proximo loco ſequitur, vt explicemus, qualem ſe paſtor exhibere debeat in Eccleſiaſtico piorum cœtu.

QVID IN COETV ECCLESIASTICO SPECTANDVM PASTORI.

COETVM Eccleſiaſticum voco congregationem Eccleſiæ, ad audiendum verbum, ad precandum, ad percipiendum ſacramenta, congregatam. Sunt enim hi tres fines, cur pij in ædibus ſacris ſeu templis conueniant.

Ex quo patet, qua in re oporteat excellere paſtorem in cœtu Eccleſiaſtico. Nam, vt Auguſtinus ait, ita oportet paſtorem excellere in

in omnibus, vt cæteri præ illo grex esse videantur.

Primùm ergò sciat pastor, quòd in templo, vbi congregatur Ecclesia, debeat quàm attentissimè verbum Dei audire, quoties concionatores audiendi sunt. Quidam inepti totum tempus, quo prædicatur verbum, consumunt nunc colloquijs, interdum lectionibus, sæpè somno, ac si ad se non pertineret mandatum Dei, quo omnes iubentur ipsius audire verbum. Horum error est corrigendus, nisi iram Dei velint incurrere, & maiorem damnationem.

Quidam autem hoc faciunt, ne videantur ab illis discere. Horum superbia odio digna est. Quidam alias fortè causas prætendunt. Verùm pio pastori consulo, vt omnes suos auditores pietatis declaratione (absq; tamen hypocrisi) & audiendi diligentia superet. Hinc enim copiosissimum percipit fructum.

Primùm enim confirmatur voce docentis in doctrina.

Deinde etiam discere potest aliquando ab eo, qui præ ipso idiota videtur. Sæpè enim Deus per infimos ea mysteria aperit, quæ sapientissimi suo acumine non potuerunt eruere.

Mos fuit beato LVTHERO, & sanctissimæ memoriæ Philippo Melanthoni, diligentissimè audire concionatores. Et sæpè confessi

ſunt, ſe & conſolationibus erectos, & in doctrina confirmatos aliorum voce.

Præterea gratum eſt Deo officium audiendi verbum.

Poſtremò exemplum prodeſt. Nam cum homines paſtorem ipſum auidè audire verbum animaduertunt, ipſi ad diligentiam maiorem excitantur.

Deinde paſtor meminerit, & ſui muneris eſſe in cœtu Eccleſiaſtico, vnà cum Eccleſia precari. Hîc veniat ei in mentem neceſsitas Eccleſiæ: cogitet de publicis & priuatis calamitatibus: cogitet de hoſtibus Eccleſiæ, Diabolo, tyrannis, & hæreticis, & flagitiosè viuentibus.

In his cogitationibus ardenter cum Eccleſia Deum inuocet, vt ipſe mitiget publica & priuata mala, vt reprimat hoſtes Diabolos: vt homines hoſtes, hæreticos, & tyrannos, aut ſua bonitate conuertat, vt ſaluentur, aut ſuo iudicio coërceat, ne Eccleſiæ ruinam inferant: vt ſcandala tollat doctrinæ & morum: vt Eccleſiæ largiatur pacem: vt confirmet fideles in pio & ſancto propoſito: vt doctores Eccleſiæ ſuo Spiritu regat: vt magiſtratum noſtrum conſeruet in vera pietate: vt omnes ſtatus & ordines hominum, vinculo pacis coniungat: vt Eccleſiaſtico, politico & œconomico ſtatui aſsit. Breuiter, vt ſuum regnum quotidiè ad-

augeat,

augeat, & regnum Sathanæ magis magisq; destruat. Hæc petat pius Pastor quam ardentissimè, & suo Ecclesiam exemplo ad precandum inuitet.

Ad hæc cum Ecclesia congregatur etiam ad participationem Sacramentorum, sit quoq; pastor in hac parte diligens: declaret suam fidem: edat cõfessionem: percipiat Cœnam Dominicam sæpè cum alijs, vt auditores ipsius exemplo confirmati & moti, pluris faciant Sacramenta Ecclesiæ. Qui autem pastores rarò communicant, exemplo suo faciunt, vt Sacramenta veniant paulatim in contemptum.

Propter hæc tria, hoc est, verbum, preces, & Sacramentorum participationem, habet & Ecclesia congregata certas Ceremonias, recitantur Psalmi, canuntur & alia pia cantica: quæ omnia adhibentur, vt sint veluti flabella quædam, quibus spiritus hominis ad pietatis meditationem excitetur. His quoq; Ceremonijs pius pastor adesse debet. Canat ergò cum alijs, & ostendat se istis carminibus affici.

Impleamini inquit, Apostolus, Spiritu, loquentes inter vos mutuò per Psalmos & hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino. Cum dicit, Canentes & psallentes in corde, non prohi-

bet ore canere & psallere: sed significat oris cantum nihil prodesse, nisi ex corde proficiscatur. Ex corde ergò prouenire debet: & dum ore canitur, cor magis ad pietatem veluti flabello excitatur.

Hæc sint breuiter dicta de disciplina pastoris in Ecclesiastico cœtu seruanda. Sequitur de consilijs & deliberationibus.

QVID IN CONSILIIS ET DELIBERATIONIBVS SPECTANDVM PASTORI.

CONSVLTATIONES Ecclesiasticæ, aut doctrinæ controuersæ causa, aut ministerij gratia, aut eorum ergò, quæ vel ad doctrinam, vel ad ministerium pertinent, fieri solent.

Ad doctrinam examinandam collationes de controuersis articulis, & dijudicatio necessariæ sunt.

Ad ministerium pertinent, ministrorum electio, vocatio, approbatio, ordinatio.

Ad vtrumq; Ceremoniæ, disciplina, & redituum Ecclesiasticorum dispensatio referuntur.

Existimo nullam causam offerri posse senatui Ecclesiastico, quin sub his generibus contineatur. Dicã igitur qualis disciplina pastori sit commoda in his iudicij Ecclesiastici partibus.

Consultatio de doctrina controuersa, modesta

deſta debet eſſe, in qua paſtor non tàm victoriam quærat, quàm veritatem, imitatus Socratem, qui ſuum aduerſarium ante diſputationis ingreſſum admonuit hac ſententia: Non tàm quæratur, vter noſtrûm vincat, quàm inquiratur veritas.

Quando ita paſtor animo affectus eſt, audiat aliorum ſententias, & collationes ſcripturarum. Ipſe autem modeſtè, cùm rogatus fuerit, ſuam dicat ſententiam.

Qui collationes ſcripturarum non admittunt, & ex illis nolunt interpretationem, quæ ſit conſentanea cum tota ſcriptura, peti, in multa abſurda incidunt.

Qui legit Pauli dictum: Qui laborat, manducet, & ita his verbis adhæret, vt ex collatione non ferat interpretationem vllam, quæ generale dictum, ad certam ſpeciem reſtringit, is infantibus, qui agere nihil poſſunt, negabit victum. Quo facto quid poteſt eſſe immanius?

Sic multi ſæpè vnum dictum arripiunt, cuius cùm verba mordaciter retinent, vim faciunt interdum articulis fidei.

Quare in controuerſis articulis, opus eſt prudenti collatione, ex qua collatione eruetur verus dicti ſenſus, congruens cum vniuerſa ſcriptura.

Moſes dicit: Non facies vllum ſculptile. Hoc dictum qui apprehendit, nulla colla-

tione facta cum alijs scripturæ locis, damnabit Salomonem, qui sculpturis templum Dei ornauit.

Quare ex collatione discendum, vtrum dictum ἁπλῶς accipiendum sit, κατά τι: vt hoc Salomonis factum (vt ex collatione constat) κατά τι accipiendum est, non simpliciter.

Deinde in dijudicatione cauendum est, ne pugnet interpretatio cum aliqua lege decalogi aut articulis fidei. Ideò Paulus præcipit, vt interpretatio sit fidei anloga, hoc est, congruat cum primis religionis axiomatis.

Est & adhibenda in consilium puræ Ecclesiæ sententia, & audiendi sunt illi, quorum doctrina & pietas multis est probata. At illi qui æmulationis zelo potiùs, quàm pietatis studio, subitò velut è tenebris prodeunt, nequaquam sunt illis conferendi, qui triginta aut quadraginta annos, puritatem doctrinæ voce & scriptis propagârunt.

Intra hos limites si meus pastor se contineat, rectè facit, & paci tranquillitatiq; Ecclesiæ consulit. Contrà qui suas quas concepêre sententias, mordicùs tuentur, & nolunt audire aliorum iudicia: atq; illi qui tanquam oracula admirantur, quæ iam sparguntur à nouis magistris, contra summorum Virorum in Ecclesia autoritatem, tranquillitatem Ecclesiæ turbant, & rei sunt schismatis in Ecclesia,

Ecclesia, & suo tempore iustas pœnas Deo dabunt.

Si deliberationes instituuntur de ministerio, similem adhibeat pastor prudentiam: cum alijs eligat, non affectu raptus, aut fauore aut odio corruptus, quos iudicauerit vtiles esse Ecclesiæ: cum alijs vocet electos, ordinet, & probet, maturo adhibito iudicio, semperq; spiritu Deum precetur, vt ipse consilia & euentus gubernet.

Cùm de Ceremonijs agitur, consulat pastor, ne Ecclesia oneretur multis Ceremonijs.

Si quæ abolendæ sunt, diligenter attendat, quid vitij habeant. Nam sicut leges in Rebuspublicis, ita in Ecclesia Ceremoniæ, non facilè sine offensione vulgi remouentur. Quare cautio adhibenda, ne abrogatio plus pariat mali quàm boni.

Si quæ sunt nouæ instituendæ, videat prudenter, ne sint pueriles nimiùm, aut ociosæ, aut superstitiosæ, aut ineptæ. Nullæ enim Ceremoniæ admittendæ, nisi quæ faciunt ad pietatem alendam & grauitatem, in sacrorum tractatione.

Etsi autem ego consultius iudico, vt nulla prorsus Ceremoniarum in mediocriter reformatis Ecclesijs mutatio admittatur: hoc tamen consilium dedi, vt cogitet pastor, quò sit respiciendum, vbi deliberationes instituuntur de Ceremonijs. Disci-

Diſciplina ſequitur, quæ mores corrigit. Quoties de hac agitur, meminerit paſtor modeſtiæ, quæ cùm adeſt, non facilè in corrigendis aliorum moribus peccabit.

Huius diſciplinæ moderandæ regulam præſcribit Paulus Timotheo, his verbis: Seniorem ne increpes, ſed adhortare vt patrem: iuniores, vt fratres: mulieres natu grandiores, vt matres: iuniores, vt ſorores, cum omni caſtitate.

Hoc eſt, Si accuſatus fuerit ſenior aliquis, & fuerit conuictus alicuius peccati, ne ſeuerè, tanquam dominium in eum habens, ipſum increpes: ſed ita agito cum illo, vt intelligat ex animo bono & amico admonitionem proficiſci.

Quidam cùm peccantes corrigere debent; ita auſterè agunt, ac ſi omnem humanitatis ſenſum exuiſſent: ac ſe tùm demùm Viros cordatos, ac ſtrenuos in miniſterio haberi volunt, vbi fortè pauperculum aliquem, qui lapſus eſt, pro ſui animi impotentia, rabioſis verbis proſtrauerint.

Sed Paulus vult correctionem temperari humanitate atq; clementia. Nemo enim libenter admittit cenſorem, qui hoſtili videtur agere animo. Contrà, nemo non facilè recipit vel duriorem increpationem ab eo, quem ſcit ſe non odiſſe

Iuniores, vt fratres: hoc eſt, Si iuniores fuerint accuſati, & alicuius ſceleris conuicti ne

eos

eos increpes vt hoſtes, ſed eos corrigas, vt te ex fraterno amore agere intelligant.

Mulieres natu grandiores, vt matres: hoc eſt, Si contigerit mulieres grandæuas peccare, vel loquacitate, vel obtrectandi libidine, aut alia quauis ratione, ne ſis in eas nimis ſeuerus & durus, ſed eas potiùs adhortando corrigas.

Iuniores, vt ſorores, ſcilicet adhortare, hoc eſt: Si contigerit iuniores fœminas, vel ignorantia, vel infirmitate, vel ætatis vicio delinquere, ne ſis in eas auſterus: ſed ita moderare correptionem, vt videatur ex fraterno corde proficiſci. Nam vt medicina temperata aliquo dulcore faciliùs ab ægroto percipitur: ita correptio, quæ candidi amoris ſignificationem habet, libentiùs admittitur & efficacior eſt. Diſcernendum tamen eſt inter adulationis peſtem, & erroris dulce remedium. Illa enim mortis, hoc vitæ & ſanitatis cauſa eſt.

Addit in fine. Cum omni caſtitate: quod ad omnia membra illa quatuor, quæ præcedunt, referendum eſt. Nam hæc particula ſignificat, caſtam grauitatem adhibendam eſſe, quæ non ſit contaminata vllo priuato effectu.

Sunt qui gaudent de lapſu eorum, quos aliquando oderunt, aut qui ſe aliquando læſerunt: vt poſtea lapſos pro libidine animi, ſæuis poſsint obruere & confundere verbis: ſed iſta correptio non eſt caſta & grauis, ſed adul-

terata

errata prauis affectibus, & ex leuitate animi proficiſcens.

Paulus itaq; paſtori in corrigendis vicijs, lenitatem & moderationem commendat. Nam vt medicina, quæ ſua natura aliquid amari habet, mitigatur aliquo additamento, vt eam ægrotus non auerſetur: ita ſeueritas, quæ neceſſaria eſt in corrigendis vicijs, temperanda lenitate, ne qui peccauit, correptionis aſperitate territus, nullam correctionem admittat.

Cum de redituum diſpenſatione, deliberationes à ſenatu Eccleſiaſtico fiunt, duo caueat paſtor. Vnum, ne auarè videatur agere. Alterum, ne ex affectu aliquo priuato reditus Eccleſiæ velit diſtribui. Vtrumq; vitium eſt in paſtore minimè ferendum. Quare iuſtè agat paſtor.

Si ſtipendiorum cauſa agitur, ſit norma diſtributiua iuſticia, ſecundum proportionem Geometricam.

Si pauperibus ex ſuperfluis aliquid eſt tribuendum, pietatis ac neceſſitatis, & non amicitiæ habeatur ratio. Solent enim homines, amore & odio moueri multum: ſed paſtor hanc ſequatur regulam: Cùm ab amicis, quæ non licent poſtulantur, iuſticia & pietas anteponatur amicitiæ.

Hæc ſint dicta de tertia parte diſciplinæ

paſto-

paſtoralis, qua regatur in externa & politica hominum conuerſatione.

DE QVARTA PARTE, QVÆ CONTINET OFFICIVM, SEV LEGITIMAM PASCENDA- *rum ouium Chriſti rationem.*

VERE dixit quidam ex Patribus, regimen animarum eſſe artem artium: ſentiens & difficilimum eſſe opus, & requirere ſingularem peritiam.

Multi, prôh dolor, paſtores agere volunt, cum ipſi potiùs, vt ab alijs paſcantur, indigeant.

Tales non mouentur ouium ſalute, ſed proprijs commodis ſtimulantur, quibus melius eſſet, ſi nunquam nati fuiſſent. Nam horrendam iram Dei ſibi theſaurizant, in diem iræ & reuelationis IESV CHRISTI.

Hi ſanè non tàm ſolicitè quærerent onus, cui pares non ſunt, ſi cogitarent, qualis ſit res ouile CHRISTI: ſi perpenderent, quàm pulchra, & DEO grata ſit ouium CHRISTI, ſocietas: in cuius medio DOMINVS ille eſt, cui Sol & Luna famulantur, cui aſſunt miniſtri eius, millia millium, & decies centena millia: ſi intelligerent, quantæ molis ſit, Chriſtianam condere gentem: hoc eſt,

regnum

regnum Christi erigere, & Sathanæ palatia demoliri.

Ratiocinationes, inquit Paulus, euertimus omnemq; sublimitatem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei: & captiuam ducimus omnem cognitionem, ad obediendum Christo.

Cùm igitur tàm augustum sit pastoris officium, tàm arduum, tàm periculosum, tàm diuinum, operæ precium est, rectè institui pastorem, vt sciat partes sui officij: ne cùm pastor ouium Christi haberi velit, lupus sit pessimus, qui oues miserè dilaniet & à vero ouili abducat.

Ego itaq; constitui summa qua possum diligentia, pastorem dominici gregis instruere, atq; eius officij partes explicare, quò certa illi norma agendi, ex verbo Dei desumpta, constet. Princeps pastor Christus mentem & calamum gubernet, Amen.

Vt autem certa cum ratione susceptum opus expediam, quatuor ordine sum expositurus.

I. Quodnam sit pastoris officium.
II. Quænam sit potestas ministrorum.
III. Præmium rectè præstiti officij.
IIII. Pœna neglecti muneris.

Interrogatus quis, quodnam sit pastoris officium: breuiter quidem, & rectè respondere

dere poteſt, Paſcere: ſed paſcendi ars, & huius partes non tàm facilè explicantur.

Vt autem paſtor meus perpendat, quàm ſit auguſtum, diuinum, & magnificum paſtoris officium, PRIMVM titulos paſtoris, quos tribuit ei Spiritus ſanctus, recitabo.

DEINDE, quid illum mouere debeat ad diligentiam in officio, oſtendam.

TVM artem paſcendi, & eius partes accedam, vt non tantùm genere intelligatur, quale ſit paſtoris officium: ſed vt, anatomia videlicet facta, omnes eius partes conſpiciantur.

Inter multos titulos, quos Spiritus ſanctus tribuit verbi Dei præconibus, hi ſunt ex præcipuis: Prophetæ, ſpeculatores, tuba Dei, præcones Dei, legati & ſerui Dei, teſtes Dei Epiſcopi, œconomi myſteriorum Dei, architecti, lux mundi, ſal terræ, piſcatores hominum, ſeminatores ſeu agricolæ, præsbyteri, paſtores &c.

Hi tituli, & huiuſmodi alij multi, non ſolùm dignitatem miniſtrorum verbi commendant, verùm etiam illorum officium pulcherrimis ſimilitudinibus pingunt Hos ergò titulos breuiter explicabimus.

PROPHETÆ dicuntur, cùm quia prædicunt futura, iuxta decretum Dei de ſalute credentium, & damnatione reproborum: tùm quia oracula Dei, & Prophetias veteres exponunt populo. Hac appellatione monentur mi-

ministri Dei, vt nihil de suo proponant Ecclesiæ, sed tantùm id, quod locutus est Deus, iuxta pactum Dei cum Leuitis.

Specvlatorvm appellatio, vtrumq; regimen comprehendit, & præfectorum & ministrorum verbi, quos Dominus, veluti binos in corpore oculos, ad regendam Ecclesiam instituit. His, si praui sunt, nulla pestis potest Ecclesiæ esse deterior. Contrà, si boni, nihil melius, nihil iucundius, nihil deniq; optatius contingere potest. Verùm ministri verbi peculiariter speculatores dicuntur, propterea quòd veluti in specula cõstituti sunt, vt pro salute populi vigilent. Quemadmodum enim tempore belli in excubijs collocantur vigiles, ne Ciues inopinantes opprimantur ab hostibus: ita in Ecclesia sunt ordinati ministri, vt hostium insidias anteuertant, & auertant. Monet ergò hæc appellatio ministros verbi de duabus rebus: nempè de hostibus Ecclesiæ, qui insidiantur doctrinæ & moribus singulorum in Ecclesia: & de excubijs, quas agent ministri, ne isti hostes per insidias inuadant Ecclesiam & vastent. Quales isti, quæso, sunt speculatores, qui vicijs suis indormiunt, & perpetua ebrietate madent.

Tvba Dei etiam dicuntur ministri verbi, vt Esaiæ 58. Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo peccatum suum, & Israël

Iſraël iniquitatem ſuam. Hac appellatione ſignificatur, quòd diuini verbi præcones bellum perpetuum indicere debeant impijs.

Admonentur itaq; hîc miniſtri DEI vehementiæ & ſeueritatis, qua maximè hypocritæ opus habent, qui ſibi placent in vicijs ſuis, donec ſeueriùs arguantur, atq; in lucem protrahantur. Si enim miniſtri verbi de lege & Euangelio ſolùm verba facerent, atq; oſtenderent, quæ ſit regula benè & ſanctè viuendi, commendarent cultum Dei, vicia quoq; reprehenderent, nulla adhibita vehementia, quid efficerent apud hypocritas. Meminerint ergò miniſtri verbi, quòd ſint veluti tuba quædam, qua vocantur homines ad bellum, aduerſus Diabolum & peccatum.

PRÆCONES Dei dicuntur, iuxta illud: Κηρύξατε, hoc eſt, veluti præcones proclamate. Hac voce admonentur, quòd prædicatio Euangelij ſit vniuerſalis, & quòd miniſtrorum ſit, hanc prædicationem non celare quoſdam, & alijs reuelare: ſed debent toti mundo Euangelium prædicationis pœnitentiæ proponere, & omnibus pœnitentibus remiſsionem peccatorum in ſalutem annunciare.

Legati præterea & Serui DEI dicuntur.

LEGATI quidem, quia nihil de ſuo afferent, ſed tantùm quod habeant in mandatis, annunciare debent: idq; ijs, ad quos miſsi ſunt. Qui enim ſua annunciant, aut quæ Deus non mandauit, Sathanæ ſunt legati, non Dei.

SERVI verò, vt quæ Domini ſunt, curent & non propria agant.

TESTES ad hæc appellantur: Eritis, inquit, mihi teſtes in omni Iudæa. Nam cùm verbum Domini in ſcripturis teſtimonium Domini dicitur, rectè qui iſtud annunciant teſtes Dei appellantur. Dicitur autem verbum teſtimonium, quia nobis de Dei voluntate teſtatur. Hinc tres admonitiones ſumat paſtor. Primam, quòd voluntas Dei non aliundè ſit quærenda, quàm ex eius teſtimonio, hoc eſt, verbo tradito in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis. Secundam, quòd ſecurè damnetur, quicquid de religione cenſent homines, vel præter vel contra verbum Dei. Tertiam, vt caueat paſtor, ne hoc teſtimonium occultet, aut non rectè applicet: ſed det operam, vt ſit teſtis Dei fidelis, ſicuti teſtimonium ipſum fidele eſt, ſapientiam præſtans paruulis.

EPISCOPI, generale quoq; hoc nomen eſt omnium miniſtrorum verbi, tametſi vſus iam obtinuit, vt ijs, qui ad alios reſpectum habent, vt rectè faciant officium, hoc nomen tribuatur. Quare nonnihil videtur contemni

lingua

lingua Spiritus ſancti. Qnod enim is commune facit omnibus, vſus tribuit quibuſdam. Nomen autem Epiſcopi, intentum notat, apud Platonem præſidem & inſpectorem operarum in ſingulis hominum ordinibus & ſtatibus ſignificat. Vnde nomen translatum eſt ad miniſtros verbi, quia eorum munus eſt inſpicere, & curare, vt & doctrina ſana conſeruetur, & mores ſecundum doctrinæ normam forment auditores. Apud Homerum 10. Iliados: Is, qui aliò, ad axplorandum quid agatur, mittitur, voce Epiſcopi ſignificatur. Apud Indos Epiſcopi fuerunt, quorum erat videre, quid in quaq; regione fieret, vt cognita ad magiſtratum referrent. Fuit & Atticus magiſtratus Epiſcopus, hoc eſt, prætor, qui mittebatur ad ius dicendum, in ea oppida, quæ ſub ditione Athenienſium erant. Ciceroni ad Atticum Epiſcopus eſt, ad quem delectus & negotij ſumma refertur. Andromacha apud Homerum, Hectorem vocat Troiæ Epiſcopum, hoc eſt, defenſorem & præſidem. Atq; hæc ſignificata aptè transferuntur ad eos, quos hodiè vocamus Epiſcopos. Hi enim mittuntur aliò, ad explorandum quid & quomodo agatur, in ijs parochijs, quæ ſuæ fidei ſunt commiſſæ.

Penes hos ius dicendi autoritas eſt, iuxta verbum expreſſum, & piæ diſciplinæ regulam: idq; in ijs diœceſibus, quæ ipſis commiſſæ ſunt.

Ad hos delectus & negotij summa pertinet. Hi sunt defensores & præsides Ecclesiarum, sed nequaquam ἀνυπεύθυνοι. Debent enim summo Monarchæ Christo rationem suæ administrationis reddere.

OECONOMI, idq; mysteriorum DEI dicuntur, 1. Corinth. 4. Sic vos existimet homo vt ministros Christi, & œconomos mysteriorum DEI. PRIMVM Paulus hîc Euangelij præcones, ministros appellat. DEINDE ministerij genus exprimit, cum eos œconomos vocat, idq; mysteriorum DEI: quo significatur, non latiùs patere eorum officium, quàm vt mysteria Dei dispensent: hoc est, quæ Dominus illis mandauerit, de manu, quod aiunt, in manum tradant, non autem quod ipsis libitum fuerit. Et quia œconomi suorum Dominorum claues habent, vt pro arbitrio Dominorum claudant & aperiant, dicuntur ministri verbi claues à Domino accepisse, quibus clauditur & recluditur regnum cœlorum, quod hac fit ratione. Quando prædicatur Euangelium pœnitentiæ & remissionis peccatorum per Christum, applicant œconomi DEI vnam clauem, qua aperitur regnum cœlorum. Quòd si illi qui audiunt verbum, adhibent verbo fidem, accedit etiam clauis altera. At si auditores fidem non adhibent, dicuntur œconomi claudere regnum cœlorum, iuxta dictum: Qui

non

non crediderit condemnabitur. Hæc clauium Ecclesiæ spiritualis potestas est, de quibus posteà rursus dicentur plura.

ARCHITECTI, 1. Corinth. 3. Tanquam sapiens architectus fundamentum posui, secundum gratiam DEI mihi datam, alius autem super ædificat. Porrò vnusquisq; videat quomodo ædificat. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter hoc, quod positum est, quod est IESVS CHRISTVS.

Hæc collatio tria docet. Christum esse fundamentum: Ecclesiam esse ædificium: ministros verbi esse architectos.

Hi ergò monentur, ne extra fundamentum ædificent, sed omnia ad normam fundamenti exigant. Proindè hîc non solùm dignitas ministrorum verbi officium indicatur, verùm etiam ædificandi modus.

LVX MVNDI, Matthæi 5. Vos estis lux mundi. Etsi autem omnes conuersi, & luce cœlestis doctrinæ illuminati, filij lucis dicuntur, & iubentur lucernas ardentes manibus gestare, ne errent in tenebris: tamẽ quia præ alijs lucere debent ministri Euangelij, tribuit eis Christus hoc elogium, quibus & præcipit, vt suam lucem sinant lucere. Sic luceat, inquit, lux vestra, coram hominibus. Est autem lux doctrinæ, & lux morum: vtraq; lucere debet in ijs, qui legitimi ministri haberi volunt.

SAL TERRÆ: Hic titulus ſignificat munus miniſtrorum verbi eſſe ſalire terram: quia ſcilicet, nihil niſi inſipidum habent homines, donec ſale doctrinæ cœleſtis conditi fuerint. Caueant ergò miniſtri verbi, ne ipſi inſulſi ſint, qui alios ſalire ſale doctrinæ & vitæ debent. De ſalis metaphora ſuprà dictum eſt.

PISCATORES HOMINVM, Matth. 4. Sequimini me, faciam vos piſcatores hominum. Rete & verbum, piſcatio & prædicatio, piſcatores & prædicatores, mare & mundus, inter ſe analogiam habent.

Vt rete multas maculas habet: ita verbum multa teſtimonia & exempla.

Vt in piſcatione capiuntur magni & parui piſces: ita prædicatione ſapientes & inſipientes, nobiles & ignobiles, diuites & pauperes, conuertuntur ad Deum.

Vt piſcatores tota laborant nocte, vt capiant piſces: ita miniſtri Euãgelij toto vitæ tempore conabuntur homines adducere Chriſto.

Vt mare eſt procelloſum, & ſæpè piſcatoribus minus propitium: ita mundus non ceſſat miniſtris Euangelij negocium faceſſere.

Admoneantur itaq; miniſtri Euangelij, & ſummæ induſtriæ in officio adhibendæ, & periculi à fluctibus mundi: ſed nihilominus retia ſua iaciant in nomine Chriſti. Is enim faciet vt piſcatio non ſit futura inanis.

SEMI-

SEMINATORES ET AGRICOLÆ, Hic titulus de quatuor admonet. PRIMVM, quòd homines comparentur agro. SECVNDVM, quòd verbum Dei ſeminis rationem habeat. TERTIVM, quòd ſeminatores & agricolæ ſymbolicè prædicatores notent. QVARTVM, quòd ſeminis vis & incrementum, hoc eſt, verbi Dei & efficatia, à Deo ſit. Vt enim agricola perfunctus eſt ſuo munere, poſtquam in terram iecit ſemẽ, & non poteſt facere, vt ſemen fructum ferat: ita verbum prædicatum non fert fructum, niſi diuinitùs rigatum fuerit aquis cœleſtibus. Et vt agricola debet terram ſubigere, ſtercorando, arando, occando, plantando: ſic & res ſe habet miniſtrorum. Debent enim corda hominum legis prædicatione arare, & aptare ad recipiendum ſemen cœleſte.

PRESBYTERI, hoc eſt, ſeniores. Hic non tàm ætatis quam honoris & ordinis titulus eſt. Monentur igitur hac appellatione præcones verbi, vt iuuenilem inconſtantiam & leuitatem fugiant, & eam ſectentur grauitatem, quæ poterit ipſis autoritatem apud populum conciliare.

PASTORES deniq; viſitatiſsimè in ſcripturis dicuntur miniſtri verbi: quemadmodum etiam rectores rerumpublicarum apud Prophetas & Homerum. Hæc appellatio & officium, & curam, quæ varia & multipex eſt, &

I 5 condi-

conditionem eorum, qui Euangelium audiunt, exprimit.

OFFICIVM, eſt paſcere gregem Chriſti pabulo cœleſti, quod eſt verbum DEI.

CVRA, eſt ne vel à lupis rapiantur oues, vel morbis infeſtentur, ſed vt & tutæ ſint in ouili, & ſanæ: hoc eſt, minimè infectæ veneno peruerſæ doctrinæ, aut labe morum prauorum.

Conditio auditorum verbi, ſimilitudine ouium indicatur, quarum aliæ alijs implicantur incommodis. Quælibet enim ſuos patitur hoſtes, ſuas inſidias, ſua certamina. Hanc vepres, ſpinæ, ſenteſq; dilacerant. Hanc æſtus vrens, hanc bruma rigens diſcrutiant. Hæc infixa eſt in limo profundi. Hæc ex altis rupibus præceps ruit. Adhæret huic veterna ſcabies. Alteri contagioſa ſocietas morbum affricat. Sicq; faſcinatio morbidarum tranſit in teneriores agniculos.

An non hîc actum eſt de ouibus, niſi peritia paſtoris & cura ſuccurrat?

Non aliter ſe habet res in cœtu hominum, audientium vocem Euangelij. Hic opinionum varietate veluti laceratur. Hunc tentàtiones tranſuerſum agunt: alius impatientia frangitur: nonulli immerſi voluptatibus hærent: non pauci quotidiè in noua ruunt flagitia: ſunt qui aſſuetis peccatis ita induruerunt, vt ab

eis liberari non posſint. Nam vt Auguſtinus ait, Natura & conſuetudo, hæc duo coniuncta robuſtiſsimam faciunt & inuictiſsimam cupiditatem. Multi prôh dolor, aliorum inficiuntur contagine, atq; ita morbus peruadit etiam in pueros, qui ſtatim cum lacte parentum vitia imbibunt.

Cùm ergò tanta ſit ouium Chriſti infirmitas, oportet ſanè haud ſegnem eſſe paſtorem, qui his omnibus malis peritè medebitur. Neq; quiſquam fideliter præfici ouili Chriſti poterit, niſi qui his malis profligandis totis viribus, nocte dieq;, voce, exemplo, & precibus laborat.

Incumbit profectò bono paſtori, non ſolùm vt oues aggreget, ſed etiam vt lupos abigat. Quid enim profuerit Euangelij vocem interdum proferre, ſi ad manifeſtas Sathanæ impoſturas conniueat paſtor.

Sed vnde paſtori tanta alacritas, vt huic tàm difficili & periculoſæ ſe committat functioni? Vnde tàm ſerium paſcendi oues Chriſti ſtudium? Profectò qui curam ouium Chriſti in ſe recipit, nō impulſus vera cauſa, quæ ſola conſtantem, laborioſum, & alacrem inſubeundis tot pro ouibus Chriſti moleſtijs reddere poteſt, non ſolùm deficiet pertæſus moleſtiæ, verum etiam cura ouium abiecta ſe ipſe potiùs curabit quàm oues: quemadmodum multi qui de paſto-

pastorum titulo gloriantur, hodiè faciunt.

Quænam ergò est sola illa causa, quæ hanc diligentiam pastori parit? Amor principis pastoris nostri Domini Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro ouibus suis. Hîc enim, vt est Ioannis 21. Petro dicit: Amas me. Et respondet: Amo te. Eiq; refertur: Pasce agnos meos. Et hoc iterùm, & hoc tertiò: significans neminem aptum esse ad pascendas oues Christi, nisi qui Christi amare ducatur. Hinc Augustinus: Sit amoris officium, pascere Dominicum gregem, si fuit timoris indicium negare pastorem. Qui hoc animo pascunt oues Christi, vt suas velint esse, non Christi, se conuincuntur amare, non Christum: vel gloriandi, vel nominandi, vel acquirendi cupiditate, non obœdiendi & subueniendi, & DEO placendi charitate. Contra hos ergò vigilat toties inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Iesu Christi. Nam quid est aliud, diligis me, pasce oues meas, quàm si diceretur: si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas, & sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam, dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua, ne sis in eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa, seipsos amantes. Et paulò pòst: Non ergò nos, sed ipsum amemus, & in

in pascendis ouibus eius, ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra quæramus.

Habes ex Christi dictis, & ex Augustini verbis quæ causa impellere sola potest & debet pastorem, vt rectè faciat officium. Hæc causa amor Christi est: hic amor, vt idem Augustinus ait, in tàm magnum debet spiritualem crescere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem, quo mori volumus, & quo cum Christo viuere volumus.

Ex his etiam pulchrè licet colligere, in quo conueniant, & in quo discrepent pastor & mercenarius.

Conueniunt primùm in vocatione. Nam vt pastor legitimam vocationem habet: ita & mercenarius. Deinde conueniunt in doctrina. Vterq; enim verbum Dei docet. Et Augustinus ait: Mercenarij Christum prædicant, & per eos vox Christi auditur, & sequuntur oues non mercenarium, sed vocem pastoris per mercenarium. Audite (inquit Augustinus) mercenarios ab ipso Domino demonstratos. Scribæ (inquit) & Pharisæi, super cathedram Mosi sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite. Quid aliud dixit nisi per mercenarios vocem pastoris audite? Sedendo enim cathedram Mosis, legem Dei docent, ergò per illos Deus docet: sua verò illi si velint docere, nolite audire, nolite facere. Certè enim

tales

tales ſua quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.

Proinde communia hæc duo habent paſtor & mercenarius, vocationem & doctrinam.

In quo ergò differunt paſtor & mercenarius? In quatuor ſunt diſsimiles. In cauſa, in ſtudio, in vita, in periculo.

IN CAVSA. Paſtor enim amore ardenti Chriſti & gloriæ regni ipſius, impellitur ad paſtoratus officium, & perpetuò eo amore ardet, nihil magis habens in votis, quàm vt principi paſtori gratificetur. Mercenarius verò interdum fortè amore Chriſti tangitur, ſed tepido admodum, magis autem aliꞁs mouetur emolumentis.

IN STVDIO. Paſtoris cura tota hûc incumbit, vt Chriſto quærat oues, vt Chriſto quærat gloriam, vt Chriſto quærat lucra. Mercenarius verò ſibi quærit oues, etſi voce Chriſti, ſed oues tamen ipſum non ſequuntur, ſed paſtorem Chriſtum ſibi quærit gloriam, ſibi quærit lucrum.

IN VITA, Paſtoris vita eſt doctrinæ exemplar. Paſtor dicit: Imitatores mei eſtote, ſicut ego Ieſu Chriſti. Etſi autem nemo eſt tàm iuſtus, quin ſepties in die cadat: tamen ἀνέγκλητον eſſe oportet paſtorem, vt illi nullum crimen obiꞁcere poſsis. Format igitur ſemper mores ſuos ad regulam verbi, vt non tantùm voce doceat, ſed etiam vita & moribus.

Sic

Sic sancti Patres fecerunt: sic hodiè faciunt, qui verè DEVM timent. Sunt humiles, sunt iusti, sunt modesti, sunt temperantes, sunt hospitales, sunt mansueti, sunt graues, benè præsunt familiæ, sunt liberales, & alijs ornati sunt virtutibus, quas Paulus scribens Timotheo, requirit in Episcopo seu pastore.

Contra verò mercenarius dicit: facite sicut doceo, nolite facere sicut ego facio. Noui quendam insulsum hominem, qui istam vocem sæpè suis inculcauit auditoribus.

Mercenarij vt plurimùm sunt elati, semper auari, turpi lucro deditis, intemperantes, superbiam animi luxu vestium produnt, & multis alijs laborant vicijs. Quare doctrinam eorum audiamus, ac vitam fugiamus. Cœlum ædificant voce, vita infernum.

IN PERICVLO. Pastor opponit se lupis, vigilat & obseruat, ne fures veniant, & furentur. At mercenarius viso lupo fugit, quia mercenarius, & oues ad ipsum non pertinent.

Verùm hîc non immeritò aliquis obijciat, An non Christus interdum fugit? An non mandauit discipulis suis: Cùm persecuti vos fuerint in vna ciuitate, in aliam fugite? An non Paulus ipse fugit, demissus in corbe per murum?

Iam cùm certum sit nec Christum mercenarium fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est

eſt vt non de quauis fuga intelligendum ſit, quod Dominus de fuga dicit.

Sciendum itaq; eſt, quòd ſit fuga corporis, & fuga animi. Illa interdum licita eſt, hæc nunquam.

Sed quænam animi eſt fuga? Cùm aliquis ab officio præſtando fugit. Et hæc fuga quadruplex eſt, iuxta quadruplicem inuaſionem lupi, in ouile Chriſti. Nam quicunq; verbi miniſter, vlla de cauſa ſe non opponit ſophiſticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocriſi: is mercenarius eſt, & non paſtor.

Paſtor enim verus primùm opponit ſe ſophiſticæ, defendendo veram doctrinam, & reprehendendo, confutandoq; falſam. Sed mercenarius ad hanc lupi inuaſionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare vel conniuet ad falſam doctrinam, vel ſaltem vt deberet non reprehendit. Quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore, ſed animo, quia officium deſerit.

Secundo, Bonus paſtor opponit ſe tyrannidi, cùm voce, tùm precibus. Mercenarius verò tyrannis adulatur, & vitia virtutis larua induit, quo nihil vſitatius eſt.

Tertio, Bonus paſtor opponit ſe flagitijs graſſantibus, accuſando & excommunicando eos, qui ſuis moribus peruerſis Eccleſiam

am offenderunt. Contrà mercenarius de ſua ſolicitus quiete,ne hiſcere quidem audet. Qua quidem ratione fugere dicitur.

Sed fortè aliquis talis mercenarius obijciet: Ecce hîc ſum, non fugi,reſpondet Auguſtinus: Quia tacuiſti,fugiſti:tacuiſti,quia timuiſti.

QVARTO, Bonus paſtor opponit ſe hypocriſi, quando laruam externam hypocritarum detrahit, & oſtendit quàm turpis ſit facies peccati. Sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odia incurrat.

De fuga corporis dico, quòd interdum ſit licita, vt antea præcepto Chriſti & exemplis oſtenſum eſt: Idq; tùm demùm, ſi tyranni perſequuntur aliquem, & inſidiantur vitæ eius. Hîc licet pio paſtori fugere manus tyranni, vt poſteà, ſi id fieri poteſt, reuerſus, magis proſit viuus, quàm mortuus prodeſſe potuiſſet.

Illicita autem fuga, eſt quæ vel priuatæ ſecuritatis cauſa ſuſcipitur, vel difficultatis tædio attentatur, vel maioris quæſtus gratia arripitur. Breuiter: Omnis fuga,quæ non habet cauſas,quas licitæ fugæ eſſe diximus, cenſenda eſt.

Hinc etiam colligi poteſt, quantùm ab his differant fures & latrones. Hi nec vocati ſunt, nec doctrinam afferunt. Fures partem doctrinæ occultant, latrones additionibus ſuis trucidant.

dant. Verùm si breuiùs discrimen memoriæ causa placet, hoc accipe. Pastor quærit quæ Christi sunt: mercenarius quærit quæ sua sunt. Fur occultat. Latro spoliat. Lupus rapit ac dilaniat.

Postquam autem ostendimus (propositis quibusdam titulis, quibus insigniuntur pastores in Scripuris sanctis) quàm augustum sit postoris officium, & in qua re sit in genere positum, ac inde descendimus ad monstranda discrimina inter pastorem,&mercenarium,vt hoc pacto per collationem inquireremus, quantam pastoris curam esse pro ouibus Christi oporteat, qui summi pastoris ardenti more inflammatus, salutem ouium sibi commissarium, acgloriam Dei & non suam quærit: accedamus ad id quod proposuimus, ac pascendi oues Christi artem & eius partes expendamus.

Quò autem id fieri possit commodius, PRIMVM in genere ostendam quid sit pascere.

DEINDE, partes quibus continetur pascendi ratio enumerabo, atq; easdem explicabo.

Quid ergò est pascere? Hoc nihil aliud est, quàm homines verbo vitæ alere & reficere. Sicut enim terrenus pastor suas oues pabulo pascit terreno,ac fomentis reficit: ita spiritualis pastor suas oues pabulo pascit spirituali, ac fomentis spiritualibus fouet.

Verùm

Verùm quia hoc in genere dictum obſcurius eſt, explicatius per partes idem declarabo, vt res euoluta & explicata melius iudicari poſsit.

Partes itaq;, quibus continetur paſcendi ratio, ſunt hæ.

I. Docere gregem Chriſti verbum Dei.
II. Miniſtrare illi Sacramenta.
III. Regere ipſum diſciplina.
IIII. Precari pro grege.
V. Curam pauperum habere.
VI. Formam gregis eſſe

Hæ partes, vt officium paſtoris indicant: ita illuſtre diſcrimen conſtituunt inter miniſtros Euangelij, & gubernatores rerumpublicarum, vt non ſit opus multis, ad explicandum diſcrimen, inter politicum magiſtratum, & paſtorem Eccleſiæ. Quod tamen diſcrimen cum de poteſtate paſtoris dicendum erit, clarius cernetur.

DE DOCTRINA.

IN hac prima paſcendi parte, quæ continet pabulum præcipuum ouium Chriſti, quod eſt ipſiſsimum verbum Dei, quædam veluti elementa (ex quibus docendi ratio componitur) proponam, & declarabo.

Sunt autem hæc:

PRIMVM. Quænam ſit doctrina, qua paſtor veluti ſpirituali pabulo oues CHRISTI paſcet.

SECVNDVM. Qua perſpicuitate & ſimplicitate eadem doctrina ſit proponenda, ne fruſtrà in aërem abeat.

TERTIVM. Quæ ſit recta doctrinæ ſectio, ſiue orthotomia verbi.

QVARTVM. Quid ſit fugiendum paſtori inter docendum.

QVINTVM. Qualisnam improbatio falſæ doctrinæ in paſtore requiratur.

Quænam eſt ergò doctrina, qua veluti pabulo quodam ſpirituali paſtor ſuas oues paſcet? Hæc doctrina eſt in libris Moſis, & in Prophetarum, Apoſtolorum & Euangeliſtarum ſcriptis comprehenſa. Hæc enim ſola habet teſtimonium infallibile, quod ſit à Deo profecta. Quicquid eſt præter hanc doctrinam, non eſt vt neceſſarium proponendum Eccleſiæ DEI. Quicquid pugnat cum hac doctrina, ipſiſſimum virus Diaboli eſt, qui primos noſtros parentes in paradyſo decepit.

Huius doctrinæ Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis comprehenſæ, & certam demonſtrationem de eius veritate, & ſolidum σύσημα, ſeu corpus, tenere paſtorem oportet. Illa faciet, vt paſtor non fluctuet, opinionibus Mahome-

Testimonia de veritate verbi:

hometicis, Iudaicis & Epicureis. Hoc efficiet, vt doctrinam certis capitibus comprehensam teneat, ac quoties opus est, ad ista capita confugiat.

Demonstratio doctrinæ Ecclesiæ, nititur duobus certissimis principijs, quorum prius externum, posterius internum appellare soleo.

Externi testimonij partes sex sunt:

*P*RIMA. Patefactio diuina multiplex in qua voce Dei hæc doctrina sæpè est proposita ac repetita.

*S*ECVNDA. Operatio miraculorum, hoc est, operum, quorum autor creatura esse non potuit, sed solus DEVS. Hæc miracula addita sunt doctrinæ velut authentica quædam sigilla, quorum κορυφαῖον fuit missio Spiritus sancti in die Pentecostes, qua veritas Euangelij Christi cofirmata est.

Hîc vtile fuerit pastori omnia miracula, quæ in veteri & in nouo Testamento edita sunt, memoria tenere, vt ea rectiùs applicare ad vsum, quoties res postulare videtur, possit.

*T*ERTIA. Euentus Prophetiarum. Deus quos vocauit immediatè ad ministerium in veteri Testamento, ornauit dono edendi miracula, vt ea essent testimonium diuinæ vocationis. Quando enim euentus respondebat Prophetijs, conuincebantur homines de veritate DEI.

Daniel doctrinam pœnitentiæ & remisſionis peccatorum propoſuit Chaldæis, quam DEVS præſentibus auditoribus confirmauit liberatione Prophetæ miraculoſa à ſpecu Leonum: & eandem poſteritati commendauit euentu Prophetiarum de quatuor Monarchijs.

Sic prophetia Iacob de ſceptro Iudæ certificat nos de tempore, quo naſci debuit Mesſias.

Diligenter itaq; paſtor cum Prophetijs conferat euentus, Quos cùm videt reſpondere Prophetijs, certum teſtimonium habet quod verbum, quod huiuſmodi Ptophetæ docuerunt, habeat ipſum DEVM autorem.

QVARTA. Conſenſus omnium doctorum Eccleſiæ, qui habent diuinitùs teſtimonium ſuæ vocationis. Quales ſunt, Moſes, Prophetæ, Helias, Helizeus, Eſaias, Ieremias, &c. Chriſtus qui à prima promiſsione, elapſis ferè 4000. annis venit, & Prophetias compleuit: & quæ Moſes veluti breuibus aphoriſmis complexus eſt, quæq; Prophetæ longioribus concionibus explicârunt, ipſe clariùs docuit, & Apoſtolis ſuis, quorum vocatio multis miraculis eſt confirmata, tradidit. Hic conſenſus manifeſtè conuincit animos noſtros de veritate doctrinæ, quæ ſonat in noſtris Eccleſijs.

QVINTA. Duratio Eccleſiæ, in tot & tantis furoribus Diabolorum & hominum.

Hûc

Hûc Christi dictum accommoda: Portæ inferorum non prævalebunt adversus eam. Hanc promissionem cùm eventus comprobet, satis convincimur de doctrinæ certitudine.

Sexta. Cruenta victoria plurimorum martyrum, qui hanc doctrinam suo confirmaverunt sanguine, atq; ideò dicti sunt martyres, hoc est, testes.

Internum principium, per quod demonstratur veritas doctrinæ religionis nostræ, est arrhabo spiritus in cordibus piorum, qui obsignat doctrinam.

Hæc demonstratio est doctrinæ Ecclesiæ, quæ sæpè & seriò cogitanda pastori est, atq; alijs commendanda sæpiùs.

Porrò huius doctrinæ *σύσημα* quoddam, & veluti corpus, tenere pastorem oportet, quod huic capiti subijci debet.

Quemadmodum propter peccatum homines (qui ad imaginem Dei creati fuerunt, à Deo damnati, à reatu per fidem Christi liberantur: ita liberati Deum vero cultu in hac vita, in societate Ecclesiæ, colere debent, quò tandem resuscitatis corporibus immortalitate donentur.

Ad hoc caput totum doctrinæ corpus referendum est, & aptè distribuenda sunt membra huius corporis, & singula suis locis collocanda.

Deinde ſingulorum membrorum veluti anatomia quædam inſtituenda eſt, quæ conſtabit methodo didaſcalica, nunc ſimplici, nunc compoſita. Singulorum definitiones, diuiſiones, deſcriptiones, exemplaq́; teneantur, vnà cum aliquot illuſtribus de ſingulis membris ſcripturæ pronunciatis.

Hoc corpus cùm paſtor ſibi parauit, facilè erit, cùm vſus poſtulat, inde docendi materiam petere.

Huius corporis membra, quotidiana lectione fouenda, & veluti alenda ſunt: quò creſcant in vtilem magnitudinem. Et quæcunq; faciunt ad complementum huius corporis, ſuis locis ſunt ſignanda, vt inde peti poſsint, quoties res poſtulauerit.

Poſtquam paſtor hoc doctrinæ corpus inſtructum habet, proximo loco, qua perſpicuitate & ſimplicitate ſit inſtituendus populus, obſeruandum eſt. Hîc ſi paſtor ſibi gloriam Dei, & ædificationem Eccleſiæ propoſuerit, vtili perſpicuitati & ſimplicitati operam dabit. At qui contrà faciunt, & ſuam quærunt gloriam, pompam orationis & ἐυμορφίας λόγων ſectantes, conantur κοινὰ καινῶς dicere, quò apud imperitos in maiori ſint precio. Vt igitur paſtor ſolius DEI gloriam quærat, & ædificationem Eccleſiæ ſpectet, omninò neceſſarium eſt.

Perſpicuitatis hæc præcepta ſint:

Primùm,

Primùm, ſummam rerum, de quibus dicturus eſt, paſtor eruditè comprehenſam, auditoribus proponat.

Deindè, hanc ſummam partiatur in partes.

Tùm, partium particulas apud ſe diſponat, ne memoria excidant.

Singula confirmet dictis & exemplis, ſimilibus & contrarijs.

Poſthæc colligat rurſus ſummam, oſtendat doctrinæ vſum ac commendet.

Simplicitas requirit, vt rem ſæpiùs eandem inculcet, eadem ijſdem verbis ſemper tradat, quantum quidem id fieri poteſt: ac hoc potiſsimùm requiro in doctrina Catechiſmi, quæ debet eſſe ſimpliciſsima.

In fine concionis repetat præcipua concionis membra, ac ea accommodet auditoribus, exhortando, conſolando, accuſando, monendo, prout intellexerit opus eſſe. Etſi autem hæc doctrinæ accommodatio vtilis eſt in tota concione: tamen eius proprius locus in peroratione eſt.

Verùm quoniam fruſtrà docetur voce hominis, niſi Spiritus Dei corda audientium mouet, Paſtoris eſt ante concionem, non ſolùm populum hortari ad preces, verùm etiam ſe proſternere coram Deo, & petere vt ſibi adeſſe velit, & ſuam vocem, ac verba moderari, in

auditorum ſalutem. Poterit autem hac formula vti.

FORMVLA PRECANDI QVA PASTOR VTI POTEST CONCIONATVRVS.

O DOMINE IESV CHRISTE, qui perditas tuas oues precioſo ſanguine redemiſti, paſce quæſo, oues tuas pabulo verbi tui, ac refice fontibus ſalutaris doctrinæ tuæ, da mihi intellectum verbi tui, pone verba tua in ore meo, & adde illis virtutem, vt eis paſcantur oues tuæ. Da ſoli nomini tuo gloriam, AMEN.

Iam quæ ſit doctrinæ recta ſectio, ſeu orthotomia verbi, breuiter explicandum eſt.

Paulus ſcribens Timotheo, vult Epiſcopum ὀρθοτομεῖν, hoc eſt, rectè ſecare verbum veritatis. Nam quemadmodum medicus, non cuiuis morbo adhibet quodlibet remedium, ſed pro ratione morbi remedium temperat & accommodat: ſic ſingularis prudentia acquiritur, in verbi Dei accommodatione. Nam alij alijs vicijs laborant, & non eiſdem malis omnes premuntur. Si hîc promiſcuè omnia fiant, quid boni ſperandum?

Chriſtus legiſperito non ſentienti peccatum ſuum, legem proponit, dicens: Si vis ad

vitam ingredi, ſerua mandata. Alij dicit: Si vis perfectus eſſe, vade & vende quæ poſsides, & da pauperibus, &c. Phariſæis & Scribis dicit: Væ vobis Scribæ, Phariſæi, Hypocritæ, &c. Sentientibus peccati ſui molem dicit: Hûc omnes qui laboratis & onerati eſtis.

Hanc prudentiam in ſecando verbo veritatis, qui non adhibet, operam ludit. Aliter enim agendum eſt cum ſecuro hypocrita, aliter cum afflicto peccatore, aliter cum flagitioſis, aliter cum honeſtè viuentibus, aliter cum ignaris Euangelij, aliter cum doctis Euangelij, aliter cum deſperantibus, aliter cum firmis, &c. De hac ergò orthotomia, iam præcepta quædam ſubijciemus.

Omnis cum quo paſtor aget, aut eſt docendus aut mouendus.

Si eſt docendus, aut eſt ſapiens, & doctus, iuxta mundum: aut ſimplex, & rudis. Vterq; aut tangitur ſenſu peccati, aut tumet ſua iuſtitia.

Si mouendus eſt, aut eſt doctrinæ hoſtis, aut doctrinam publicè profitetur. Si doctrinam profitetur, aut alacrior eſt in curſu, aut ſegnior, aut eſt hypocrita, aut malè viuit, aut premitur aliqua cura, idq; vel animi, vel corporis.

Pro hac auditorum diuerſitate, doctrina accommodata eſt: & facile eſt videre, quòd

quòd ſi quis apud hos eadem docendi forma vteretur, perinde faceret, ac ſutor, qui ad vnam formam pueris & ſenibus, magnis & paruis, calceos pararet.

Quomodo ergò ſingulis, horum generum doctrina adhibenda ſit, conabor oſtendere.

Si itaq; docendus à paſtore eſt aliquis, ſpectandum eſt, vt dixi, an ſit ſapiens & doctus iuxta mundum: qui ſi fuerit docilis, & ſua ſponte docenti credit, expoſitione eſt informandus in ijs, in quibus doceri cupit. Sic Nicodemus qui ad Chriſtum noctu venit, cupiens de ſalute ſua doceri, expoſitione potiſsimùm inſtruitur à Domino, vt habetur Iohannis 3.

At ſi docilis non fuerit, hoc eſt, ſi ſe doctrinæ opponit, occupante animum contraria ſententia, argumentatione eſt conuincendus.

Hac forma docendi vſus eſt Paulus, docens Romanos & Galatas, Homines ſola iuſtificari fide.

At ſi docendus eſt ſimplex & rudis, meliùs exemplis trahitur, & parabolis allicitur, quàm Syllogiſmis impellitur.

Chriſtus docturus rudem populum, quæ ſit iuſticia hominis coram Deo, & qualenam ſit iuſtificati officium ergà proximum, proponit parabolam de quodam qui debuit Domino ſuo decem millia talentorum, cui cum non haberet quod ſolueret, petenti tota ſumma eſt

condo-

condonata. Sed posteà cum idem durus & crudelis sit repertus aduersus conseruum, reuocatur ad pœnam.

Hæc parabola simplicissimè docet, quòd iusticia Christiana sit remissio peccatorum, & acceptatio diuina gratuita. Quæ remissio tùm demùm impetratur, quando peccator prosternit se coram Deo, & petit ex fide condonationem. Deinde crudelitas in conseruum docet, quòd iustificatus debeat diligere proximum, studere innocentiæ, ne ingratus reuocetur ad pœnam.

Si docendus tangitur sensu peccati, & luctatur cum desperatione, exemplo Christi mox informandus est de gratia, & Scripturis & exemplis ostendendum, quòd omnes fugente ad Christum in eo vno habeant remissionem peccatorum. Et potest pastor huiusmodi vti formula.

Mi frater, sentis onus peccati, quod sanè graue est. At Christus venit, & tuum peccatum suis humeris imposuit, &c. Sed de hac re alio loco.

Si tumet quis iusticia legis, non est Euangelium ei proponendum: priusquam fulmine legis fuerit prostratus. Qui enim aut pœnitenti proponit minas, aut tumenti fiducia sui, proponit iusticiam Euangelij, perinde facit, ac si quis medicinam paratam oculis, apponeret pedibus

Sdibus: & contra eam, quæ esset parata pedibus, affricaret oculis. Qui sanè meritò ab omnibus deridendus esset.

Hactenus docendi via. Sequitur de mouendi modis.

Hostes doctrinæ terrendi sunt comminationibus, exemplis & collationibus.

COMINATIONIBVS agit Christus, dum Pharisæis væh, væh, Matthæi 23. toties inculcauit.

EXEMPLIS Lucæ 13. vbi impœnitentibus proponit exemplum eorum, super quos cecidit turris. Nisi, inquit, pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

COLLATIONIBVS contrariorum exemplorum, vt Christus cum proponit exempla Epulonis & Lazari, &c.

Qui doctrinam profitetur, & est in cursu alacrior, hortatione est incitandus, vt magis magisq; abundet, & in cursu non deficiat. Ostendat pastor coronam propositam esse legitimè currenti. Multa huius sancti cursus exempla recitet. Præterea moneat, vt diligenter sibi in cursu caueant à tribus hostibus, Diabolo, mundo, propria carne.

DIABOLVS insidiatur currentibus varij modis, sed repellendus est gladio spiritus, quod est verbum Dei.

MVNDVS insidiatur sua vanitate, sed hæc

hæc ad meditationem cœleſtium bonorum euaneſcet.

CARO varijs illecebris curſum impedire nititur, ſed ſpiritus imperio eſt ſubigendus.

Breuiter, aduerſus omnes hoſtes, qui currentes impedire volunt, fortiſsima turris eſt nomen Domini, ad quam confugiet iuſtus & ſaluabitur.

Si in curſu quis ſegnior fuerit, ſtimulis excitandus eſt, exemplis vrgendus, turpitudine corporis, & ſegnitiei commouendus, collatione currentium pro aſſequendo brabio marceſſibili & perituro, & currentium pro corona immarceſsibi. In hunc vſum propoſuit Dominus exemplum diſpenſatoris, & Paulus eorum qui in ſtadio currunt. Oſtendendum quod ceſſatio, aut ſegnities non multum à defectione differat.

Quare quotidiè magis magisq; excitandus eſt animus ad curſum. Sic futurum eſt, vt quæ in principio fuerunt difficiliora, conſuetudine fiant faciliora.

Hypocrita cùm mouendus eſt, detrahenda eſt ei externa larua, qua ſe oſtentat, & oſtendendæ internæ ſordes quibus fœtet. Et quoniam conſcientia hypocritæ eſt veluti ſopita, excitanda eſt flabello legis, & prouocanda ad tribunal DEI exemplo Ioannis Baptiſtæ & Chriſti.

Sunt

Sunt autem hypocritæ duriùs tractandi, propterea quòd hoc hominum genus securiùs sibi blanditur, ac se quodammodo titillat propriæ iusticiæ opinione.

Et quia maximè hærent hypocritæ in operibus externis, ostendendum est ijs quam procùl absint, cùm à legis iusticia, tùm à Christi. Illam habere non possunt, quia spiritualis est lex, illi autem carnales. Hac exciderunt, quia nemo iusticiæ CHRISTI particeps esse potest, qui suam tanquam reiectamentum non habuerit, quemadmodum diuus Paulus suo exemplo docet, Philip. 3.

Qui malè & flagitiosè viuunt, vt qui perpetuis heluationibus se dederũt, aut auarè rem agunt, aut libidinosè viuunt, aliter tractandi sunt.

Nam qui in horum numero est, vocandus est ad examen legis Dei, & ostendendum quàm apertè se opponat Deo.

Deinde comminationes legis sunt proponendæ.

Tertiò, ostendenda sunt exempla iræ Dei aduersus peccatores, quorum multi abrepti sunt in perpetuas pœnas, vt Cain, Saul, Achitophel, & infiniti alij.

Quartò, docendus est talis quòd frustrà glorietur de Christo, qui vitam in melius non commutat.

Quintò,

Quintò quod seipsum priuet benedictione Ecclesiæ & precibus.

Sextò, quòd vt proditor castrorum Christi, militet Sathanæ.

Septimò, quòd quò diutiùs differat pœnitentiam, eò sit difficilior.

Octauò, quòd subitò exardescat ira Dei, & quòd nesciat homo, quo momento & quo medio sit hinc tollendus, quòd peccatum vnum mox aliud suo pondere secum trahat.

Hæc sunt diligenter inculcanda flagitiosè viuentibus, idq; animosè & prudenter, exemplo Nathan Prophetæ, Heliæ, Baptistæ, Christi.

Qui putant satis esse vitia in genere arguere, vehementer errant, & officium non rectiùs faciunt, quàm medicus qui de morbis quidem multa facit verba, sed læsis membris medicinam non adhibet.

Et quia in hac re non parùm pleriq; ministri verbi peccant, excitandi sunt comminationibus Dei, qui minatur se sanguinem eorum, qui pereunt requisiturum à pastoribus, qui peccantes non arguerint.

Qui premuntur aliqua cruce, aliter tractandi sunt: idq; pro crucis diuersitate & eiusdem causis.

Vt autem hîc medicina rectè applicari posit, obseruanda sunt tria:

PRIMVM, quis sit ille, qui cruce premitur.

SECVNDVM, quid ſit quod premit, ſeu quale crucis genus.

TERTIVM, præſenti dolori ritè medicinam accommodare.

Qui premitur cruce aliqua, aut pius eſt, aut impius.

Si pius eſt, ſtatim indicata communi filiorumDei ſorte conſolationibus erigendus, confortandus ac fouendus eſt.

Ac primùm oſtẽdere oportet, malum iſtud non caſu, ſed voluntate Dei contigiſſe, iuxta illud: Non eſt malum in ciuitate, quod non operatur Dominus. Loquitur autem Propheta non de malo culpæ, ſed de malo pœnæ.

Deinde, oſtendat paſtor, quòd Deus promiſerit ſe affuturum iјs, qui ſub cruce ad ſe clamant, iuxta illud: Inuoca me in die afflictionis, & ego exaudiam te.

Quare paſtor hortabitur pium, & ad ſeriam inuocationem, vt Deus crucem vel tollat, vel leuet aliquo modo & mitiget, & ad conſtãtiam & patientiam, ne crucis acerbitate fractus abijciat confeſsionem.

Hûc addat ſanctorum exempla, quorum nullus ad huc fuit in mundo, qui morſum ſerpentis non ſenſit.

Poſtremò adiungat commonefactionem de cauſis crucis, & conferat exemplo Pauli,

præ-

præſentes ærumnas aut futuram gloriam, quæ reuelabitur ergà filios Dei.

Huiuſmodi conſolationibus erigatur pius, qui cum aliqua cruce luctatur. Et hoc ſit generale & catholicum remedium.

Sin impius fuerit qui affligitur, maiorem curam, vt in grauiori morbo, adhibere neceſſe eſt. Nam qui ſtatim impium hominem conatur erigere conſolatione, perinde facit ac is qui foris obducit vulnus, & intus relinquit ſaniem, vnde maius periculum imminet.

Quare paſtor bonus, vbi in impium & impœnitentem, qui affligitur aliquo malo incidit: omnium primùm fulmine legis huiuſmodi hominem dejiciat, nec priùs ceſſet, quàm is, cum quo agit, faſſus fuerit ſine hypocriſi ſuam impietatem, & iram Dei in ſe concitatam agnouerit, clamaueritq́; cum Manaſſe, ſe multis modis reum eſſe. Atq; ita producenda eſt foràs peccati ſanies, priuſquam foris medicina adhibetur.

Secundum, quod in conſolationibus ſpectandum dixi, eſt crucis genus. Niſi enim hoc diligenter expendatur, non poterit medicina peritè ſatis adhiberi.

Malum ergò quod premit, aut ſua culpa quis ſibi accerſiuit, aut aliena culpa illatum eſt.

Si quis autem ſua culpa ſibi malum accerſiuit vti infamiam, paupertatem, morbum,

exilium, mortem, &c. non ſtatim medicina eſt adhibenda, niſi fortè reus ſeriò peccatorum ſenſu tangatur. Tùm enim iſte peccati ſenſus magis, ſi videbitur opus eſſe, eſt excitandus, ac confirmandus verbo DEI. Deinde ad conſolationes deſcendendum eſt, hoc modo. Oſtendat paſtor in huiuſmodi cruce iudicium & miſericordiam Dei declarari.

Iudicium eſt, quòd Deus punit peccatum, quòd omninò rectum & iuſtum eſſe fatebitur reus. Ideò dicit Chriſtus: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat.

Miſercordiæ teſtimonium eſt, quòd Deus caſtigat errantem. Nam ideò hoc fit, vt conuertatur, iuxta illud 1. Corinth. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Hoc iacto fundamento in animo eius, qui ſua culpa crucem ſibi accerſiuit, adhibendi ſunt loci conſolationum, de quibus modò memini.

At ſi vel hypocrita fuerit qui cruce premitur, aut alioqui impius, tantiſper maledictione legis & declaratione iræ Dei eſt dejiciendus, donec & peccati ſui atrocitatem agnouerit, & illud ſibi ex animo dolere confeſſus fuerit. Quod ſi eò lege Dei & minis iræ diuinæ adigi nequit, non eſt margarita projicienda ante porcos neq; ſanctum dandum canibus.

Verùm ſi perductus fuerit reus in ſui cognitio-

gnitionem, & vero doloris ſenſu ob peccatum admiſſum tangatur: tùm demùm arte medicina adhibenda eſt, & exponenda ſunt ordine hæc tria: Lapſus, pœna, & finis vtriuſq;.

Lapſum ex eo primùm proueniſſe docendus eſt, quòd timorem Dei abiecerit. Hoc oſtendi poteſt ex primo ad Romanos capite. Deinde docendus eſt, quòd abiecto timore Dei, faciliùs in ipſum tanquam in inermem, inſidiæ Diaboli, caro, & improbitas mundi præualere potuerint.

His cauſis lapſus indicatis & confirmatis pœnam oſtendere oportet, nequaquam parem eſſe peccato commiſſo, ſed eſſe tantum teſtimonium duarum diuerſiſsimarum rerum, nimirùm iræ Dei, & eiuſdem paterni fauoris & clementiæ. Iræ quidem, ſi non egerit reus pœnitentiam, & non ſciuerit ſe corrigi ferula Dei. Paterni verò fauoris, ſi correptus emendetur plaga, & ad pœnitentiæ portum confugerit.

Finis poſtremo loco excutiendus eſt, cùm lapſus, tùm pœnæ: lapſus quidem, vt poſthac homo ſit cautior: pœnæ verò, quòd ſingulari conſilio Dei (cum interim multis impijs & ſceleratis parcitur) ſit caſtigatus, non vt pereat, ſed habeat pacatum teſtimonium paterni fauoris ergà ſe.

Verùm quia hoc difficiliùs perſuadetur laboranti ſub cruce, teſtimonia & exempla ex

verbo Dei clara & perſpicua, producenda ſunt.

I. Corinth. 11. dicit Paulus: Nos rebus aduerſis à Domino corripi, ne cum hoc mundo damnemur. Ecce finis crucis hîc ſtatuitur, ne damnemur: ſi ſcilicet admoniti cruce, egerimus pœnitentiam.

Prouerb. 3. Fili mi (inquit Salomon) ne reſpuas correptionem Domini, neq; afficiaris tædio cùm ab eo argueris. Quem enim diligit Deus corripit, & quem caſtigat, velut Pater filium amplectitur.

Hebræ. 12. dicuntur ſpurij eſſe non filij, qui ſunt extra diſciplinam.

Huiuſmodi plura teſtimonia coaceruabit paſtor, quibus perſuadebit reo, quæ ſit Dei paterna voluntas in cruce.

Exempla ſunt complura: vt Manaſsis, ſororis Moſis, Dauidis, regis Vſiæ, populi in captiuitatem abducti, & plurimorum aliorum, qui ob certa peccata puniti ſunt, & poſteà per pœnitentiam ſunt reuerſi. Inſigne præ alijs latronis exemplum eſt, qui præclarum pœnitententiæ & fidei exemplum edidit. Hic non ideò putauit ſe abiectum, quia morte iſta infami, erat ob ſcelera ſua afficiendus: ſed ſpe in Chriſtum concepta, patienter commeritam pœnam ſubiit.

Porrò ſi aliena culpa illatum eſt malum, duo facienda ſunt. Conſolatio adhibenda eſt, ſicuti

ſicuti ſuprà præſcriptum eſt. Et oſtendendum, hanc eſſe ſortem filiorum Dei, vt iniurijs Diaboli & mundi ſint expoſiti.

Iam poſtremò ſequitur diſtinctio eius quod premit. Aut enim animam attingit ſolùm, ſaluo corpore: aut corpus.

Corpus affligunt morbi, carcer, exilium, &c. Quibus accommodantur ea, quæ de conſolationibus dicta ſunt.

Animorum autem cruciatus, habent varias cauſas: vt ſunt, error, dubitatio, tentatio, deſperatio, metus imminentis mortis, dolor ob amiſſas res. His malis non ſuccurritur eodem pharmaci genere.

Errori medebitur paſtor, ſi monſtrata veritate erroris cauſas euerterit.

Errârunt Romani de iuſticia. Hunc errorem tolllt Paulus, ſublatis erroris cauſis, & monſtrata veritate ex verbo Dei.

Errauit Nicodemus, ſed Chriſtus eum ab errore liberauit, oſtenſa veritate & confutata erronea Phariſæi perſuaſione.

Dubitationi faciliùs occurritur. Nam dubitatio eſt cum in vtrumq; promiſcuè ſe habet animus. Hîc vbi paſtor oſtenderit alterius partis falſitatem, acquieſcit qui dubitauit in altera.

Tentatio præcipuè oritur ex cogitatione præteritorum peccatorum, & ex imaginatione ſtoica de particularitate.

Si tentatio oritur ex cogitatione præteritorum peccatorum, duo faciat parochus.

Primùm instituat collationem peccati & misericordiæ Dei. Quantumuis magnum fuerit peccatum, tamen verum est, quod dicit Paulus: Peccatum exuperat gratia. Et illud Dauidis: Misericordia Domini super omnia opera eius.

Deinde cumulet exempla misericordiæ Dei erga maximos peccatores: quales fuerunt Adam, Manasses, Latro, Dauid: & dicat ista edita esse, vt sint testimonia misericordiæ Dei, quæ testantur quomodo Deus velit cum pœnitentibus agere.

Si tentatio oritur ex imagnatione stoica de prædestinatione, ea superabitur, si pastor has sequentes regulas commendauerit ei, qui se tentari conqueritur.

PRIMA. Non ex ratione, sed ex solo verbo Dei iudicandum est de voluntate Dei. Dicitur enim ideò verbum, testimonium Domini fidele, quia certò testatur de voluntate Dei. Nunc autem hoc verbum dicit: Deum velle omnes homines saluos fieri, & nullos perire. Hoc igitur verbum omnibus imaginationibus stoicis opponatur. Habetur autem hoc verbum expresse, 1. Tim. 2. & 2. Pet. 3. & sæpè alibi.

SECVNDA. Promisio gratiæ est vniuersalis, vt habetur Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Ioan. 3.

Sic

Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Rom. 3. Iuſticia Dei per fidem IESV CHRISTI, in omnes & ſuper omnes qui credunt. Adhæc, mandatum Chriſti Matthæi 28. vniuerſale eſt: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni Creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

TERTIA. Non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Roman. 2. Actorum 10. Epheſ. 6. Galat. 2. ſed cauſæ bonæ comprobatio, & cauſæ malæ condemnatio: idq́; iuxta hanc immotam regulam. Deus pœnitentes omnes recipit: omnes impœnitentes rejicit, nulla perſonarum habita ratione.

QVARTA. In Deo non ſunt ponendæ contradictoriæ voluntates. Nam ipſe Deus duplex cor damnat. Et Paulus inquit: Deus verax eſt, omnis homo mendax. Cùm ergò ſcriptum eſt: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & Deus non vult vllos perire, non ſunt recipiendæ propoſitiones quæ contradictoriam voluntatem Deo tribuunt. Falſæ ſunt ergò: Deus vult aliquos ſaluos fieri, & non omnes, ſi conſilium creationis & donati filij reſpicis. Aliter de euentu iudicandum eſt, & de voluntate Dei conſequente hominum facta.

QVINTA. Gratia ſuperat peccatum, Roman. 5. Hac regula ſignificatur & magnitudo miſericordiæ, & præſtantia ſacrificij pro peccatis peracti. Vt enim concluſit Deus omnes ſub peccato, vt omnium miſereatur: ita Chriſti victima ſufficiens eſt ad omnia quantumuis enormia peccata expianda.

SEXTA. Vt in primo parente noſtro Adam, totum humanum genus eſt lapſum, ita promiſſio facta Adamo ad totam eius poſteritatem pertinet, 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur: ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Hoc dictum non tantùm de reſurrectione intelligendum eſt, verum etiam de ſalutari viuificatione in ijs, qui Chriſtum amplectuntur. Vt igitur Adam promiſsione feminis ſe erexit: ita & nos porrectam nobis dexteram Dei, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, firma fide apprehendamus, quò eius vita & iuſticia donati, promiſſam immortalitatis ſpem conſequamur.

Has regulas paſtor diligenter vrgebit, ac eas pluribus Scripturæ teſtimonijs, ſi opus videbitur, confirmabit.

Audiui de quadam muliere, quæ cùm duriùs ageret cum ſuis, admonita eſt de iudicio Dei futuro, vt iſto pacto ea reuocaretur à ſæuitia. At illa, inquit, ſi ſum prædeſtinata, ſaluabor quicquid fecero, & quicquid credidero.

Si

Si non ſum prædeſtinata, nec fides, nec opera mihi ſuccurrent.

Hæc imaginatio pugnat cum verbo Dei, & eſt à Satana profecta. Quare monendi ſunt homines, vt teſtimonio Dei credant, & non humani cerebri imaginationibus à veritate abducantur.

Grauiſsimus animi cruciatus eſt deſperatio, cum qua qui luctatur, dolores inferni ſentit. Hæc aut oritur ex imaginatione particularitatis, aut ex cogitatione indignitatis, propter crebros in peccatum lapſus. Hæc tolli nequit, niſi priùs ſublata cauſa.

Imaginatio particularitatis ſuperabitur ſex iſtis regulis, quas modò recitaui.

Cogitatio indignitatis, vincitur cogitatione promiſſorum diuinorum, meditatione præſtantiæ victimæ peractæ pro peccato, recordatione Sanctorum, quorum quidam horrendis ſceleribus contaminati, recepti ſunt in gratiam. Et ſemper in conſpectu ſit dictum Pauli. Gratia exuperat peccatum. Item: Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato.

Metus impendentis mortis, ſuperatur duabus rebus: fiducia remiſsionis peccatorum, & fide reſurrectionis mortuorum.

Pius igitur paſtor cùm agit cum morituris, ſciat omnem conſolationem ex iſtis duobus capitibus petendam eſſe. Quæ capita

Scripturis confirmanda ſunt, & exemplis copiosè illuſtranda.

Et ſunt hæc præcipua capita, quæ Paulus commendat Timotheo. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. Memento Iuſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis. Et ſolet Paulus conſolationes petere ex fide reſurrectionis, quæ tùm demum erunt ſolidæ, vbi prælucet fides.

Dolor ob res amiſſas, mitigabitur promiſſionibus Dei, qui promittit ſe non derelicturum ſperantes in ſe.

Deinde cogitatione incertitudnis vitæ.

Tùm cogitatione conſilij Dei, qui ſæpè ſubtractione rerum, ſuorum animos explorat.

Hûc exemplum Iob commodè refertur, & dictum eiuſdem: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum.

Breuiter, Fides facilimè ſuperabit omnem dolorem animi, quamcunq; cauſam habuerit. Igitur ſingularis cura paſtoris eſto, ſolidum fidei fundamentum iacere in pectoribus ſuorum auditorum.

Etſi autem loci conſolationum quos ſignaui, omni dolori & cruci adhiberi poſſunt: tamen peculiarem rationem conſolandi eos, qui ob mortem amicorum triſtantur adijiciam, locosq; recitabo quos ſemper in promptu habeat paſtor. Iubeat itaq; paſtor mœrentem ob mortem amici reſpicere.

I. Ad Deum ipſum.
II. Ad mortuum amicum.
III. Ad vniuerſalem conditionem hominum.
IIII. Ad mundum.
V. Ad cœlum.
VI. Ad reſurrectionem mortuorum.

Cùm ad Deum reſpicitur, cogitandum eſt de Dei voluntate, ſapientia, iuſticia.

VOLVNTAS Dei eſt, quòd amicus noſter ſit hinc abreptus. Huic Dei voluntati non licet repugnare.

IVSTICIA Dei eſt, quòd repetat quod dedit. Quid enim iuſtius eſt, quàm vt is qui dedit vitam, rurſus eandem ad ſe recipiat, conſeruetq; quandocunq; illi bonum videbitur.

SAPIENTIA Dei monebit, quòd nihil ſit temerè à Deo factum. Ipſe enim ſolus nouit, expediat ne nobis mori potius, quàm viuere. Multos medio è medio tollit, ne vel ipſi pejores fiant, vel plures in hac vita perpetiantur ærumnas. Mœrens igitutur pro amico ſe conſoletur ſapienti & iuſta voluntate Dei cui repugnare impium eſt.

SECVNDO, vertat cogitationem ad mortuum amicum, cuius conditio multò melior nunc eſt, quàm fuit. Eſt enim expers omnis periculi. Nam nec Satan, nec mundus, nec aliud quicquam, poterit iam ipſius ſalutem impedi-

pedire. Donec in hac vita versamur, mille quotidiè ferè objicimur periculis. Neq; vlla lætìcia esse potest, quin aliquem dolorem seu metum habeat admixtum. At qui iam hinc discessit, huius periculi expers est. Nam quemadmodum qui è difficili nauigatione in portum venit, iam securus est, vt qui in portu nauigat, ita qui morte hinc abripitur, veluti in portum delatus est, vt ipsum procellæ mundi ampliùs obruere non possint. Peruenit enim ad salutis portum. Qui ergò dolet de amico, qui hinc in fide Christi discessit, non videtur amico fauere portum illum quietum, ad quem ipse non peruenit.

TERTIO, cogitet mœrens de vniuersali hominum conditione, cui & ipse obnoxius est. Decretum Dei est ineuitabile, vt omnes hanc vitam morte sint commutaturi, nec scitur qua hora & quo momento. Quare dolere in vno, quod omnibus commune est, nihil est aliud quàm seipsum inutiliter macerare. Quare cùm hæc conditio sit vniuersalis, cogitandum potiùs, quòd vnusquisq; Deo obtemperare debeat, quando Deus per suum præconem ad exitum vocat. Neq; dolendum est citò fieri, quod quò citius, eò melius illi est, qui hinc euocatur. Nam beati, qui in Domino moriuntur.

QVARTO, respiciat ad mundum, qui totus

tus in maligno positus est. In hoc virtus & pietas patiuntur: in hoc mille technæ ad fallendum: quocunq; respicis, impurus est totus, & sordescit indies magis magisq; : nunc tyranni pacem publicam turbant: nunc hæretici Ecclesiam oppugnant: nunc priuatorum ædes maximis sunt periculis expositæ.

QVINTO, intueatur cœlum, veluti domum propriam, ad quam tendere oporteat, in quo nihil immundi, nihil pericli, sed omnia pura & tuta. Ibi sancti fruuntur conspectu Christi, cuius corpus gloriosum cum intuentur, expetunt ardentibus votis, vt acceleret dies iudicij extremi, quo animæ rursus, ad sua corpora redeant, & fiant ita conformes Christo.

SEXTO, cogitet mœrens de resurrectione mortuorum, quæ est veluti commune antidotum aduersus omnia mala. Hinc Christus consolatus est Martham, cùm ait: Ego sum resurrectio. Huius memoriam commendat discipulo suo Paulus, cùm inquit: Memento Iesum Christum resurrexisse à mortuis. Hæc de consolatione contra dolorem pro amicis defunctis.

Hactenus diximus de orthotomia verbi veritatis, & ostendimus quomodo pastor, vt peritus medicus, debeat pro ratione morborum animi adhibere oleum verbi Dei. Iam quid sit fugiendum pastori inter docendum, melius intelligetur.

Paulus 1. Timoth. 1. duo fugienda pastori admonet, quorum primum est, ne alia doceat: alterum, ne attendat fabulis. Illud facit, ne, omissa doctrina diuinitùs tradita, proponat pastor Ecclesiæ aliam doctrinam: hoc, ne curiosas quæstiones agitet, omissis rebus necessarijs.

Vtriusq; præcepti ratio hæc est: Ecclesia Christi extruenda est super fundamento Christo, iuxta illud: Aliud fundamentum nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Paulus ad Galat. 1. deterret etiam à temeritate innouandi & noua tradendi, cùm bis idem fulmen eiaculatur. Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Pastor ergò memor huius dicti fugiat omnes quæstiones, quæ non faciunt ad ædificationm fidei, quantumuis subtiles esse videantur.

Quærunt otiosi homines infinita, ac ipsa ratio multa ingerit, sed pastor sequatur verbum, eo sit contentus, & dicat cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Neq; pudeat ipsum, si non possit omnium obiectionum nodos dissoluere.

Hinc etiam intelligi potest, qualisnam improbatio falsæ doctrinæ in pastore requiratur. Vt enim Paulus cordatè pronunciat, anathema esse, qui aliud Euangelium docet: ita pastor non colludet cum aduersarijs, sed palàm execrabitur falsam doctrinam, monstrabitq;

bitq; falsitatis causas, & quid mali ex ea in Ecclesiam manat: præsertim cum ea sit natura rerum, quòd dato & admisso vel leuissimo in speciem errore, sequantur infinitæ hypotheses falsæ, quemadmodum in Papatu vidimus.

Paulus requirit in pastore, vt possit os obstruere aduersariorum. Etiamsi autem non possit omnes labyrinthos & strophas explicare: tamen veræ doctrinæ demonstratione refellitur error. Est quidem pastoris & errorem refutare, & conari errantem siue hæreticum in rectam viam reuocare. At si hoc posterius fieri non possit, monet Paulus, vt eum fugiat, tanquam proprio iudicio condemnatum. Orandum tamen pro eo est, vt Deus aliquando ipsum ad suam lucem adducat.

Hactenus dictum est de prima parte, quæ in pastoris officio requiritur: nunc ad secundam accedamus.

DE ADMINISTRATIONE SACRAMENTORVM.

SECVNDA officij pastoralis pars est administratio Sacramentorum, in qua quantum attinet ad Baptismum, qui est initiale Ecclesiæ Sacramentum, agat omnia iuxta ordinationem Ecclesiarum, & afferat pastor pium animum: sciat se in loco Christi stare, & eius vice

fungi. Nam ipſe Chriſtus eſt qui abluit, vſus paſtoris manibus: recitet diſtinctè lectiones ſacras, iuxta ordinationem: oret Chriſtum intimo cordis affectu, vt huic ſuæ ordinationi aſsit: commendet baptizatum infantem precibus Eccleſiæ, ac ſeriò admoneat parentes, vt hanc nouam Creaturam piè inſtituant, caueantq; ne ſua culpa aliquid mali baptizato accidat. Hæc ſint de baptiſmo dicta.

De adminiſtratione Cœnæ maior requiritur peritia. Quemadmodum enim verbum, ita Sacramentum cœnæ, viſibile Euangelij verbum, debet ſanctiſsimè adminiſtrari, & cauendum eſt hîc paſtori, ne communicet alienis peccatis. Qui enim potatori, adultero, tyranno, maledico, blaſphemo, obſcœno, aut alioqui inhoneſtè, & non vt dignum eſt Euangelio, viuenti porrigit ſacram Cœnam, corpus & ſanguinem Domini noſtri IESV CHRISTI: is nobiliſsimam margaritam Eccleſiæ obijcit ſuibus & canibus, in contumeliam filii Dei. Quo ſcelere nullum eſt grauius. Chryſoſtomus dicit, ſe potiùs corpus ſuum daturum lacerandum turpiſsimis modis, quàm vt ſciens & volens velit corpus & ſanguinem DOMINI porrigere flagitioſo homini, qui viuit abſq; pœnitentia: neq; id immeritò. Nam vbi hoc fit, quadruplex ſcelus concurrit.

PRI-

PRIMVM enim manifesta contumelia fit filio Dei, & multò maior quàm cùm cæderetur alapis, & expueretur in faciem eius. Grauis Christi admonitio est, & seria: Nolite dare Sanctum canibus.

DEINDE, qui Cœnam porrigit homini, quem scit pœnitentiam seriam non meditari, auget ipsius iudicium & damnationem, atq; ita communicat alienis peccatis.

TVM, vulnerat suam conscientiam. Nam manifestè facit contra conscientiam, & verè excutit Spiritum sanctum: amittit paulatim & alia dona quibus ornatus erat.

PRÆTEREA, exemplo multi deteriores fiunt, & confirmantur in sua cœcitate, atq; ita paulatim regnum Christi euertitur.

Vt interim taceam, spectaculum exhiberi, tristrissimum quidem castis Spiritibus, qui in sacra Cœna assunt, ministrantes suo regi, gratissimum verò Diabolo, & eius angelis, hostibus Christi, qui istam contumeliam fieri Christo aduertunt.

Nihil amplifico: expono verè rem ipsam, imò nemo satis grauitatem huius rei explicare oratione potest.

Propter huiusmodi abusum, Paulus testatur Corinthios magna plaga percussos ac multos concidisse. Nec dubitandum est pluri-

ma publica mala, & priuata, hodie eſſe pœnas abuſus ſacratiſsimæ Cœnæ.

At dicat fortè aliquis. Quid mea refert? ipſius res agitur, qui indignè Cœnam ſumit. Cur ego luerem aliena delicta? Tua permagni refert. Deus collocauit te in ſua Eccleſia, vt eam paſcas, non vt eam deſtruas, mactes & dilanies. Quod ſanè facis, quando ſine delectu pijs & impijs, offers ſacrum cœnæ myſterium.

Laudatur meritò Ambroſius, qui ne Theodoſio quidem Imperatori pepercit: quem ad ſacram cœnam non admiſit, priuſquam pœnitentiam magnæ illius cladis egit, cuius autor fuit.

Conſulo itaq; paſtori, vt diligenter diſcernat inter oues Chriſti veras, & laruatas, ne ſibi iudicium grauius accerſat.

Hactenus breuiter admonui, quinam ſint â ſacra Cœna arcendi.

Iam quia in noſtris Eccleſijs nemo ad ſacram huius cœnæ communionem admittitur, niſi qui anteà ſe ſuo paſtori examinandum exhibuerit, paucis paſtori meum de examine conſilium communicare volo: quod vt diſtinctiùs habeatur, in has quinq; partes diſtribuam, quæ ſunt:

Prima. Vitæ eius, qui examinabitur, præteritæ conſideratio.

Secvn-

SECVNDA. Colloquium paſtoris cum eo, qui ad Cœnam ſe admitti expetit.

TERTIA. Conſolatio pœnitentis.

QVARTA. Abſolutio.

QVINTA. Admonitio, qua ſoluitur examen.

CONSIDERATIO, præteritæ vitæ eius, qui eſt examinandus, diligenter eſt obſeruanda paſtori. Inde enim intelligi poteſt, quibus potiſsimùm morbis aliquis obnoxius eſt. Conſiderabit ætatem, & quibus vitijs maximè quælibet ætas eſt expoſita; conſiderabit ſexum, artificium & vitæ genus; obſeruabit, an coniunx quis ſit, an iniunx, an in Magriſtratu, aut ſub Magiſtratu an diues, aut pauper. Nam pro hac diuerſitate homines alij alijs laborant vitijs. Hæ igitur circumſtantiæ paſtori nequaquàm negligendæ ſunt.

COLLOQVIVM ſequitur, in quo ſi paſtor dubitat de confeſsione, aut profectu alicuius in doctrina Catechiſmi, omnium primùm requiritur enumeratio Decalogi, ſymboli Apoſtolici, orationis Dominicæ, & doctrinæ vtriuſq; Sacramenti. Hîc qui deficit, à cœna arcendus eſt, donec rectiùs inſtitutus fuerit. Eſt enim indignum, eum ad participationem cœnæ Dominicæ admittere, qui elementa pietatis non nouit recitare.

Verùm cùm quis nouit hæc dextrè reci-

tate, poſt recitationem, de pœnitentia agetur. Et quærendum eſt, an vero ſenſu peccatorum ſuorum tangatur, & an doleat ipſe, quòd Deum ſuis horrendis peccatis offenderit. Hîc ſi paſtor vllos errores nouerit in vita eius cum quo agit, debet eos candidè aperire, perinde ac medicus, qui ægroto morbos exponit, quò libentiùs medicinam recipiat ægrotus, ac ſanitati reſtituatur, quam vnicè expetit. Deinde quæret an ſe reus emendare velit.

Hoc autem intelligi volo de erroribus communibus, qui non videntur excommunicatione corrigendi. Nam flagitia publicam pœnitentiam requirũt, vel ſaltem petitionem condonationis ab Eccleſia. Sed de hac re ſuo loco.

Si offertur mercator, poteſt paſtor de vitiis vſitatis in mercatoribus interrogare. Si iuuenis, quæratur de iis, quæ iuuentuti ſolent accidere, & ſic de aliis.

Porrò hîc etiam conſulerem, vt propoſitis præceptis Decalogi, ordine quæreretur de obœdientia ergà ſingula, qua ratione homo confitens deduceretur commodiſsimè in cognitionem ſui.

Poſtquam autem peccati confeſsio eſt facta, grauibus verbis paſtor exponet reatus turpitudinem & magnitudinem. Deinde indicabit, quanta ſit ira Dei & maledictio ſuper peccatores non agentes pœnitentiam.

Hîc

Hîc ſi animaduertit paſtor, hominem cum quo agit, ſeria duci pœnitentia, & vero dolore propter peccatum tangi, quærat an aliquod remedium aduerſus hanc iram Dei & maledictionem nouerit: qui ſi reſponderit in ſolo Chriſto remedium eſſe aduerſus mortem & damnationem, paſtor debet hoc reſponſum Scripturæ dictis confirmare, & graui oratione oſtendere, quòd Chriſtus venerit in mundum peccatores ſaluos facere.

Iam tertio loco addat paſtor CONSOLATIONEM per dicta Scripturæ & exempla: oſtendet volũtatem Dei eſſe, vt homo peccator non pereat, ſed conuertatur & viuat. Ita enim ſcriptum eſt: Nolo mortem (ait Dominus) peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Oſtendet voluntatem CHRISTI eſſe, vt omnes laborantes ſub mole peccati, ad ſe veniant. Ait enim: Venite me ad omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Oſtendet Angelis in cœlo gaudium eſſe ex pœnitentia peccatorum. Oſtendet ſerium & vniuerſale mandatum Chriſti eſſe, vocari omnes ad pœnitentiam. Oſtendet λύτρον Chriſti ſufficere pro peccatis totius mundi, ideoq; non eſſe cuiquam deſperandum, ob peccatorum ſuorum magnitudinem. Nam hoc principium immotum eſt: Gratia exuperat peccatum. Hoc dictum inculcabit: Sic Deus dilexit mun-

dum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Hæc illuſtrabit exemplis: atq; in primis vtile eſſet accommodare exempla perſonis cõgruentia, cum quibus colloquium inſtitutum eſt: vt auaro pœnitenti, exemplum Zachæi: aulico, Centurionis: homicidæ, Dauidis: meretrici, Magdalenæ: balſphemo, Manaſsis: pauperi à morbis exhauſto, mulieris laborantis ſanguinis profluuio, & ſic de alijs.

ABSOLVTIO quarto loco ſequitur. Hîc quæret paſtor, an confitens Chriſtum ſibi propitium eſſe ſtatuat, & an verè credat in Chriſtum mediatorem. Quod vbi ſincerè affirmauerit, paſtor inferet eum iam in cœlis coram tribunali Dei abſolutum eſſe, & in gratiam receptum. Hæc enim eſt immota veritas: Omnis qui credit in filium, habet vitam æternam.

Hûc addat hanc vel ſimilem formam, manu capiti eius qui abſoluitur impoſita, ſine tamen ſuperſtitione.

Cùm mi fili non ſolùm te peccatorem & reum agnoſcis, ſeriò dolens quòd Deum horrendis tuis peccatis offenderis: verùm etiam credis promiſsioni Euangelij de remiſsione peccatorum, & voci Chriſti, pronunciantis eum, qui credit, habere vitam æternam, & promittentis ratum fore in cœlo, quicquid ſolutum

ctum fuerit in terra: Ego teſtor te remiſsionem tuorum peccatorum habere, quam tibi vice Chriſti annuncio, atq; adeò, vt miniſter Dei in Euangelio filij ipſius, te abſolutum pronuncio, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, AMEN.

Iam quinto loco addatur ADMONITIO, vt caueat abſolutus ab inſidijs Diaboli, à nequitia & malis exemplis mundi, ab inſidijs propriæ carnis: admoneatur, vt exerceat ſe in pietate, continuè oret, fugiat mala ſodalitia, abſtineat à crapula & ebrietate: oſtendatur præterea, quàm periculoſum ſit ſæpiùs in eadem peccata relabi, recitentur exempla eorum, qui lapſi, non ſunt reuerſi per pœnitentiam. Adhæc admoneatur de ſuo officio, & illud grauiter agat, neminem defraudet, aut in negotio circumueniat, vt pro ratione ſuarum facultatum, ſit liberalis in pauperes.

Hæc aptari debent pro ratione & conditione eorum cum quibus agitur.

Atq; hactenus de ſecunda parte officij paſtoralis. Sequitur tertia.

DE DISCIPLINA, QVA PASTOR SVVM GREGEM REGERE POSSIT.

Magna laus est disciplinæ Christianæ, cuius moderatio pastori potissimùm incumbit. Quare Pastor hîc sedulus sit, ne sua culpa dissolutiores & languidiores reddantur auditores.

Via vitæ (inquit Salomon) custodientis disciplinam: & qui diligit disciplinam, diligit scientiam. Idem: Tene disciplinam, ne dimittas eam, custodi illam, quia illa est vita tua. Et rursus: Qui sapientiam & disciplinam abjicit, infelix est.

Est autem Christiana disciplina assuefactio cùm interior, tum exterior qua homines assuefiunt ad pietatem, iusticiam, modestiam, & ad alias virtutes, quæq; in officio continentur, ne quid vel errore, vel ignorantia, vel imitatione faciant, quod se haud decet.

Huius finis est, vt maneamus in Christo, & non ab eius corpore mystico abscindamur. Si vos manseritis (inquit Dominus) in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

Est itaq; amanda disciplina, quæ nos continet in officio, ne à sermone Christi deficiamus.

Porrò disciplina hæc absoluitur instructione & correctione.

Instructio præceptis & regulis continetur, quarum mensura est verbum Dei.

Cor-

CORRECTIO est emendatio erratorum incidentium in moribus.

Disciplina, vt ex definitione quam posuimus apparet; est duplex: Interna & externa, &c.

INTERNA est mentis, cogitationum, affectuum, voluntatis. Hæc diligenter commendanda est auditoribus.

EXTERNA est linguæ, gestuum, vestitus.

De vtraq; suprà dictum est. Vnde pastor desumat & accommodet auditoribus, quæ congruere animaduertit.

Verùm quia hoc loco potissimùm agitur de disciplina Ecclesiastica, quæ ad iuris dictionem pertinet: volo consilium meum pastori breuiter communicare, quod si secutus fuerit, non operam vt spero ludet.

Monui suprà, disciplinam absolui duabus rebus, instructione, & correctione. De instructione quæ continetur præceptis vitæ, quæ traduntur in Decalogo, nihil hoc loco dicemus: sed tantùm de correctione præcepta dabimus.

Nunc autem cum omnis correctio erratorum est, modus correctionis ex erratorum differentiis dependet.

Sunt autem differentiæ duplices. Quædam enim errata sunt delicta, quædam crimina.

DELI-

DELICTA, à quibus in hac infirmitate humanæ naturæ nemo tutus esse potest, admonitionibus & castigationibus corrigere studebit pastor: Debet enim diligentem rationem habere vitæ cuiusq;, & statim vbi animaduertit aliquem non recta, vt decet, via incedere, eum mox admonebit, & conabitur reuocare, priusquam in præcipitium ventum fuerit.

CRIMINA, vt sunt libidines, adulteria, tyrannis, vis, sectæ à veritate abducentes, &c. è quibus scandalum publicè oritur, opus habent asperiore curatione.

Si quis ergò facinus & crimen perpetrauerit, pastor facinorosum ad conuersionem, seriò & grauiter hortabitur: idq; non semel aut iterùm, sed sæpiùs: nec asperè nimis, sed paternè, indicato periculo & scandalo.

Deindè, si frustrà laborem admonitionis paternè suscepisse videtur, alia tentanda est via: vocabitur facinorosus ad consistorium, in quo ad minimum sint duo aut tres vicini parochi, & aliqui ex honestioribus parochianis.

In hoc consistorio admonendus est facinorosus grauiter, ostendendum est ei, quanto scandalo Deum & Ecclesiam offenderit.

Hîc aut resipiscit facinorosus, aut manet contumax in suo peccato. Pro hac diuersitate pœnitentis, aut non pœnitentis, agendum est cum illo.

Quo-

Quomodo agendum eſt cum facinoroſo pœnitente? Facinoroſum, qui poſt admonitionem promittit emendationem, paſtor non facilè recipere debet, ſine ſingulari exploratione. Exploratio autem hæc fieri poteſt hoc modo.

Aliquot diebus poſt promiſſam emendationem, paſtor vocabit pœnitentem ad ſe, & ſeuerè eum monebit de ira Dei aduerſus peccatum, & ad veram pœnitentiam eum adhortabitur, donec viderit certiſsima pœnitentiæ veræ ſigna. Nam qui ſimulantes pœnitentiam admittunt, ad publicam abſolutionem, magno periculo reum exponunt, & non ſatis grauiter officio funguntur.

Deinde reo ſignificabit, cùm Eccleſiam ſcandalo conturbârit, publicè veniam ab Eccleſia petendam eſſe.

Quod ſi ſe libenter id facturum promiſerit, conſtituet ei diem certum, qua aſſumptis aliquot honeſtis viris coram ſe appareat.

Ad hæc præſentibus teſtibus interrogandus eſt reus, an Magiſtratum politicum, & aduerſam partem (ſi ſcelus eſt commiſſum publicum, offendens Magiſtratum & proximum lædens iniuria,) placauerit. Quod ſi ait, producet teſtimonia. Si neget, mittendus eſt ad Magiſtratum, & ad partem læſam, priuſquam ad publicam abſolutionem admittatur.

His

His iam ritè & ordine peractis, constituet pastor facinoroso diem, qua compareat in cœtu Ecclesiastico, si publicè factum ipsius innotuit: (alioqui in consistorio aut priuata domo præsentibus testibus potest fieri absolutio) ibi pastor facinorosum collocatum ante altare, finita concione & admonita plebè, interrogare poterit hoc ordine.

PRIMVM, an fateatur à se commissum, quod illi obiectum est, cuiusq; nomine publicè accusatur.

SECVNDO, an peccati commisſi eum pœniteat, quod & voce & signis testabitur.

TERTIO, an cupiat redire in amicitiam cum Ecclesia, quam scandalo læserat, & cupiat absolutionem.

QVARTO, an seriò constituerit adiuuante Deo, vitam suam emendare, & an hoc se facturum promittat.

QVINTO, an seriò ab Ecclesia petat veniam.

Hîc potest reo mandari, vt catechesin recitet: quo facto vertat se reus ad populum, & hac ratione petat veniam.

EGO miser peccator, fateor me Deum & Ecclesiam meo peccato offendisse. Quare vos rogo omnes, vt mihi hunc meum lapsum propter Christum condonetis. Promitto adiuuante Deo emendationem.

Hûc

Hûc addat paſtor admonitionem, de voluntate Dei recipientis peccatores, & de gaudio, quod eſt Angelis in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, & hortabitur populum, vt ex animo ignoſcat quod commiſſum eſt, iubebitq; vt cum Angelis Dei gaudeant, quòd qui perditus erat redierit.

His peractis interrogabit paſtor confitentem, an verè ſtatuat Deum ſibi remittere peccatum ſuum, & cùm reſpondet verè ſe id credere, iubebit paſtor, vt genua flectat pœnitens, ac ita eum abſoluat.

ABSOLVTIONIS FORMVLA.

EGo miniſter Dei in Euangelio Ieſu Chriſti, autoritate Euangelij & mandato Chriſti, te pœnitentem & confugientem ad miſericordiam Dei propter Chriſtum, pronuncio receptum eſſe in gratiam à Deo, & te abſolutum ab omnibus peccatis tuis teſtor in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Vade, & noli ampliùs peccare, ne tibi aliquid deterius fiat.

Hæc diſciplina vtilis videtur, & digna quæ in Eccleſia prudenter ſeruetur vbi facinoroſus admonitus agat ſeriam pœnitentiam.

Hûc tamen addo, quòd interdum circumſtantiæ perſonæ & facti requirant aliquam mitigationem: videlicet vt paſtor tantùm

depre-

Communio · Excommunicatio

deprecetur ab Ecclesia commissum scelus, idq; nomine ipsius qui peccauit. Sed hoc relinquo prudentiæ pastoris, qui ædificationem quæret, & non destructionem, quem in grauibus causis consilio superat, tendentis regi cupio.

QVOMODO AGENDVM CVM FACINOROSO NON AGENTE POENITENTIAM *post admonitionem.*

QVANDO facinorosus conuictus non agit pœnitentiam, sed pergit in sua contumacia, debet pastor subinde eum admonere, vt tandem pœnitentia ducatur. Quod si frustrà fecerit, ad extremum remedium, nempe ad excommunicationem confugiendum est.

Est autem vt communio, ita excommunicatio multiplex, nec meliùs quæ sit ratio excommunitationis intelligitur, quàm ex communionis collatione. Est itaq; communio triplex: Spiritualis, sacramentalis, moralis.

Spiritvalis communio est, qua cum omnibus renatis communicamus, & participes sumus Spiritus Christi, vt eiusdem mystici corporis membra, cuius caput est Christus. In hac communione est, quicunq; credit in Iesum Christum, & retinet fidem & bonam conscientiam.

tiam. In hac fuit Naaman Syrus, etſi corpore erat in impia aula.

SACRAMENTALIS tantùm, eſt hypocritarum, qui in Sacramentis nobiſcum communicant, ſicut Iudas Cœnæ Dominicæ cum reliquis diſcipulis particeps fuit.

MORALIS, eſt qua homines in ciuilibus moribus inter ſe ſociantur, ſiue eiuſdem ſunt religionis, ſiue diuerſæ.

Huic triplici communioni opponitur triplex excommunicatio: Spiritualis, Sacramentalis, Moralis.

SPIRITVALIS EXCOMMVNICATIO eſt, qua excluditur homo à communione Corporis Chriſti myſtici, hoc fit naufragio fidei & mala conſcientia.

SACRAMENTALIS EXCOMMVNICATIO eſt, qua alicui interdicitur ſacræ Cœnæ vſus: quod fit propter impœnitentiam.

MORALIS EXCOMMVNICATIO *eſt*, qua is, qui ſcandalo Eccleſiam offendit, à ſocietate & familiari cum pijs conuictu arcetur.

Primum genus penes ſolum Deum eſt, qui membra mortua abſcindit à corpore filij ſui.

Secundum penes paſtorem eſt, qui non porriget ſacram cœnam, quos nouit viuere ſine pœnitentia.

Tertium eſt cenſuræ Eccleſiaſticæ, qua ſena-

tus Ecclesiasticus ordine & modo seruato, excludit aliquem ex suo cœtu per sententiam.

Quantum ad primum excommunicationis genus attinet, parochi siue pastoris officium est, perpetuò hortari suos auditores, vt studeant retinere fidem & bonam conscientiam, ne se ipsi à corpore Christi abscindant. Quarum illa retinetur meditatione beneficiorum Christi, & precatione: hæc fulcitur quatuor quasi fulcris, fiducia Christi, qua statuitur peccatum remissum esse, bono proposito, quo abjicitur peccandi voluntas, ardenti desiderio, vitam in posterum approbandi Deo: & sancta vocationis cura.

Vt in hac communione corporis Christi spirituali maneant sui auditores, pastor excubias aget, nihil non faciens quò eos exhortationibus & monitionibus, contineat in officio.

Verùm cum aliquod facinus commissum deprehenditur in certo autore, vt furtum, homicidium, aut quoduis damnum clàm perpetratum, pastor debet post concionem primùm narrare factum, quod designatum est. Deinde, summa cum grauitate deplorare, quòd autores talium facinorum delitescant in Ecclesia, & venditent se pro ouibus Christi, & viuis Christi membris, qui tamen reuera mortui sunt, & exuerunt se Christo suo scelere. Tertiò publice testabitur eum, qui facinus perpetrauit

se

ſe mancipaſſe Satanæ, cum quo æternum peribit, niſi per pœnitentiam fuerit Deo reconciliatus. Quartò, ſubijciat exhortationem, vt quiſquis ſit, damnum reſarciat, ac redeat ad Deum per veram pœnitentiam, quò rurſus viuum Chriſti membrum fieri poſsit. Quòd ſi is qui facinus perpetrauit aliquando reſipiſcat, ac ad paſtorem veniat, cupiens conſilium: Paſtor hîc ſingulari prudentia aget, ac imprimis cauebit, ne prodat alijs, quod ſibi ſoli innotuit.

Si furtum deſignatum fuit, interrogandus eſt reus, an res adhuc ſalua ſit, an perierit. Si ſalua eſt, hortabitur vt reſtituat clàm, quod clàm abſtulit, ſin perijt, interrogandus eſt, an ſit ſaluendo, an non. Si ſit ſoluendo, paſtor circumſpectè aget cum eo, qui rem amiſit, petetq; vt accepta ſatisfactione ſit contentus. Hic ſi voluerit eſſe contentus, paſtor à reo acceptam ſolutionem tradat ei, qui damnum paſſus erat.

At dicas: Quod ſuades habet periculum non leue coniunctum. Sit ſane ita. Quis, quæſo, poteſt curam Eccleſiæ habere, & rationem ſalutis ſingulorum membrorum in Eccleſia ſine periculo? ſi quis velit te cogere, vt reueles quod tibi innotuit, potiùs mortem oppetito, quàm vt reum prodas.

Verùm ſi reus ſoluendo non fuerit,ad pœnitentiam tamen eſt excitandus, & monſtrandum,ſi viderit reum duci ſeria pœnitẽtia, quòd gratia ſuperet peccatum, & multis Scripturæ teſtimonijs & exemplis eſt erigendus, ne deſperet: qui cum fateatur ſe credere remiſsionem peccatorum, abſoluendus eſt priuatim, & monendus vt in poſterum ſibi caueat â Satanæ laqueis.

Porro, ſi damno ſatisfactum fuerit, poteſt paſtor publicè ſignificare, quòd qui furtum aut damnum commiſit, ducatur pœnitentia, hortabiturq; populum ad gratiarum actionem, quòd is qui è corpore Chriſti myſtico ſe excluſerat, iam reſipiſcat, & corpori Chriſti rurſus inſertus ſit.

Cæterùm ſi homicidium eſt commiſſum, paſtor rem occultabit quidem, ſed hortabitur reum, vt amicorum opera ſtudeat amicos occiſi placare. Quod ſi voluerit, debet paſtor dare operam apud Magiſtratum, & eos qui læſi ſunt, vt admittant transactionem. Qui ſi hoc facere noluerint,paſtor illis omiſsis,debet cum reo agere, & longo tempore explorare, an verè eum pœniteat,qui homicidium perpetrauit. Quod cùm deprehenderit paſtor, abſoluat reum ad miſericordiam confugientem.

Neq; enim debet curator animarum, regimen Eccleſiæ & politicam adminiſtrationem

nem

nem confundere. Non debet alterum pedem in ſuggeſto, alium in curia habere: ſed ſuum officium eſſe cogitabit, omnes Deo lucrificare, & imitari bonum paſtorem, qui non mox mactat ægrotam ouiculam, ſed ſanat quantum in ſe eſt: qui contrà facit, non paſtor eſt, ſed lupus potiùs.

Quantum autem ad ſecundum excommunicationis genus, quo quis arcetur à Sacramento ſacræ Cœnæ, attinet, ſciat paſtor, quòd impœnitentibus, qui conſuetudinis cauſa Sacramenta percipere volunt, non debeat porrigere ſacrum corpus Chriſti, & ſacrum eius ſanguinem: quemadmodum ſuprà admonui.

Exempli cauſa: Si quis vel potator eſt, vel auarè agit, vel duriùs cum vxore aut familia verſatur, aut etiam aliquod aliud, quod non decet Chriſtianum, ſectatur ſtudium: talis ſi venerit ad paſtorem, non debet ad comunionem cœnæ recipi à paſtore, priuſquam paſtor viderit emendationem. Non hìc habebit rationem perſonæ, ſed miniſterij ſui, non timebit inimicitiam, non odium, non amiſsionem facultatum, non exilium, non mortem, ſed Deum timebit, cuius vicem gerit, & Chriſtum, pro quo legatione fungitur. Helias non pepercit Achab impio. Ieremias non fractus eſt minis tyranni. Ambroſius diadema Theodoſij non horruit. Baptiſta maieſtate Herodis non eſt

absterritus. Breuiter, qui hîc timore succumbit, non est pastor, sed mercenarius, vt nihil dicam duriùs.

Restat tertium excommunicationis genus, quod potissimùm ad disciplinam & censuram Ecclesiasticam pertinet. Huius fines cognitos habeat pastor. Deinde excommnunicationis legitimam rationem teneat.

In omni excommunicatione spectanda sunt tria: Deus, ciues Ecclesiæ, impœnitens homo.

Cùm Deum respicis, conandum est, ne cum Dei contumelia inter Christianos nominetur, qui turpem & flagitiosam vitam degit.

Cum ciues Ecclesiæ attendis, hæc cura subibit animum pij pastoris, ne assidua malorum consuetudine boni corrumpantnr.

At cùm intueris lapsum & deficientem ab Ecclesia, eò spectabit omnis pastoris conatus, vt reus suffusus pudore resipiscat tandem, ac Ecclesiæ reconcilietur.

Hos tres excommunicatonis fines habebit in conspectu pastor, qui omnes ad ædificationem Ecclesiæ faciunt, ad quam referri debet excommunicatio.

Vt autem legitima ratio excomunicationis teneatur, tenendæ sunt sequentes regulæ.

PRIMA. Pastor solus, sententia in reum à senatu Ecclesiastico non lata, neminem excommunicare debet. Muneris tamen huius

est,

est, vt facinorosum ad conuersionem adhortetur. Huius regulæ & ratio & finis spectanda sunt. Ratio est, quia æquitas postulat, vt examinetur res in iudicio, & cognoscatur, priusquam feratur sententia. Finis est, ne vnius affectu res geri tanta videatur: qua ratione facilè in contemptum abiret excommunicatio.

Sed fortè hîc obijciet pastor non talem senatum constitutum esse in his locis, vt ab eo feratur contra facinorosum sententia. Equidem fateor me optare ordinarium Senatum, penes quem censura morum esset, sed vix id sperare possum in hac turba & senecta Ecclesiæ. Quare pastori hoc do consilium, vt loco Senatus deligat sibi tres ad minimum viros cordatos & pios, cum quibus conferat, & quorum sententiam audiat. Verùm si pastor in sua parochia neminem habet, cuius consilio in tanta re tutò vti poterit, rem deferat ad præpositum, & duos alios pastores eius prouinciæ, in qua habitat pastor: coram his compareat facinorosus, ac examinetur. Hi conuictum hortentur ad pœnitentiam. Qui si supplex pœnitentiam promittit, agendum est cum illo, vt supra ostensum est. Si autem non resipiscat conuictus, semel atq; iterùm è suggesto significetur, esse hominem talem, qui contumaciter se gerit, post piam & paternam admonitionem, & conuictionem criminis: & simul hortetur pastor

populum ad preces pro facinoroſo, vt Deus illum conuertere dignetur.

At ſi iſte adhuc permanſerit contumax, iterùm ſiſtendus eſt coram deputatis cenſoribus, à quibus grauiſsimè admonebitur, additis minis. Quòd ſi adhuc manſerit rebellis, non amplius conniuendum eſt. Hîc putridum membrum enſe Eccleſiæ reſecandum eſt, ne pars ſincera trahatur. Hîc locum habebunt noti verſiculi:

Morbida facta pecus totum corrumpit ouile:
Ne maculet alias eſt ſeparanda grege.

Proximo itaq; die Dominico excommunicationis ſententia publicabitur, Hoc modo.

SENTENTIA EXCOMMMVNICATIONIS.

CHARISSIMI fratres, notum eſt vobis (prôh dolor) quomodo quidam de noſtro cœtu, N. nomine, Eccleſiam noſtram ſcandalo offẽderit, perpetrãdo N. Qui etſi à me paſtore ſuo priuatim eſt admonitus, non ſemel, ſed aliquoties, & apud Senatum Eccleſiaſticum conuictus eſt de ſuo flagitio, quod vobis etiam publica fama innotuit, manet tamen contumax & rebellis, nec vlla pœnitudine ſui flagitij tangitur. Quapropter cum ſe à ſpirituali corporis Chriſti communione abſciderit, nec admonitus & obiurgatus reſipiſcat: Ego miniſter Euangelij, auto-

autoritate & mandato Chriſti, vobis mecum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis, declaro iſtum N. qui ita ſe ſubiecit Sathanæ, excluſum eſſe ab Eccleſia filij Dei, ac eum fugiendum tanquam Ethnicum pronuncio, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen.

Iam vos fratres dilecti, cauete ne commercium habeatis cum iſto. Sit vobis donec reſipiſcat, veluti Ethnicus & Publicanus, qui ſua culpa ius ciuitatis Chriſtianæ ac familiæ Dei amiſit: vt vel iſto pacto, eum tandem ſui flagitij pudeat ac reſipiſcat. Vos inſuper oro, vt vigiletis & oretis, ne Diabolus aliquem veſtrûm ſimili laqueo capiat, atq; caueatis ab iſtius conſortio, ne eius veneno inficiamini. Neq; tamen vt inimicum eum ducatis, ſed admonete ſubindè vt reſipiſcat.

Cùm autem huiuſmodi excommunicatus, ſit iam tanquam Ethnicus & Publicanus, imò Sathanæ mancipium, debet paſtor adhûc operam dare, vt eum à ſua via peſsima reuocare poſsit. Nam vt Chriſtus Ethnicos & peccatores inuitat ad pœnitentiam: ita noſtrum officium eſt, qui in miniſterio Euangrlij ſumus, vt perpetuò operam demus, quò aberrantes ab ouili Chriſti reuocare poſsimus. Non ergò debemus odiſſe huiuſmodi, ſed eius vicem dolere, Deumq; precari, vt mortuum viuificet, ac perditum reſtituat.

Hûc adijciam regulas duas, quas vtiliter sequi poterunt censores morum, ac Iudices Ecclesiastici.

PRIOR est de peccatis in multitudinem grassantibus, qualia sunt (prôh dolor) in hoc regno, ebrietas, luxus vestium, comessationes, &c. de his sequenda est regula. Non asperè (inquit Augustinus) quantùm existimo, non duriter, non modò imperioso ista tolluntur, magis docendo quàm iubendo, magis monendo quàm minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium. Hæc regula concluditur ex finibus excommunicationis suprà positis. Nam si hîc pastor excommunicationis fulmen mitteret, magis turbaret paucos bonos infirmos, quam corrigeret multos animosos malos. Interim tamen pastor non desinet ea damnare, quæ Deus sua voce damnat.

POSTERIOR regula est de paucorum flagitijs. Seueritas exercenda est in peccata paucorum. Iusta huius regulæ ratio est. Nam & hac ratione castigantur pauci, qui peccârunt, & multi insontes sibi in posterum meliùs caueant.

Pastor autem regulam Augustini sequatur: in corripiendis fratribus misericorditer corripiat homo quod potest: quod autem non potest, patienter ferat, at cum dilectione gemat ac lugeat. Item: Quisquis (vt ait idem sanctus

ctus pater) quod poteſt arguendo corrigit: vel quod corrigere non poteſt, ſaluo pacis vinculo excludit: vel quod ſaluo pacis vinculo excludere non poteſt, æquitate improbat, firmitate ſupportat, hic à meledictione liber & ſolutus eſt. Ita enim eradicanda ſunt zizania, ne frumenta lædantur.

Hoc conſilium Auguſtini ſequantur pij paſtores in hac peruerſitate morum, omni ferè diſciplina eneruata.

Hæc ſint dicta de modo regendi Eccleſiam externa diſciplina. Nam de indictone precum, ieiunij publici, non eſt quod aliquid præſcribam, niſi quod edicto regio, & gubernatorum Eccleſiæ, obtemperandum cenſeam.

DE PRECATIONE PASTORIS PRO GREGE.

QVARTA pars officij paſtoralis, eſt exemplo Chriſti, Prophetarum & Apoſtolorum, oratione ſuum gregem paſcere: hoc eſt, vt gratias agat DEO cùm fructum verbi videat, & oret DEVM, vt ſuis conatibus aſpiret in ſalutem gregis, ac perpetuis gemitibus gregem principi paſtori CHRISTO commendet, Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens ait: Gratias agere debemus DEO ſemper pro vobis fratres, quemadmodum dignum eſt. Primo loco dicit, debemus: qua voce

debi-

debitum officium paſtoris notat. Deinde ait: quemadmodum dignum eſt, ſignificans indignè paſtoris officio fungi eum, qui hoc debitum non ſoluit. Exemplo ergò Pauli paſtor orabit, vt Dominus dirigat corda ſuorum auditorum ad charitatem DEI, expectationem Chriſti, vt conſoletur corda eorum, & ſtabiliat eos in omni ſermone & opere bono, vt dignetur eos ſancta illa vocatione, ad quam per Euangelium vocati ſunt, & compleat omnem ſuæ bonitatis gratuitam beneuolentiam, & opus fidei potenter: vt glorificetur nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in ijs ex gratia Dei noſtri.

Aget & gratias Deo paſtor, quando animaduertit augeſcere fidem auditorum ſuorum, & abundare mutuam inter ipſos charitatem.

Etſi autem multæ incidunt neceſsitates, quæ ardentem inuocationem requirunt: poſſunt tamen precationes paſtoris in quatuor ordines diſtribui, vt primus ſit, pro ſanctificando nomine Dei, per totum orbem terrarum. Secundus, pro gubernatoribus rerum publicarum in vniuerſum. Tertius, pro Eccleſia ſibi commiſſa. Quartus, prout caſus ſe offerunt varij, & tempus poſtulat. Hûc aliquot exempli cauſa formulas ſubijciemus.

FOR-

FORMVLA PRECANDI PRO SANCTIFICANDO NOMINE DEI, per totum orbem.

DEVS misericors Pater, Pater Domini nostri Iesu Christi, ago tibi gratias toto pectore, quod tibi eligas Ecclesiam in vniuerso orbe, vt sit templum, tuum nomen celebrans, precor suppliciter, vt auertas & in nihilum redigas omnium hominum & Diabolorum technas, qui vel opera tua vel virtutes obscurare volunt, vel tribuunt hominibus aut Diabolo quod tuum est. Auerte, quæso, corruptelas doctrinæ cœlestis & Sacramentorum, tyrannidem impedientium cursum Euangelij, hæreses, & alia, quibus vera tui noticia, vel corrumpitur, vel omninò aboletur: auerte epicureum contemptum tui nominis, barbaram negligentiam, academicam dubitationem, stoicam ἀστοργίαν: auerte ingratitudinem omnium hominum, qui te Deum vel non agnoscunt, vel agnitum non prædicant. Auerte profanam vsurpationem nominis tui hoc est, impuritatem morum, & nominis tui sacrilegam vsurpationem: ac præsta, quæso, vt in toto terrarum orbe, sanctificetur nomen tuum: vt secundum opus tuum, sit nomen tuum: vt secundum nomen tuum, sit apud omnes nationes terræ noticia tui: vt secundum noticiam ex verbo & operibus tuis,

tuis, ſit fiducia omnium hominum in te: vt ſecundum fiduciam, ſit laus tua, & celebratio in omnes fines terræ: vt ſecundum laudem nominis tui, ſit eiuſdem vſurpatio inter homines, per veram inuocationem, prædicationem, confeſsionem. Quæ quia ſine verbo haberi non, poſſunt, mitte tua dona de cœlo, conſerua miniſterium, verum vſum Sacramentorum, & ſanctam diſciplinam, precor vt indies magis ac magis accreſcat numerus ciuium regni tui, quo tuum nomen latè propagetur ac celebretur. Tibi ſoli Deo, qui es Pater, Filius, & ſpiritus ſanctus, ſit honor, virtus & gloria, in ſecula ſecularum, Amen.

FORMALA PRECANDI PRO MAGISTRATV ET ALIIS VITÆ NECESSITATIBVS.

OMNIPOTENS æterne pater, in nomine filij tui te inuoco, ac precor vt auertas bella, conſerues leges & iudicia, impedias ἀταξίαν in omnibus ordinibus & ſtatibus hominum. Auerte quæſo, morbos, ſterilitatem terræ, Ethnicam ſollicitudinem, & aſininam ignauiam: fac ne irretiamur tentatiouibus, & laqueis Diaboli, ob cupiditatem rerum huius vitæ. Auerte cyclopicam ingratitudinem, & abuſum rerum, ne tuis donis in luxum, voluptatem, ebrietatem, ſuperbiam, & contemptum pauperum

perum abutamur. Breuiter, auerte omnem iniuriam creaturarum tuarum, quas nobis dedisti, vt illis vtamur in tuam gloriam & nostram vtilitatem, in vero timore nominis tui cum gratiarum actione. Da bonos & fideles rerumpublicarum gubernatores, tuere omnes status, assis imperijs, œconomijs, & politijs. Da Regi nostro Spiritum sanctum tuum, & sapientiam: da senatoribus regni salutaria consilia: concede prosperam valetudinem: fœcunda terram, da commodas tempestates, pluuiam, & serenitatem, pro rerum nascentium commoditate: largire fructibus terræ virtutem, per tuam benedictonem: fac vt patresfamilias gubernatores rerumpublicarum, & alij, singuli suum officium faciant, in timore tuo, & sancta quadam cura. Da vt nostra sorte contenti, nostris facultatibus, cùm in nostrum bonum, tùm in aliorum commodum, & potissimùm in tuam gloriam rectè vtamur, cum summa gratitudine, inuocatione tui nominis, gratiarum actione, ac beneficiorum tuorum prædicatione. Tibi sit honor, laus, gratiarum actio, in secula, Amen.

FORMVLA PRECANDI PRO ECCLESIA PASTORI COMMISSA.

CLE-

CLEMENTISSIME Pater cœlestis, cum Ecclesia filij tui sit tuus ager, & tuum sanctum verbum sit semen viuum: auerte, quæso, Diabolum, seminantem zizania falsæ doctrinæ & prauorum morum, ne nomen tuum apud profanos profanetur & blasphemetur: ædifica spiritualem montem Zion, & Ierusalem cœlestem: inspira singulorum mentibus veram noticiam tui: rege cogitationes nostras tuo verbo: accende affectus & puros castos: reforma magis magisq; volũtatem omnium: da vt omnes caueant scandala, vt omnes pietati ergà te, & mutuæ dilectioni studeant. Auge spem in omnibus promissorum bonorum, daq; vt tandem per Iesum Christum beata immortalitate donemur, Amen.

Reliquus est ordo precationum, quas tempus & casus varij offerunt: quarum formulæ commodè præscribi non possunt. Vt ergò tempore & casu res offeruntur, ita pietas pastoris prorumpet, nunc in gratiarum actionem, si quid læti affertur: nunc in preces: si quid necesitas exigit præsens.

DE CVRA PASTORIS PRO PAVPERIBVS.

QVIBVS rationibus pastor impelli debeat ad præstandam eleemosynam de suis facultatibus, suprà, cum de pastoris domestica disci-

disciplina ageremus, dictum est easdem rationes accommodet ipse auditoribus suis, & sit sedulus, curet vt sint fideles procuratores pauperum: vt sint liberales ad conferendum pro ratione facultatum, vt sit recta distributio, ne quod collatum est, personis indignis conferatur.

In hac ergò re sit diligens pastor, cogitetq; officium suum esse, vt exemplo Apostolorum, curam pauperum, præsertim domesticorum fidei, habeat.

Porrò quatuor sunt genera pauperum, quorum curam oportet pastorem habere.

Horum PRIMVM est fratrum, qui exulant propter confessionem, aut alioqui fortunis spoliati sunt. Horum magnam curam habuisse Apostolos testantur Epistolæ ad Galatas, Romanos & Corinthios. SECVNDVM genus est scholasticorum, qui opus habent præsidijs, ad continuanda studia Ecclesiæ vtilia. TERTIVM genus est mēdicorum, qui ostiatina victum quærunt, quorum (prôh dolor) nimis magnus numerus est. QVARTVM est pauperum, qui tametsi publicè non mendicant: tamen res illorum domestica est magis tenuis, quàm vt inde ali commodè possint. Hîc opus est magna prudentia, ne circumforaneis, pigris se venditantibus sub scholasticorum titulo, robustis mendicis, & potatoribus, qui po-

tando consumunt quibus vxor & liberi ali deberent, conferatur elleëmosyna. Hîc valeat regula Pauli: Qui non laborat, non manducet. Hortetur ergò pastor suos auditores, vt amanter complectantur pios exules, cogitentq; de communi sorte filiorum Dei: vt pauperes scholasticos iuuent liberaliter, sed eos qui sibi fuerint commendati honestis testimonijs: vt mendicos pios subleuent: vt curam habeant eorum, quorum labores non sufficiant alendæ familiæ. Breuiter, fides & charitas sint eleëmosynarum regulæ.

QVOD PASTOR DEBEAT ESSE FORMA GREGIS.

PAVLVS requirit à pastore, vt sit forma fidelium in doctrina & dilectione, &c. Et Petrus iubet, vt presbyteri sint exemplaria gregis. Hûc illud Pauli: Estote imitatores mei sicuti ego Christi. Tunc enim (vt quidam ex Patribus dicit) Verbi semen facile germinat, qnando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Hûc pertenet & illud Senecæ: Animum non faciunt, qui animum non habent. Et Gregorius ait: Tantum debet actionem populi præcedere actio præsulis, quantum distare solet à grege vita pastoris. Vnde Augustinus: Talis eligatur pastor, vt eius respectu, cæteri grex dicantur. Et illud Gregorij:

rij: Pasce verbo, pasce exemplo, pasce subsidio. Pasce verbo prædicationis, doctè: pasce exemplo conuersationis, sanctè: pasce subsidio charitatis, piè.

Porrò hûc pertinent omnia, quæ suprà dicta sunt de moribus pij pastoris. Debet enim pij pastoris vita, norma esse gregis: Vt quemadmodum vox pastoris est regula vitæ gregis: ita exemplum regulæ, pastoris mores esse debent.

In hoc ergò pastor incumbat, vt retineat fidem & bonam conscientiam, vt posit suos auditores cum Paulo exhortari ad officium præstandum, hoc modo: quæcunq; sunt vera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; pura, quæcunq; amabilia, quæcunq; boni nominis: si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me.

Vides mi pastor quòd non tantùm ore doceat Apostolus, quid fieri oporteat, verum etiam iubeat suos auditores se intueri, tanquam formam & exemplar doctrinæ. Quem si tu imitatus fueris, cum Paulo olim perpetuum & lætissimum percipies fructum.

QVAENAM SIT POTESTAS PASTORIS.

ETsi ex ijs quæ de officio paſtoris dicta ſũt, intelligi poteſt, quouſq; ſe extendat eiuſdem poteſtas. Nam hæc partibus officij abſoluitur: tamen operæ precium iudico, paucis oſtendere, quibus terminis claudatur poteſtas paſtoralis. Nam duo genera hominum video hîc non parum peccare.

Sunt enim qui ſupra modum extollunt poteſtatem Eccleſiaſticam. Sunt rurſus qui hanc nimium contemnunt, ac prorſus vt nullius numeri, vilipendunt. Nos ergò nec illorum ſuperbiam, nec horum ὀλιγορίαν approbantes, in medium nonnullà adducemus, de poteſtate paſtorali, quæ ſperamus bonos & cordatos viros nequaquàm improbaturos.

Paulus Corinthijs ſcribens ait: Etſi amplius quidpiam glorier de poteſtate noſtra, quam dedit Dominus nobis in ædificationem, & non in deſtructionem. His verbis Paulus primùm teſtatur, miniſtros verbi habere poteſtatem quandam, dum aſſeuerat eam poteſtatem ipſis traditam eſſe à Domino. Tùm addit finem huius poteſtatis, quæ eſt ædificatio. Poſtremò eandem reſtringit, ne quis ea ad deſtructionem abutatur. Nullam enim Dominus ſuis contulit poteſtatem, ad deſtructionem Eccleſiæ ſeu domus Dei, ſed ad euertendum regnum tenebrarum.

Hoc ergò paſtor primùm ſciat, ſe ſublimi pote-

poteſtate donatum eſſe. Deinde quod hæc poteſtas, ſpectet ad ædificationem Eccleſiæ & non deſtructionem, Habet autem paſtor hanc poteſtatem non vt Dominus ἀνυπεύθυνος, ſed vt œconomus Chriſti, qui omnia ad nutum Chriſti Domini adminiſtret.

Quoniam autem plura ſuut poteſtatis genera, hîc diligenter paſtori ſpectandum eſt, quæ ſibi conueniat, & quæ non: ne vel ſibi ius vſurpet quod non habet, vel etiam ius quod habet negligat & prætereat.

Eſt itaq; omnis poteſtas aut iuris, aut officij, aut iuſti & æqui, aut facti.

POTESTAS IVRIS eſt, qua quis dominium habet in res proprias, ſuo non alieno iuri ſubiectas. Vt facultates meæ, ſunt ſub mea poteſtate, quia meo iuri & non alieno ſunt ſubiectæ. Habeo ergò in meas res dominium & poteſtatem. Sic figulus poteſtatem luti habet, Roma. 9. Et in poteſtate Ananiæ erant agri quos vendidit, Acto. 5.

Iam quæritur num paſtor talem poteſtatem, hoc eſt, iuris, habeat in Eccleſiam. Papa ait: Scriptura negat.

Chriſtus Matthæi vltimo: Data eſt mihi, inquit, omnis poteſtas in cœlo & in terra. Sed Papa dicit hanc ipſam ſibi à Chriſto datam. Si Papa hanc habet, habuit eam ante ipſum Petrus, cuius ſucceſſorem ſe eſſe gloriatur Papa.

Sed quid dicit Petrus? 1.Petri 5 Non dominantes in clero, Et Paulus 2. Corinth. 1. inquit: Non dominamur fidei veſtræ.

Proinde qui hanc poteſtatem, hoc eſt, dominium in Eccleſiam ſibi vſurpant, Antichichriſti ſunt & non Chriſti miniſtri.

*P*OTESTAS *O*FFICII eſt, quæ datur paſtori ab eo cuius eſt miniſter. Hæc poteſtas non poteſt dari, niſi ab eo qui habet poteſtatem iuris, hoc eſt, niſi à Chriſto, qui ſolus habet in Eccleſiam plenum dominium.

Hæc poteſtas de duabus rebus admonet paſtorem. *P*RIMVM, vt ex officio agat, quæ Dominus ipſi imperauit. *D*EINDE, quòd ratum ſit coram Chriſto Domino, quicquid facit paſtor iuxta officij regulam.

Verùm vt pleniùs intelligatur, qualis ſit officij paſtoralis poteſtas, notanda eſt hæc differentia: Quod quædam poteſtas officij ſit determinata, quædam indeterminata, quantum quidem ad modos attinet.

*D*ETERMINATA poteſtas officij paſtoralis eſt, quæ intra certos terminos clauditur, ita vt non liceat iſtos terminos tranſilire. Hæc poteſtas eorum eſt, quæ certo verbo Dei expreſſa ſunt. Huic enim verbo nec addere, nec adimere quicquam vlli mortalium licet, Hæc poteſtas ſublimis eſt. De ea enim ita ait Chriſtus, Qui vos audit, me audit,

Qui

Qui vos ſpernit, me ſpernit. Quemadmodum enim legatus, cui committitur à principe ſuo, quid agendum ſit ipſi & dicendum, legationis fines transgreditur, & fit reus malè actæ lagationis, ſi quicquam mandato principis vel addiderit, vel ademerit: ita miniſter Euangelij, ſi Euangelium Chriſti non purè prædicauerit, officio mala fide fungi conuincitur.

INDETERMINATA poteſtas officij paſtoralis eſt, quæ in ijs rebus ſita eſt, quæ non ſunt expreſſo verbo Dei determinata à Domino. Verùm in hoc genere poteſtatis primùm ſciendum eſt, quòd hac poteſtate fretus, nõ poſsit, aut non debeat aliquid conſtituere, quod expreſsis regulis verbi Dei repugnat, ſiue expreſsè, ſiue implicitè. Papa ordinat miſſas pro viuis & mortuis: ſed hæc conſtitutio pugnat cum principio: fruſtrà colitur Deus mandatis hominum. Idem iudicium eſto de pleriſq; quæ papatus admiratur, vt myſteria magna.

Deindè, debet quicquid ex hac poteſtate proficiſcitur, pertinere non ad deſtructionem, ſed ad ædificationem Eccleſiæ.

Præterea habet hæc poteſtas locum in ceremonijs: & alijs quæ faciunt ad ordinem & ἐυσχημονίαν in tractatione religionis, & in externo Eccleſiæ regimine.

POTESTAS IVSTI ET ÆQVI, eſt qua

licet vti paſtori in ijs, quæ ipſi ex iuſto & æquo debentur. Poteſt ergò paſtor victum ſibi debitum & ordinaria ſtipendia exigere. Hæc poteſtas confirmatur multis Scripturæ teſtimonijs. Dignus eſt mercenarius mercede ſua. Item: Dominus ordinauit, vt qui Euangelium prædicant, ex Euangelio viuant.

Hæc poteſtas iuſti & æqui cum officij poteſtate cohæret. Qui enim officium non facit, nec iure mercedem quærit, nec iuſtè eam accipit. Viderint ergò Papiſtæ ocioſi, qua fronte tantos theſauros Eccleſiæ deuorent.

Verùm hîc ſciendum eſt, quod tametſi iuſtum & æquum eſt, ſi paſtor debitam mercedem à ſuis auditoribus expetit: tamen habet etiam poteſtatem remittendi quod ſibi iure debetur. Quemadmodum exemplum Pauli apertè docet.

Potestas Facti eſt facultas ea, quæ ad officium pertinet faciendi. Hæc poteſtas requirit, vt aliquis ſit idoneus ad officium paſtorale: hoc eſt, vt paſtor & ſciat & poſsit facere officium, atq; etiam faciat. Hûc pertinet cura Epiſcoporum, ſeu ſuperattendentum. Nam & eorum qui recipiendi ſunt ad miniſterium, & eorum qui iam recepti ſunt, curam habebit vigilans Superattendens ſeu Epiſcopus: explorabit an eligendus ſciat & poſsit facere officium, inſpiciat an factus paſtor officium ritè faciat.

Verùm

Verùm quoniam ad officium particulare Episcoporum deueniemus, adijciam duo, examen eorum qui ſunt recipiendi ad miniſterium, & viſitationis capita.

Examen eorum qui ſunt recipiendi ad miniſterium verbi, triplex eſſe debet: an ſint docti, an mores tantæ functioni congruant, an ſint ad faciendum officium idonei.

Doctrinæ corpus & partium analyſin tenere oportet eum, qui ad officium paſtorale admittendus eſt. Præcipua religionis capita teneat, cum definitionibus, diuiſionibus, ſcripturæ ſententijs, & exemplis de ſingulis. Teneat quoq; ſeriem hiſtoriarum ſacrarum: argumenta ſingulorum librorum, in veteri & nouo Teſtomento.

Si quis obijciat, nimis rigidum examen futurum, ſi iſta omnia à futuro parocho poſtularentur. Reſpondeo tàm auguſto officio non debere præfici rudes & imperitos aſinos, quales, prôh dolor, multos in miniſterio Euangelij eſſe nouimus, & præcipuas obtinere parochias.

In moribus ſpectantur, educatio, vita acta, præſentes mores, teſtimonia aliorum. Breuiter, ſint mores quales Paulus requirit, ſcribens Timotheo & Tito.

Vt quis ſit idoneus requiritur ætas iuſta, & docendi donum.

Capita viſitationes ſunt.

1. An miniſtri ſuum officium faciant.

2. Exhortatio populi ad obœdientiam erga Euangelium.

3. Cura adminiſtrationis bonorum Eccleſiaſticorum.

4. Commendatio pauperum apud populum: videlicet, vt ſinguli aliquid conferant in vſus pauperum.

5. Exhortatio, vt ſinguli ſuum officium faciant in timore Dei, fide & patientia, &c.

QVODNAM PRÆMIVM SIT PASTORIS RECTE PRÆSTANTIS OFFICIVM.

PRÆMIVM paſtoris rectè præſtantis officium, duplex in ſcripturis inuenio. Vnum, quod in hac vita datur: alterum, quod promittitur in futura. Illud appellare licet temporale: hoc, æternum. Nam vt illud tempore clauditur: ita hoc in æternum durat.

Temporalis præmij partes ſunt quatuor: Victus, honor, bona conſcieentia, & donorum augmentum.

De his partibus ordine ex ſcripturis dicam, vt ijs paſtor, tametſi principaliter ad officium præſtandum cogitatione gloriæ Dei, & amore paſtoris Chriſti, vt ſupra explicatum eſt, excitetur: tamen moueatur minus principaliter hiſce præmijs, quæ filius Dei ordinauit paſto-

paſtoribus. De victu ergò primùm dicendum eſt.

VICTVM deberi paſtoribus, Paulus teſtatur in multis locis. Dicit enim conſtitutum eſſe à Domino, vt Euangelio ſeruientes, de Euangelio viuant. Et Chriſtus dicit Matthæi 10. Dignus eſt operarius mercede ſua. Et Paulus rurſus Galatis ſcribens, ait: Communicet autem qui inſtituitur in ſermone ei, qui ſe inſtituit, omnia bona. Neq; hinc alienum eſt dictum, Deutero. 12. Caue ne derelinquas Leuitam in omni tempore, quo verſaris in terra.

Huiuſmodi ſunt plurima teſtimonia, quæ teſtantur victum & ſtipendia deberi miniſtris Euangelij.

Hæc teſtimonia tria docent.

PRIMVM, quòd officium pij magiſtratus, ſit ordinare miniſtris Eccleſiarum ſtipendia.

SECVNDVM, quòd auditores debeant iure naturali & diuino, prædicatoribus iuſta præmia.

TERTIVM, quòd miniſtri verbi poſsint & accipere ſtipendia, & exigere ordinariam mercedem ab ijs, qui ſponte non ſoluunt: quemadmodum ſuprà indicauimus, cùm ageremus de poteſtate paſtorali.

Verùm qui iniquiores ſunt miniſtris verbi, obijciunt mandatum Chriſti, exemplum Pauli, & exprobrationem Michææ Prophetæ.

Manda-

Mandatum Christi est: Gratis accepisti, gratis date. Hinc inferunt non licere ministris stipendia ordinaria petere: sed perperam, vt ex alijs locis apparet. Non enim gratuitæ dispensationi repugnat, quòd Ecclesiæ doctores publicis stipendijs aluntur, modò vltrò & liberaliter Christo & Ecclesiæ seruiant: victus autem sit quasi laboris accessio. Significat quidem Christus, neminem sincerũ fore verbi Dei ministrum, nisi qui operam suis gratis impendere paratus sit: non tamen tollit, quod anteà dixit: Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus Corinth. scribens, ait: Quis militat proprijs stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit: aut quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit? & paulò pòst: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos vestra carnalia messuerimus?

Hæc dictorum collatio satis ostendit, Christum non prohibere ministris stipendia, sed præferendam esse gloriam Dei.

Exemplum Pauli, cuius ipse meminit, 1. Corinth. 9. & Acto. 20. obijciunt, qui noluit stipendium accipere à Corinthijs & Ephesijs, sed suo artificio & sibi ac socijs victum quæsiuit. Paulus in Corinthijs apertè docet: iure debere ministris stipendia, sed cur ipse non acceperit, hanc causam assignat: Omnia (inquit) sustinemus, ne quid remoremur Euangelium Christi. Quan-

Quando enim aduersarij viderunt, Paulum prædicare Euangelium, nulla habita stipendij ratione, præcidebatur calumniandi occasio, qua putari poterat Apostolus, quæstus gratia reliquisse Iudaismum, & prædicare Euangelium. Deinde eo tempore non fuerunt ordinaria constituta stipendia, vt nunc sunt. Quare & temporis ratio spectanda est.

Exprobratio Prophetæ Micęhæ 3. hæc est: Sacerdotes eius pro mercede docebant, & Prophetæ eius pro pecunia diuinabant. Pœnam subijcit: Zion quasi ager arabitur. Qui hoc objiciunt, deberent quæ in eodem contextu præcedunt aspicere. Principes eius pro muneribus iudicabant. Non solùm ergò sacerdodes, verum etiam iudices auaritia corruptos ostendit. Sicuti ergò licet iudicibus & principibus, sua stipendia accipere: ita & sacerdotibus & ministris Euangelij Sed vtriq; caueant, ne pecuniam potius quærant, quàm iusticiam. Damnantur ergò Prophetæ voce, cùm principes, tùm sacerdotes, qui ad quæstum abutuntur officio.

SECVNDAM partem præmij pastoris diximus honorem esse. Paulus enim apertè dicit: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Deindè, vt patres spirituales coluntur à pijs auditoribus. Præterea, non potest maior honor esse, quàm quòd sint co-

operarij

operarij Dei, & œconomi myſteriorum Dei. Hîc caueat paſtor, ne honorem ſpectet ſuum, quærendo eum per aliorum contemptum. Nam honor, qui debetur miniſterio, ſpontè ſequitur fugientem. Papa ſe præponit Cæſaribus & Regibus, qua in re non ſe Chriſti Apoſtolum, ſed apoſtatam declarat, & antichriſtum oſtendit. Chriſtus vult ſuos non dominium honoris quærere, ſed miniſterium, quo omnibus ſe piè ſubijciant. Caueat ergò paſtor, ne hanc premij ſui partem, imputo affectu contaminet.

TERTIA pars premij eſt bona conſcientia, quæ comitatur eum, qui fidem retinens in timore Dei facit, officium, ſolam gloriam Dei, & ædificationem Eccleſiæ ſpectans.

Hæc eſt gloriatio noſtra (inquit Paulus) teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Loquitur enim de miniſterio ſuo. Et alibi dicit: ſe ſeruire Deo pura conſcientia. Qui & diaconos hortatur, vt teneant myſterium fidei cum puta conſcientia. Præcipit quoq; Timotheo ſuo, vt militet honeſtam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam.

Hanc conſcientiam conſequitur pius paſtor, ſi, vt dixi, & ipſe retineat fidem, & officium faciat ſincere, ſpectans Dei gloriam, & Eccleſiæ ædificationem. Huius bonæ conſcientiæ iacturam faciunt, non ſolùm qui ſine legit-

legitima vocatione obtrudunt se Ecclesiæ, verùm etiam qui se potiùs curant quàm gregem, & sua magis quàm Christi quærunt. Quales sunt omnes, qui auaritiæ causa minores parochias maioribus commutant, sine superiorum autoritate & vocatione, &c.

QVARTA pars temporalis præmij eorum ministrorum, qui fideliter & sincerè faciunt officium, est augmentum donorum, iuxta illud: Habenti dabitur, hoc est, ei qui rectè vtitur exiguis donis quæ habet, benedictione Dei augentur indies dona. Hoc experiuntur quotidiè omnes pij ministri. Proinde Augustinus rectè dicit: Sæpè officium impertiendi, meritum est accipiendi.

Beatus Lutherus non in principio causæ Euangelij ita excelluit vt posteà, habuit sua quædam tenuia principia. Animaduertit indulgentiarum Papisticarum vanitatem, huic se fortiter opposuit, non cogitans de abrogando Papatu. Verùm in hac lucta augentur dona Dei Luthero, & quotidiè nouis incrementis fiunt auctiora: adeò quòd tandem electum organon Dei factus sit, quo Deus suam Ecclesiam purgare ab abominandis Papistarum erroribus voluit. Hunc sanctum virum pij pastores sibi proponant, ac in timore Dei faciant officium: quod si fecerint, sentient promissionem Christi, qua promittit incrementa rectè

vtenti-

vtentibus collatis donis, non fore inanem.

Dixi de præmio temporali paſtoris piè & ſanctè præſtantis officium. Sequitur præmium, quod in futura vita propoſitum eſt, iuxta promiſsiones Dei.

De hoc præmio loquitur Petrus 1. Pet. 5. vbi hortatur Epiſcopos, hoc eſt, paſtores, vt non coactè, ſed voluntariè: neq; turpis lucri cauſa, ſed liberaliter Epiſcopatu fungantur. Et (inquit) cùm apparuerit princeps paſtorum, reportabitis immarceſsibilem glorię coronam.

De hac corona & Paulus loquitur, cùm ait: Certamen præclarum decertaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Quod ſuper eſt, repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, &c. Et Daniel 12. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſticiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ in ſeculum, & in æternum.

In hoc præmium, quia bonitate Dei promiſſum eſt, & propoſitum paſtoribus piè ſuo fungentibus officio, debet paſtor fide intueri, & excitari ad ſtrenuè faciendum officium. Niſi enim in hunc finem intenti fuerint paſtores, fieri nullo modo poteſt, vt gnauiter in curſu vocationis ſuæ pergant: quin potius ſubinde deficiant. Nam innumera ſunt offendicula, quæ exanimare poſſent etiam maximè cordatos.

Sæpè

Sæpè cum ingratis hominibus negocium eſt, à quibus rependitur indigna merces: longi & immenſi labores, ſæpè irriti: Sathan peruerſis ſuis machinationibus interdum præualet. Ergò ne frangatur aduerſis pius Chriſti ſeruus, vnicum hoc remedium habet vt in Chriſti aduentum oculos conuertat. Ita fiet, vt ſuum laborem, qui carere profectu videtur apud homines, gnauiter obeat: cui tanta merces apud Dominum eſt repoſita.

Hæc ſint breuiter de præmio paſtoris dicta, quibus ſuo loco mouebitur ad ſedulò præſtandum officium.

QVÆ POENA SIT PASTORVM MALE FVNGENTIVM OFFICIO.

VT AVTEM magis excitetur paſtor ad faciendum officium, ponat ſibi ob oculos pœnas neglecti officij, quæ ſunt cùm temporales, tùm æternæ.

Temporales pœnæ ſunt variæ;

Quædam propriam paſtoris perſonam attingunt, vt mala fama apud pios.

Quædam conſcientiam tangunt. Qui enim perfidè officium facit, vaſtat conſcientiam, quam poſteà circumfert perpetuam teſtem ſui ſceleris.

Quædam in donis fiunt iuxta illud: Ei

qui non habet, auferetur ab eo quod habet: hoc est, qui donis Dei ad Ecclesiæ ædificationem non vtitur, spoliatur paulatim donis, vt cœcus factus nec suam salutem cogitet nec aliorum curam habeat: donec tandem tradatur iusto Dei iudicio in reprobam mentem, vt probet improbanda, & improbet probanda.

Quædam in familiam redundant. Solet enim Deus impietatem ministrorum verbi punire in vxoribus, & liberis, vt apertè in exemplo Heli Sacerdotis conspicitur.

Hactenus de temporalibus pœnis, quæ leues sunt respectu spiritualium & æternarum pœnarum.

Maledictus (inquit Propheta) qui facit opus Domini fraudulenter. Quænam, quæso, pœna maledictione diuina magis pertimescenda? Notus est locus Ezechielis 3. Quum dixero ego impio, moriendo morieris, & non admouneris eum, nec locutus fueris, vt caueat impius, vt recedat à via sua impia, vt viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Vide quanta pœna manet pastorem non facientem officium. Sanguinem, inquit, eius de manu tua requiram: hoc est, tibi imputabitur mors eius, & pœnas de te sumam, quòd fueris causa interitus & perditionis eius.

Hûc

Hûc illud Gregorij: Nos super ea mala, quæ propria habemus, alienas quoq; mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. Idem paulò infrà: Sanguis morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi, culpa esse propositi, si tacuerit, reputatur.

Hûc & illud Ezech. 34. Væ pastoribus Israël, qui pascunt se solos.

In decretis pontificijs habetur hoc cuiusdam Patris dictum: Is qui præest, si præter voluntatem, vel præter quod in scripturis sanctis euidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei aut sacrilegus habeatur. Iam qua pœna sit dignus qui falsum contra Deum testimonium dicit, & sacrilegè quod Dei est, furatur, facilè est cogitare.

Has pœnas cogitabit pastor, vt earum cogitatione accendatur, ad diligentiam in officio, ne vel pigritia, vel metu officium negligentiùs faciat.

Figura quædam insignis pastorum, qui ouile CHRISTI extruunt, & non tamen ea diligentia qua deceret sibi cauent, in fabris arcæ Nohe proposita est. Hi enim extructa arca perierunt in diluuio, seruato Nohæ cum suis. Caueant ergò pastores, ne dum Ecclesiam suo ministerio extruunt, se ipsos fluctibus

bus maledictionis, vel officij præstandi negligentia, vel morum prauitate obijciant.

Hæc sunt quæ fratribus communicare hoc tempore visum est de pastore bono, vt ostenderem, qualis ipse pastor apud se, hoc est, cùm secum agat solus: qualis in domo, cum vxore, liberis, & familia: qualis in conuersatione, quoties opus fuerit foris cum alijs agere: & qualis in officio Ecclesiastico esse debeat.

ORO æternum patrem Domini nostri Iesu Christi principis pastoris, vt nos faciat organa vtilia suæ Ecclesiæ, regatq; nos suo Spiritu, vt ea quæ illi grata sunt faciamus: quò & pastores & oues vnum simus in Domino coniuncti vinculo dilectionis, vt ita retinentes fidem & bonam conscientiam in hoc vitæ cursu, lætiq; hinc migrantes, beata immotralitate donemur, per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, qui cum DEO Patre, & Spiritu sancto in vnitate diuinitatis viuit ac regnat in omia secula seculorum,

AMEN.

PRO-

PROPOSITIONES XXXVII. de legitima veri cultus Dei ratione.

I.

OMINES AD PRÆDICATIOnem Euangelij (quæ est pœnitentiæ, & remissionis peccatorum in nomine Christi) conuersi, & spiritualiter renati, Deo spiritualem quendam cultum debent, quem soli credentes & intelligunt & præstare possunt.

II.

Philosophi quidem omnibus ætatibus se torserunt, in tradenda huius cultus ratione: & quidam ex illis, ut Socrates, Plato, Xenophon, &c. multas præclaras gnomas reliquerunt: sed nullus eorum scientiam colendi Deum veram monstrauit.

III.

Nam etsi principia quædam huius cultus, naturæ lumine viderunt philosophi: tamen priusquàm ad rem deuentum est, in horribiles demersi tenebras, & se & suæ doctrinæ sectatores miserè deceperunt: ac à vero Deo aberrantes, creaturam & dæmonia coluerunt, sicuti cum historia mundi Paulus Apostolus testatur.

IIII.

Verùm de tenebris istis suam Ecclesiam educit Dominus, prætensa verbi sui lucerna, sicuti sanctus ille Rex David testatur, cùm inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

V.

Huius lucernæ splendore, quæ ad substantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operæprecium est, ne vel cum Philosophis vmbras inanes sectemur, vel de vno errore in alium cum Monachis, spreta lucerna cœlesti, feramur.

VI.

Sunt autem quatuor quibus probè ex verbo Dei perceptis, solida cultus Dei sciẽtia haberi potest.

1. *Regula, ad quam tanquam ad Lydium lapidem exigendus est cultus Dei.*
2. *Fundamentum.*
3. *Definitio seu Ratio.*
4. *Cultus Dei in suas quasdam formas sectio.*

VII.

Regula cultus Dei generalis est hæc: Nullus cultus Deo acceptus est, nisi quem ipse Deus proprio suo verbo ordinat ac homini commendat.

Hanc

VIII.

Hanc regulam vox Dei apud Isaiam, & Dominus in Euangelio confirmat, cùm inquit: Frustrà colunt me docentes doctrinas, mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes ἐθελοθρησκείας hoc est, cultus, quos homines bona, vt dicunt, intentione excogitant. Hûc accedit quod Paulus disertè pronunciat, impossibile esse placere Deo sine fide. Et rursus: Quicquid non est ex fide peccatum est.

IX.

Hanc ergò regulam teneant pij, & quiduis potius patiantur, quam vt sinant eam sibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocrisi & sophistica eripi. Nam ea amissa, omnis superstitionis & idolatriæ ianua est aperta, & regnum Christi inuaditur.

X.

Vsus huius regulæ est multiplex. Primum enim ea stabilitur autoritas legislatoris Dei. Nam vt in Republica, vbi liberum est cuilibet condere leges pro suo arbitrio, autoritatem supremi domini vilescere necesse est: ita etiam in Ecclesia Dei authoritas contemnitur, quando alij alios cultus Ecclesiæ obtrudunt. Quare cum hanc autoritatem sibi soli vendicat Dominus in primo præcepto, caueat puluis & cinis, ne sibi honorem diuinæ maiestatis vsurpet.

XI.

Deinde, hæc regula liberat nos ab errore Ethnico, Phariſaico & Papiſtico, ne cum illis ſine modo ſuperſtitiones & ἐθελοθρησκείας cumulemus.

XII.

Præterea nos animat hæc regula ad audacter contemnendas, & deteſtandas omnes paparum ac monachorum regulas ac leges, quas volunt Eccleſiæ obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet. Quare vtut ſpecioſæ ſunt humanæ leges de cultibus, quos ignorat verbum Dei, ſecurè a pijs omnibus contemnantur ac vitentur, non ſecus atq; ſerpens, qui in paradyſo decepit Heuam.

XIII.

Donec enim ſteterit vox Dei, & regula quam ſequimur, fieri aliud non poteſt, quàm vt omnes cultus quos non tradit verbum Dei, ſint cultus dæmoniorum, quemadmodum & Paulus teſtatur.

XIIII.

Sequitur ſecundo loco fundamentum cultus Dei, quod in quouis homine volente Deum ritè colere, iactum eſſe oportet. Huius fundamenti duæ ſunt partes: Cognitio Dei, & cognitio noſtrî.

XV.

Cognitionem Dei consequimur duabus rebus, nimirùm verbo & testimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ docent nos, quòd Deus sit fons omnis virtutis, iusticiæ, sapientiæ, veritatis, salutis: quòd Deus sit ad iuuandum promptus sua natura, quodq; illi soli omnis gloria sit tribuenda.

XVI.

Quòd autem hæc Dei cognitio sit pars fundamenti cultus Dei, testatur ipse Deus, Isaiæ 19. Cognoscent Ægyptij Dominum in die illo, & facient sacrificia & oblationem, vouebuntq; vota Domino ac reddent.

XVII.

Cognitio nostri, quam dixi alteram partem esse fundamenti cultus Dei, ex trium rerum contemplatione petenda est: nimirùm ex fine creationis, ex virium præsentium æstimatione, ex facilitate lapsus in peccatum.

XVIII.

Finis docet officium, quod est referri imaginem Dei in sincera pietate & iusticia vera: vires præsentes docent, quòd præstare Deo debitam obœdientiam minimè valeamus: lapsus frequentes nos admonent fragilitatis nostræ & infirmitatis.

XIX.

Harum rerum consideratio non hypocritica, facit, vt omnem gloriandi materiam abyciamus, & nos soli diuinæ bonitati committamus, omni fiducia salutis coniecta in filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum. Nam ipse fons ille est, de quo Pater cœlestis vult nos aquas salutis haurire.

XX.

Tertio loco proposui cultus Dei definitionem certam tenendam esse, qualis est hæc. Cultus Dei est opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter.

XXI.

In hac definitione sunt tria, quæ necessariò coniuncta sunt in vero Dei cultu: opus præceptum, fides, celebratio Dei. Nam si vnum ex his dempseris, actio quantumuis speciosa, non habet rationem cultus Dei.

XXII.

Opus præceptum, est materia cultus Dei, sine qua cultus Dei esse non potest. Verùm si quis peregrinam materiam substituat, cultus Dei non erit. Vt inuocatio Sanctorum est opus, celebrare missam est opus rosarium peragere est opus: sed quia à Deo non sunt

præcepta, non possunt esse materia cultus Dei, sed impiæ potius superstitionis.

XXIII.

Secundùm, quod necessariò requiritur in ratione cultus Dei, est fides. Nam opus præceptum non est cultus, nisi fides sit eius effectrix. Castus fuit Xenocrates, castus fuit & Ioseph: vtriq; castitas erat præcepta. Sed quia ille fide vacuus erat, eius castitas non fuit cultus Dei: huius verò, quia fides prælucebat, cultus Deo gratissimus, qui in gloriam Dei in tota Ægypto cessit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit, Scipionis minimè.

XXIIII.

Quòd autem fides necessario requiratur, vt quæ formet opus, multæ sunt rationes. PRIMA, nullum opus placet, nisi priùs persona placeat, placet autem fide. SECVNDA, opus non placet nisi sit iustum: nunc autem vt persona iustificatur fide, ita opera, quæ facit iustificatus, iusta habentur propter fidem. TERTIA, fides facit vt voluntarium sit nostrum obsequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. QVARTA, fides facit vt opus externum sit spiritualis cultus. Oportet enim omnem Dei cultum spiritualem esse. QVINTA, differentiam facit fides inter culum verum Dei, & alias omnes superstitiones. SEXTA fides

tegit

tegit defectus operum & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur cultus Dei.

XXV.

Proinde omne opus, cui non prælucet fides, siue præceptum sit, siue liberum: impurum, superstitiosum, carnale est. Impurum, quia ex impuro corde proficiscitur: superstitiosum, quia non regitur fide: carnale, quia Spiritu Christi destituitur.

XXVI.

Pharisæus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit castus, fuit sobrius, ex iustè partis vixit. Hæc, si præceptum tantum consideres, præclara fuerunt omnia: sed, quia vacuus erat fide, omnia ista sunt impuritate animi contaminata atq; ideò abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleêmosina, castitas, sobrietas, iusticia, placuerunt Deo, vt spiritualis cultus. Nam prælucebat fides.

XXVII.

Hinc facilè est iudicare, quid sit sentiendum de operibus, quæ Papa vt cultum Dei, tyrannide, Sophistica, & hypocrisi tuetur, qualia sunt monastica vita, vota impuri cœlibatus, aqua lustrali aspergi, inungi vnguento pontificio, inuocare Sanctos, pere-

peregrinari ad loca longinqua religionis ergò, adorare reliquias Sanctorum, missare pro viuis & mortuis, circumgestare panem, reponere panem intrà cancellos vt adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia sunt apertissimi characteres Antichristi.

XXVIII.

Huiusmodi itaq; Papalia opera qui ponit in cultu Dei, quid sit cultus Dei nunquam didicit. Nam nihil in ijs est, quod ad cultus Dei rationem pertinet. An non apertè contra regulam suprà traditam pugnant? An non omnibus partibus destituuntur, quæ requiruntur in vera cultus Dei ratione? Quare ista relinquamus Sathanæ Toparchæ, hoc est, Antichristo: & nos sequamur facem verbi Dei, quæ sola nobis veram viam cultus salutaris monstrat.

XXIX.

Tertium definitionis cultus Dei membrum fecimus, vt opus præceptum ex fide factum, tendat in celebrationem gloriæ Dei. Vt enim à fide proficisci debet omnis cultus Dei: sic tendat in gloriam Dei principaliter necesse est, ita vt gloria Dei sit vltimus finis operis.

XXX.

Hoc confirmatur Isaiæ dicto: Omnem qui innocat

uocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Et Dominus apud Matthæum: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem vestrum cœlestem. Húc & illud Augustini aduersus Iulianum: Noueris itaq; non officijs, sed finibus à vicijs discernendas esse virtutes. Officium autem est quod faciendum est: finis verò propter quod faciendum est. Cum itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, sed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

XXXI.

Etsi autem vltimus & principalis finis cultus Dei, est gloria Dei, tamen nihil prohibet gradus esse mediorum finium, qui vltimo destinantur. Dauid militat, vt defendat ciues: defendit ciues, vt incolumis sit Respublica: vult incolumem Rempublicam, vt doctrina religionis conseruetur, & propagetur: idq; ideò vt Deus glorificetur.

XXXII.

Postremum, quod spectandum in cultu Dei proposui, est eius in suas formas seu potiùs modos sectio. Hæc sectio ideò obseruanda est diligentiùs, quia non solùm ostendit quàm latè pateat cultus Dei, verum etiam errorem eorum confutat, qui ociosos homines, propterea quod non attingant Rempublicam, solos

solos Deum in suo ocio colere existimant: quasi non multò meliùs militi, iudici, maritò, &c. pateret via ad colendum Deum, quàm ocioso ventri, qui fumos auro commutat.

XXXIII.

In vniuersum itaq; cultus Dei duplex est: Internus & externus, quorum posterior sine priori, cultus rationem non habet. Prior est animi: posterior est corporis.

XXXIIII.

Vterq; Deo iustè debetur. Nam quod ad animam, creauit hominem ad imaginem suam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit ac conseruat. Hûc illud Pauli: Glorificate Deum in corpore vestro, & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

XXXV.

Vt internus cultus est motus cordis purificati fide, congruens cum lege Dei: ita externus est actio externa, quæ motu cordis regitur, congruens ad normam voluntatis Dei. Vterq; differentias recipit, iuxta gradus præceptorum decalogi, & discrimina vocationum in statibus à Deo opprobatis, hoc est, in œconomico, politico, & Ecclesiastico. Hi enim tres status, soli approbantur à Deo cum omnibus artibus & officijs, quæ faciunt ad eorum incolumitatem conseruandam.

XXXVI.

Hæc varietas cultus diuini non euertit, quod suprà tradidimus, videlicet quòd omnis cultus Dei sit spiritua-

spiritualis. Hæc enim differentia non sumitur à qualitate operis, sed à qualitate animi qui agitur spiritu Dei. Propter hunc spiritus motum, omne opus factum ex fide in celebrationem Dei, dicitur & est spiritualis cultus.

XXXVII.

Solos enim hos cultores requirit Pater cœlestis, teste filio, qui eum colunt in Spiritu & veritate, hoc est, qui veris motibus Spiritus sancti aguntur, ad præstandam Deo obœdientiam, cùm communem cum omnibus piis, tùm propriam cuiusque in sua vocatione.

INDEX RERVM QVAE IN HOC LIBELLO EXPLICANTVR.

INSTRVCTIO *pastoris quatuor constat partibus pagina.* 1

PRIMA PARS.

Vita pastoris priuata & solitaria 2
Necessitas puritatis in vita pastoris, pag. 3
Puritas duplex; Animi & corporis, pag. 4

I.

Quæ ad animi puritatem requiruntur ibid.
I. MENS non renatorum qualis, pag. 5
Mentis vox tria complectitur ibid.
Dictum S. Maximi 6
Impuritas mentis quotuplex ibid.
Purgatio mentis ibid.
Ordinatio lectionum sacrarum in Ecclesia. 7
Fructus pie lectionis 8
Basilius magnus Psalmos alternatim cani ordinauit. ibid.
Vtilitas Psalmorum 8

Consilium, 1. De lectione Psalmorum 9
2. De versione Georgij Maioris 10
3. De libris noui Testamenti præcipuè legendis ibid.
4. De libris veteris Testamenti præcipuè legendis ibid.
5. De corpore doctrinæ scripto à Phillippo Melanhtone 12
6. De alijs Philippi commentarijs 12
7. De aliorum commentarijs posteà legendis 12

II. COGITATIONVM principia & causa 13
Necessitas vitandi malas cogitationes 14
Bernardus de cogitationibus 14
Causæ perniciosarum cogitationum particulares ibid.
Remedia contra tentationes à Diabolo ortas in doctrina 16
Cogitationes à sensibus ortæ ibid.
Sensus fenestræ mortis 17
Fenestra visus ibid.
Occlusio eiusdem 18
Fenestra auditus 19
Occlusio eiusdem ibid.
Cogitationes ortæ à memoria & earum remedium ibid.
Cogitationes ortæ à complexione hominis cum remedijs 20

Remedium generale aduersus malas cogitationes ibid.

III. AFFECTVS & *eorum differentia* ibid.
Corporalium affectuum origo & effecta 21
Auaritiæ tres fines 22
1. *Voluptas & eius remedia* 23
2. Κενοδοξία & *eius remedia* 24
3. *Metus futuræ inopiæ & eius remedia* 26
Animales affectus & eorum genera 28
1. *Ira triplex* 28
Iræ vitiosæ remedia 29
2. *Concupiscentiæ species* 31
Macarius de concupiscentia 33
IIII. VOLVNTAS, & *eius modi* 34
V. STVDIVM 35

II.

CORPORIS *disciplina* 35
Exercitia corporis 26
1. *Epicureum* 36
2. *Pharisaicum* ibid.
3. *Politicum* ibid.
4. *Christianum* 38
Precandi formula conseruanda hac vita innocentia ibidem

SECVNDA PARS OCTO DISCIPLINÆ domestica capita continet 41

I. Qualis vxor ducenda parocho 42

II. Affectus pastoris erga vxorem 48

III. Instructio vxoris 50

IIII. Educatio liberorum 52

V. Tractatio familiæ seruorum & ancillarum 58

VI. Cura & prouidentia de victu & necessarijs 59

VII. Liberalitas in pauperes 61

VIII. Totius domus precandi ratio & tempus 68

Precandi formula 70

TERTIA PARS.

De conuersatione pastoris politica & externa. 71

I. Quid in vita communi spectandum sit pastori 73

1. Conuersatio cum maioribus, paribus inferioribus ibid.
2. Moderatio, 1. In vestitu 75
   2. In gestibus 81
   3. In sermone 84
   4. In couiuijs 93

3. Candor in contractibus 102

II. Quid in cœtu Ecclesiastico spectandum 104

III. Quid spectandum in consilijs & deliberationibus 108

1. De doctrina controuersa ibid.
ibid. & pag ibid. & 109
2. De ministerio 111
3. De ijs quæ ad vtrunq; referuntur ibid.

QVARTA PARS.

De officio pascendi oues Christi 115

I. Quodnam sit pastoris officium 116
1. Docere gregem Christi verbum Dei 116
2. Administrari illi Sacramenta 165
3. Regere ipsum disciplina 173
4. Precari pro grege 191
5. Curam pauperum habere 196
6. Formam gregis esse 198

II. Quænam sit postris potestas 199
1. Iuris 201
2. Officij 202
3. Iusti & æqui 203

5. *Facti* 204

III. *Quodnam sit præmium rectè præstiti officij* 206

1. *Temporale* ibid.
2. *Æternum*

312

IIII. *Quæ sit pœna neglecti officij* 213

1. *Temporalis* ibid.
2. *Æterna & spiritualis* 214

FINIS.

124

ROSTOCHII

Excudebat Stephanus Myliander, impensis Laurentij Alberti, civis ac bibliopolæ Lubecensis.

ANNO

CIↃ. IↃ. XC.

